

WERELDBOOG - WERELDBIBLIOTHEEK

SAMUEL FALKLAND

KLEINE VERTELSLS

WERELDBOOG - WERELDBIBLIOTHEEK - WERELDBOOG

WERELDBOOG - WERELDBIBLIOTHEEK

Wereldboek Nr. 29

KLEINE VERTELSLS

WERELDBIBLIOTHEEK

N.V. Maatschappij tot Verspreiding van Goede en Goedkope Lectuur

opgericht in 1905 door Dr L. Simons

Directeur-Redacteur: J. C. Winterink

Voorzitter Redactie-Commissie:

Victor E. van Vriesland

1953

DRUKKERIJ EN BINDERIJ
VAN DE WERELDBIBLIOTHEEK

SAMUEL FALKLAND

(HERMAN HEIJERMANS)

KLEINE VERTELSELS

ZESDE DRUK

1953

WERELDBIBLIOTHEEK
AMSTERDAM - ANTWERPEN

Omslagontwerp Ap Dekkers

VOORAFWOORD

De Redactie der W. B. vroeg me een bundeltje. Bij de willekeurige samenstelling meende 'k wel te doen — afwisseling van spijsze doet lezen — een causerie in te lasschen, die als zuiver „vertelsel” misschien niet op haar plaats is, evenwel in den Falkand-toon gezegd werd.

April 1906

DE SCHRIJVER

CAUSERIE

Dit is een causerie en een interview. Het zijn noch mijn avonturen, noch mijn litteraire daden. Om 't even. Het relaas op zichzelf, *leelijk* voorgelezen te Groningen in 1901, lijkt niet ongeschikt om in 1906 den lezer 'n oogenblik te doen glimlachen . . .

(Hier schraapt de heer S. Falkland zich de keel, proeft van 't quasi-niet-bevend glas water, spreekt)

Dames en Heeren,

Ghetto in Londen was mijn eerste niet zeer plezierige ondervinding met het buitenland.

Wel voerde Antoine in 1893 een stukje in één bedrijf *Ahasverus* op, maar niettegenstaande ik er destijds de reis voor naar Parijs maakte, gelukte het me niet er iets van te zien, omdat ik na 's morgens te zes uur in Parijs te zijn aangekomen, 's middags om vier uur uit vermoeidheid eventjes op 't hotelbed tukken ging en tot m'n niet zuinig leedwezen 's avonds om elf uur wakker werd, bijtijds om de rijtuigen te zien weggrijden. In London zou ik me niet verslapen, doch iets ondervinden, dat op een nachtmerrie geleek.

Op een dag van Mei 1899, ruim twee jaar geleden, kreeg ik een schrijven van een sinds jaren in London gevestigd Hollander, die tevens in theaters betrokken is, waarin mij verzocht werd, het stuk aan een grooten schouwburg te willen afstaan. Zeer verblijd met de onderscheiding, want niet waar, nou begon het Buitenland ook de oogen

op je te vestigen, trad ik met den man in correspondentie. Hij schreef dat het theater in quaestie wel *drieduizend* personen kon bevatten, en dat hij bereid was, een „contract” te maken. Dit laatste was een buitengewone beleefdheid, daar, zooals u weet, ons land niet toegetreden is tot de Berner Conventie, bijgevolg onze theater-directeuren voortdurend nemen wat zij krijgen kunnen, *nóóit* één cent aan een buitenlandsch auteur vergoeden (behalve de *Koninklijke Vereeniging*) en dus mijn Engelschman volkomen het recht had op zijn beurt eens te grasduinen. Hoe hij zich later aan de schoone overeenkomst hield, zult ge straks vernemen. Laat ik beginnen bij het begin. De eerste kennismaking met de Engelsche theaterdirecteuren was een niet bepaald prettige, maar dit lag aan ons, of liever aan minder gezellige omstandigheden. Nog terwijl ik aan het corresponderen was, hield op een Zondag een bakje voor de deur stil, met twee heeren, *tirés à quatre épingles*. Ze hadden het allernieuwste van London aan, zakdoekjes hingen uit hun manchetten, iets wat mijn vrouw dwazelijk deed presumeeren dat er hemdsmouwen gescheurd waren. Doch niet alleen dit imponeerde, hun heele stylish optreden, de buitengewoon-deftige jassen, boorden, verlakte schoenen, boezemden een Hollandsch auteur groot ontzag in. Zij hadden schriftelijk gewaarschuwd dat ze overkwamen, maar door den Zondagschen postdienst waren zij er lang vóór hun brief, en — hadden *honger*. Nu zou 'k al deze bijzonderheidjes, die mijn figuur eenigszins verdacht voorstellen, niet van deze openbare plaats verhalen, ware het niet, dat aan de heele Engelsche *Ghetto*-opvoering van het begin af, drie dubbel Pech had gezeten. En waarom zoudt gij geen belang stellen, in huiselijke ongelegenheden, die u allen boven het hoofd hangen, als ge op een Zondagnamiddag in een stille straat waar alle winkels gesloten zijn,

twee vreemde doch zeer stylishe heeren op de lunch krijgt? Zij gebruikten een graterig gebakken botje, een versch door eigen kipjes gelegd eitje, keken zuinig, daar zij als Engelschen minstens op een wårme lunch gerekend hadden, èn begonnen na het botje over onze *zaken*. Zij stelden een contract op, niet alleen voor London, maar *óók* voor de Engelsche provinciën, en *óók* voor Ierland, en *óók* voor de Verenigde Staten van Amerika, en *óók* voor de Engelsche koloniën en dat alles op voorwaarden, die werkelijk een Hollandsch auteur die *gauw* tevreden is, deden watertanden. Alle betalingen zouden *contant* geschieden, en *alle* voorwaarden waren zoo aanlokkelijk — let eens op, dat als het stuk maar eventjes aansloeg, je van je tantièmes in London, de Engelsche provinciën, Ierland, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, de Engelsch sprekende Koloniën, en wat er mogelijk nog bij vergeten was, in één week wel haast een *villa* in Muiderberg zou kunnen kopen. Als ge nu in vertrouwen weet, dat ik dien Zondagnamiddag na de meid betaald te hebben, nog precies veertig cent in huis had, dan kunt gij u voorstellen, hoe mijn vrouw en ik tot ver in het blauwe droomden. Helaas, zou het nog geen kwartier duren, of de *Ghetto*-benauwdheid begon. Want de heeren, die eerst den volgenden morgen weg konden, moesten gelijk alweer een auteur betaamt, tòt dien volgenden morgen worden bezig gehouden èn gespijzigd, zoodat toen zij een uur later met ons de stad ingingen, om onder meer, voor de enscèneering in London, de Synagoog te bezichtigen, die de auteur van *Ghetto* om politieke redenen niet betreden zou, *na* de door mij betaalde trammetjes onze misère begon, want, een auteur biedt buitenlandsche directeuren een *diner* aan, houdt ze natuurlijk den avond vrij. Hoe wij er ons dien Zondag hebben uit gered, zal ik maar niet beschrijven, wel kan ik u verzekeren, dat het

zéér angstig was, toen, bijvoorbeeld 's avonds in den Stadschouwburg, waar wij vrijen toegang hadden gekregen, om tien uur de jassen, hoeden, wandelstokken, enz. van onze gasten en van ons zelf in de vestiaire *vastzaten*, en hoe het groote moeite kostte de bezoekers weer volledig gekleed te laten vertrekken. Zoo iets kan op Zondag mogelijk iedereen gebeuren, mogelijk behoort het ook, tot het gerenommeerd *Vie de Bohème*, dat zeer aardig *verteld* kan worden, maar in *werkelijkheid* eenigszins zuur is. In elk geval: wij hadden ons „contract” voor London, de Engelsche Provinciën, Ierland, de Vereenigde Staten van Amerika en de Engelsch sprekende Koloniën. En we *wisten* reeds dat een auteur van *naam* in Londen, zekere heer Chester B. Fernald, *Ghetto* op zeer artistieke wijze zou *adapteeren* voor Engeland. Waar het stuk speelt in de Amsterdamsche Jodenwijk, *in dezen* tijd, meende ik natuurlijk, dat de *bekende Londensche* auteur *het stuk* zou overbrengen naar de jodenwijk en in *Whitechapel*, wat voor London inderdaad noodig was, dus . . . *het treurspel* zou verplaatsen in een voor Engelschen begrijpelijk milieu. Het eerste schrijven van den heer Fernald zou in staat geweest zijn, een elk tevreden te stellen. „Uw stuk”, schreef deze Londensche beroemdheid: „is het beste waarvan ik den laatsten tijd „gehoord heb, lijkt mij bijzonder goed. Het is wonderlijk „sterk van gevoel en situatie en raakt een belangwekkende „zijde van ons leven met voorbeeldige getrouwheid. Ja, „*Ghetto* is zoo goed, dat het de meest *zorgvuldige* behandeling „bij de bewerking verlangt, het is zoo goed, dat ik minstens „*twee* maanden noodig heb, om het litterair gedeelte er „uit in den *meest* geschikten vorm weer te geven. Werkelijk „*nog eens* het *is te goed* om het niet met het grootst respect „en zorg te behandelen. Ik zou het als een misdaad be- „schouwen, als ik *zorgeloos* te werk ging. Het is een *opmerkelijk* „ding, dat een stuk met *dezen* titel, zoo sympathiek geschreven

„is, dat er *niet* de geringste twijfel bestaat, of het zal *alle lieden in alle landen bekoren*.” — Als je nu na het ontvangen van een dergelijk flatteus schrijven aan de landen denkt, waar ze je zullen opvoeren, aan London, de Engelsche Provinciën, Ierland, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de Engelsch-sprekende Koloniën, dan — hoe zal ik het zeggen — dan *zwelt je hart bij de* gedachte, dat je bezig bent *minstens* andermans glorie te verschalken. Eenige dagen later kreeg ik een nieuwen brief, waarbij mij werd medegedeeld, dat Rose de heldin van het stuk, die zich zooals u weet nà Sachel's valschen eed verdrinkt, ter wille van het Engelsch publiek, dat niet van lijkjes op de planken houdt, *in het leven diende te blijven*, wilde het stuk niet voorbestemd zijn radicaal te vallen.

Toen ik antwoordde, dat dit *eenigszins* in strijd was met het artistiek epistel van den Londonschen auteur, zeide men goedig dat ik mij verbonden had het stuk te laten *adapteeren* en dat onder adaptie wel degelijk Rose's leven begrepen was. Ik verzette mij niet. Niet alleen dat 'k volgens het contract geen *rechten* bezat om mijn heldin boosaardiglijk te laten sterven, maar, en dit is u waarschijnlijk onbekend: het eene volk hóudt van lijken op het tooneel, het andere protesteert als het maar den neus van 'n kraai ziet. Er zou over deze quaestie een betoog van gewicht zijn te geven. Doch aangezien een goed Hollander het niet in zijn macht heeft om de gezindheid en de kustzinnigheid van een niet-Hollander te veranderen, doe je het beste niet te zwaartillend te zijn met het leven van je heldinnen. Zooals ge zult vernemen, gelukte het mij na een dozijntal slotveranderingen, waarbij Rosa nu eens levend werd, dan weer *in* het water overleed, bij de Londonsche *première* den dood positief door te drijven. Dat was op de première. En zoo dadelijk zult ge eveneens vernemen, dat door de

dagbladkritiek en door den Prins van Wales, die het stuk terecht „vervelend” vond, omdat de heldin dood ging, op den tweede avond, Rosa gelukkig weder tot haar zelve kwam. In New-York, waar *Ghetto* kort daarna door het *Broadwaytheatre* werd opgevoerd, lieten zij haar reeds den eerste avond, na haar grachtjes-bad, levend worden, hetgeen bleek door diverse Newyorksche critici, die zooals u alweer onbekend zal zijn, niet alleen zeer diepzinnige door dagblad- en theatereigenaar dubbel betaalde kritiek schrijven, maar daarenboven omdat zij vreezen, dat het Amerikaansche publiek de beoordeeling niet behoorlijk snappen zal, *illustratietjes* in hun kritische opmerkingen laschen. Het zou voor Holland niet onaardig zijn. In Parijs, waar het stuk begin April 1901 door een Parijsch gezelschap zal worden opgevoerd, prefereert men 't alweder mijne heldin in het leven te houden, althans de Fransche bewerker, de heer Lemaire, schreef voor eenige dagen, na de gewone inleiding van lof en tuitingen die 'k liever voor me zal houden, omdat ze toch maar dienen om de bittere pil te verzoeten van de heldin die ze allemaal levend willen hebben en die de auteur *per abuis* sterven liet: „Het slot van *Ghetto* moeten wij echter veranderen. Als ik het niet doe, „is het onmogelijk het stuk in Parijs te doen opvoeren. „Voor het Fransch publiek is het noodzakelijk, want als „dit eind excellent is voor een publiek van het noorden, „voor een zuidelijk is het dit niet. Een latijnsch auditorium „heeft niet dezelfde sensaties als het uwe. Daarom willen „wij in plaats van Rose's dood, na den valschen eed van „Sachel, Rafael *tijdig* zien verschijnen en hem met haar „gelukkig en overwinnend laten verdwijnen, om overal het nieuw geloof te gaan verkondigen.”¹⁾ Wetend dat noch

1) Vergelijk de sedert verschenen Fransche uitgave *Ghetto*, Parijs, P. V. Stock 1901.

Amerika, noch London van een andere opinie waren, en gevoelend dat ons volk tegenover groote naties in de minderheid blijft, aarzelde ik dan ook niet, den heer Lemaire te schrijven, dat „als hij er lust, plezier en smaak toe bezat om *persoonlijk* de verandering te ondernemen, ik er mij *niet* voor verantwoordelijk stelde, maar er verder geen woord over had vuil te maken, daar wij Hollanders zulke komiekigheden niet verstaan.” Zagen wij dus bij de première in *London*, *Rose* in een heel mooi maanlichtgrachtje duiken, met het „nooit ten onzent vertoonde” van een emmer *heusch* water, die sissend opspette, toen zij in de diepte sprong — in Parijs over een dag of veertien zal mijn heldin zelfs de moeite van het springen door het valluikje kunnen vermijden.

Om tot Engeland terug te keeren. De repetities van het treurspel-met-allemaal-florissante-menschen begonnen, en tegelijk werd het Londonsch publiek langzaam voorbereid op een *buitengewone* gebeurtenis. Geheimzinnige, betaalde entrefilets verschenen in de kranten, levensberichten van den „beroemden” auteur en van diens beroemder bewerker kwamen bij de vleet. En toen ’k inderdaad één dag in London was, vernam ’k den volgenden, tot m’n zeer groote satisfactie, uit de Times, dat „Mr. Heijermans, the author of the Ghetto, had arrived in London.” Als zeer hanige, listige, doch onbetrouwbare exploitanten zetten de directeuren, wat de Engelschen noemen een *Boom* op. Een maand van te voren las je op de voornaamste omnibussen met reuzenletters:

THE GHETTO. THE GHETTO. THE GHETTO,

iets wat het publiek waarschijnlijk voor ’n nieuw soort zeep of poetspommade aanzag. Daarna kreeg je in alle

wasscherijen, bars, etc. sierlijk geëncadreeerde, zeer kleine biljetten van dezen inhoud:

COMEDY THEATRE.

Donderdag 7 September 1899 en elken avond te kwart over achten zal vertoond worden *The Ghetto* in vier bedrijven — het oorspronkelijk bevat weliswaar *drie* bedrijven, maar zóó nauw moet gij niet kijken — *The Ghetto*, bewerkt naar Herman Heijermans' „beroemd” stuk van dien naam. Volgde de rolverdeeling. Rafaël, Sachel, Aaron, Rabbi Haezer, Samson, Daniel, Isaiah, Joseph, Michael, Esther, Rebecca, Rosa, te zamen 12 *dramatis personae*, terwijl ik er wel geteld zeven heb. Er waren er bijgevolg een vier of vijftal bijgekomen. Ook daarover moet ge u niet verwonderen, daar alles in London eerder een leuke parodie dan het u bekend Ghetto was. Onder de rolverdeeling op het aanplakbiljetje, was dan nog te lezen, dat de *begeleidende muziek* door den Heer Clifford Page gecomponeerd was, dat het *koor in het tweede bedrijf* gezongen zou worden door Stedman's choir — verwonder u alweer niet over muziek bij dit treurspel-zonder-dooden — dat de costumes in 'n costuumloos stuk geleverd werden door *Harrisons limited* en de pruiken door een ongetwijfeld „famous” pruikenmaker, den heer Clarkson. Als ge nu nog weet, dat de toegangsprijzen varieerden van boxes voor *f* 52.— tot 'n schellinkje voor 60 centen, dat er elken Zaterdag te halfdrie matinée zou zijn, dan hebt ge een luchtige ouverture voor hetgeen geschieden zou en zult ge begrijpen dat de Hollandsche auteur, eenigszins ongerust geworden over hetgeen er gaande was, zich half Augustus veroorloofde den bewerker te schrijven, dat hij door wat hij over het Londonsch *Ghetto* had *hooren* vertellen en door het aanplakbiljet, bevreesd was geworden dat er geen *overdaad* van zijn eigen woorden in de bewerking was terecht gekomen.

„Geachte collega,” antwoordde deze heer onverwijld: „het Engelsch publiek gaat naar het theater, om zich te amuseeren en om lichtlijk ontroerd te worden binnen de „grenzen van z’n sympathieën. Zij zouden om niets ter „wereld luisteren naar een sociaal drama. De directeuren „die uw stuk spelen, malen *niets* om de litteraire waarde, „noch zou het Engelsche publiek dit doen. Wat de Engelsche „directeuren mij opdroegen om vooral in het stuk te be- „waren waren de twee attracties van de liefdeverhouding „in het stuk, die ik daarenboven véél sterker moest maken, „èn de *handeling*. Zonder liefde en handeling is geen stuk in „Engeland of Amerika te vertoonen. Ik voor mij,” vervolgt de bewerker, „zou liever uw stuk getrouwer volgen, maar „ik sta weer *onder contract* met deze heeren. Dan kwam er „nog iets bij: de twee hoofdacteurs in uw stuk, de heer „Kyrle Bellew en Mrs. Brown Potter hebben bij het zich „verbinden om in uw stuk op te treden, den onvoorwaarde- „lijken *eisch* gesteld om *rollen van verliefden* te spelen, terwijl „uw stuk niet *voldoende* liefdescènes bevat. Als mijne vele „veranderingen u dus teleurstellen” — ik vraag u, geachte hoorders, of er zelfs van „teleurstelling” sprake kon wezen — „dan raad ik u aan, de vertooning in London op te „vatten als een zuivere *zaken-questie* zooals ik het doe. Als „gij in London komt, hoop ik dat gij mij het genoegen „zult doen, om met mij te dineeren.” Een diner voor troost... En terwijl wij rustig in Holland zaten, stévig droomend, dat bij allen artistieken tegenspoed-in-London er toch minstens bij welslagen een villaatje op over schoot, begon het zakelijk deel der *Ghetto*-opvoering zich op be- minnelijke wijze te roeren. Op een dag kwam een brief, die elk schrijver zou verlokt hebben. De Engelsche direc- teuren toch vroegen of de auteur genegen was, zijn contract voor London, de Engelsche Provinciën, Ierland, de Ver-

eenigde Staten van Noord-Amerika en de Engelsch spreken-
kende Koloniën te ontbinden en daarvoor een vaste som
van 250 pond, dat wil zeggen 3000 gulden te accepteren.
Als je zulk een brief krijgt, meen je heel verstandig en wijs
te doen, door het oordeel van verstandige menschen in te
roepen. Wie zijn op dit gebied van zaken doen verstandiger
dan Hollandsche zakenmenschen? De auteur raadpleegde
onmiddellijk ten eerste den directeur van een groote handels-
onderneming; ten tweede een bevriend advocaat; ten derde
den directeur van een solieden schouwburg; ten vierde
nòg een stevig zakenman; ten vijfde een uitgever van de
Keizersgracht; ten zesde een bekend baryton. Kun je
voorzichtiger handelen? En al deze menschen-van-onder-
vinding zeiden unaniem — ja, er was er niet ééntje tegen
— kerel, je bent stapelgek als je voor zóóveel landen máár
drie duizend gulden accepteert. Hou je aan je contract,
zei de een; nièt doen, zei de ander. De gecombineerde
opinie was, dat als 'n Engelschman 250 pond *contant* biedt
om je tantièmes uit te koopen *nog voor het stuk gespeeld is*,
hij er een geweldige zaak in ziet. 'k Nam de 3000 gulden
niet aan, vroeg, daar iemand die te veel wil het deksel op
zijn neus krijgt, de bescheiden som van *f* 6000. Je kunt
vragen. En waarlijk de zaak scheen voortreffelijk te mar-
cheeren, want na een paar dagen stegen de aandeele in
London, boden ze £ 350, dat is plus minus 4000 gulden.
Niet doen, zeiden de vrienden, en 'k weigerde opnieuw.
Een makelaar in effecten kan niet wijzer speculeeren: twee
dagen later steeg de directie tot £ 450, d.i. ruim vijfduizend
gulden, en wederom, geïnspireerd door de zakenvrienden
die herhaalden dat ik stápel en misschien bezig was een
fortuin te verspelen — de schrijver van de *Tante van Charlie*
heeft millioenen verdiend — schreef ik dat een Hollandsche
auteur „het beneden zijn waardigheid achtte om op „dië

manier te marchandeeren,” en hield mij voor het laatst aan mijn eisch van 500 pond. Helaas! De oude fabel „Adieu veau, vache, cochon, couvée,” inplaats van een cheque kwam een telegram: „Uw aanwezigheid is hier dadelijk noodzakelijk, sein wanneer gij arriveert.” Wij vermoedden nog niets kwaads. Als ze ons zoo verbazend noodig hadden, wel, dan zouden wij gaan en zelf de 500 pond voor het villaatje incasseeren. „Mogelijk krijg je mondeling 100 pond meer,” zeide mijn vrouw. We reisden af, arriveerden in London, en het éérste nieuws dat we hoorden, was, dat de bewerker Fernald hooge ruzie met de directie had over veranderingen, die de directeuren, de regisseur, de acteurs en de tooneelmeesters, in *zijn* eminente bewerking hadden aangebracht. De quaestie was aangekomen over . . . het al of niet sterven van Rosa: de een was er voor, de ander er tegen, en omdat de heer Fernald zijn zin *niet* kreeg, was hij van de repetities weggeloopen, had in de kranten een bericht geplaatst, dat hij de verantwoordelijkheid van *Ghetto* niet meer op zich nam, de goeie man, en had per deurwaardersexploit den directeuren het recht *ontzegd om zijn* bewerking, waarvan ik strakjes proef zal geven, te doen opvoeren. Op hun beurt waren toen de directeuren naar een advocaat geloopt die hun vertelde, dat ze rustig konden voortgaan, omdat, *aangezien Holland niet bij de Berner Conventie is aangesloten, iedereen die er lust toe had Ghetto zonder toestemming van wien ook, kon vertoonen*. Nu behoef ik niet uiteen te zetten, hoe nà die herrie met den bewerker, en nà het logisch advies van den advocaat, er evenmin sprake was van een villaatje als van mijn toestemming dàt, toen ik mij later bij mijn zes *zakelijke* vrienden beklagde dat hun raad niet van de *allerbeste* was, geen hunner zich kon herinneren „zoo iets dwaas” geadviseerd te hebben, daar toch ieder „verstandig” mensch liever een half ei

dan een leegen dop neemt, en het in één woord allerdomst was geweest, zóó absurd te werk te gaan.

Intusschen wij zaten in London.

Ze hadden getelegrafeerd omdat de boel in het honderd dreigde te loopen, en ze me dringend noodig hadden voor een *ander einde*. Maar toen ik twee dagen voor de première een avondrepetitie bijwoonde, en gebluft zat van de fatale nonsens, die ze gezamenlijk met véél kunstvuur hadden geschapen: de heele Jodenbuurt liep om voorloopig maar iets te zeggen met boerinne-kapjes op, en het eene melodramatisch effect was nog niet uit of het andere begon — toen ik diè eerste proef had meegemaakt, bedankte ik feestlijk om mede te helpen aan een melodramatische plumpudding. Op het kantoor der directeuren was het een allerdolste boel. Elk oogenblik hokten ze bij cigarettten, sandwiches, soda en brandy te zamen, om het slot dat maar niet sluiten wou nòg eens over te werken. Dàn zag je *Rafael* die met een papiertje binnen kwam en er iets op *gevonden* had, dan weer een *litterairen adviseur* in een onberispelijke jas, die een ander effect adviseerde, dån weer de regisseur, die, daar de Dreyfus-zaak in Rennes toen de aandacht van heel Europa had, *met citaten, uit den mond van Dreyfus* kwam aanzetten, en ze er *per se* voor de actualiteit in wou.

Nooit zal ik vergeten, hoe den dag voor de première, op het tooneel een allervermakelijkst incident plaats had. Een der directeuren verscheen met paperassen in zijn hand en zeide: „Dames en heeren, *thans* hebben wij het einde *definitief* vastgesteld.” De acteur die voor Sachel speelde, nam zijn rolverandering met het meest onderworpen gezicht aan, haalde uit zijn binnenzak *twaafl* rolveranderingen, die hem in de laatste tien dagen gegeven waren, lei die met een allerernstigst gezicht een voor een rond zich op de planken bij het souffleurshok, knielde in het midden en

bad: „O God, give me still another ending!” Dat geschiedde op den 7en September en nog dienzelfden middag werd bekend gemaakt, dat het „beroemde” stuk niet dien avond, maar eerst twee dagen later op den negenden September zou opgevoerd worden. Als ik u verklaring van dit uitstel geef, verzoek ik u wel te bedenken, dat al dit door mij opgemerkt werd en dat ik deze heele malle historie met niet de geringste fantasie heb te „verrijken”. *Ghetto* in London, op 7 Sept. 1899, werd uitgesteld op verzoek van den Prins van Wales, die aan mevrouw Brown Potter beloofd had de première te zullen bijwonen, en die, daar hij voor zijn gezondheid te Marienbad was, eerst op den negenden aanwezig kon zijn. Het zonderlinge van het geval was, en dit is een feit, dat Mevrouw Brown Potter, de beruchte heldin, die sterven of niet sterven moest, *alleen* geëngageerd was, omdat zij, laat me zeggen in briefwisseling stond met den Prins van Wales, en men haar zonder die connectie nooit zou geëngageerd hebben. Immers een Prins van Wales die een première bijwoont, verhoogt den Boom van een stuk met minstens 50 pCt. Het briefje, beginnend met „Dear Mrs. Potter” en eindigend met „Yours Edward” had ik de eer in deze eigen handen te aanschouwen en het werd mij door een der directeuren voor vijf Pond te koop aangeboden. Daar ik evenwel met het oog op de £ 500, die ik alsnog diende te incasseren, niet met £ 5-en te smijten had, was ik helaas zo onverstandig om een document te veronachtzamen dat op het ogenblik, dat wij van Zijne Majesteit Koning Edward de Zevende moeten spreken, licht in waarde zou zijn gestegen. Het feit op zich zelf hoe een Engelsch ondernemer een actrice van hoegenaamd geen talent, wier eenige merkwaardigheid was, dat zij de haren als Sarah Bernhardt rood verfde, engageert, om met een lid der vorstelijke familie reclame te kunnen maken, is

welsprekend genoeg; ik verhaal u dit niet om een Engelsch coulisse-schandaaltje te exploiteeren, maar om u een kijkje te geven op speciaal Engelsche „kunstverhoudingen”, zooals gij ze mogelijk nergens anders zult ontmoeten. Dat bij de première de Prins van Wales met den Prins van Denemarken en nog eenige andere prinsen, zoo ik mij niet vergis, aanwezig was, heb ik dus tot schande van deze mijne ijdelheid niet aan de „beroemdheid” van het treurspel *Ghetto*, hoewel zéér beroemd, maar aan de geverfde lokken mijner Engelsche *Rosa* te danken. Voor de bladen in London was het gevalletje geen geheim. Er werd beminnelijk op gezinspeeld. Zoo bijv. de *Sunday Chronicle* met een berichtje: *Een vorstelijk patroon . . .* „Er was,” zegt het blad, „eenige „nutteloze geheimzinnigheid betreffend het uitstel van „*Ghetto*. De eenvoudige reden is dat de Prins van Wales, „die zich voor Mrs Brown Potter interesseerde van af het „oogenblik dat zij de planken betrad, haar sedert niet uit „het oog verloor en zich bereid verklaarde bij de première „aanwezig te zijn, als een Zaterdag werd uitgekozen. „Daarom werd de vertooning verschoven, ofschoon de „plaatsen reeds voor Donderdag besproken waren.” Andere bladen taptten mopjes, zeiden hatelijkheden — in het geheel was de toon van een vrijmoedigheid, die wij in Holland niet kennen. Intusschen werd de pers in alle opzichten aan het werk gesteld. Er verschenen interviews in de bladen van den Hollandschen auteur, waarbij deze heer zelf niet tegenwoordig was geweest en waarin hem woorden van buitengewone wijsheid werden in den mond gelegd. Jammer dat ik beslist weet, niet dan op zeer spaarzame wijze m'n mond geopend te hebben en allermint in het bijzijn van een reporter. Waarschijnlijk hebben de Engelsche directeuren voor een en ander gezorgd. Het behoort tot de afdeeling „business”. Zoo wist bijv. de *Sun* een interview mede te

deelen waarin door den hollandschen auteur verklaard werd, dat het stuk in 1817 speelde, dat de held Rafael een soort „liberaal” was, en dat een van de voornaamste scènes (*in mijn stuk*) plaats greep, op de stoep of de stoepen der Synagoge te Amsterdam. Daar mijn geleerde bewerker, de heer Fernald zich herhaaldelijk en met liefde had laten interviewen, is het niet te verwonderen, dat zooveel bijzondere zaken in de wereld kwamen.

Achtereenvolgens wil 'k nu de korte beschrijving geven van een generale repetitie, van de première, van het coulisse-leven, van de *Boom* die als een zeepbel spette, en in de laatste plaats van eenige persoonlijke avontuurtjes. De repetities van een stuk in London, duren gewoonlijk vijf, zes weken, dag aan dag. Een Engelsch ondernemer zou er niet aan denken, een stuk voor véértien dagen te monteeren. Gewend als wij zijn, dat een buitenlandsch stuk of een successtuk op zijn hoogst een tiental malen opgevoerd wordt, gewend als wij eveneens zijn aan het feit, dat een tiental repetities voor een première voldoende is, kunnen wij het ons nauwelijks voorstellen, dat in Engeland maanden van te voren wordt gerepeteerd, en dat een serie van honderd opvoeringen, voor een Londonsch ondernemer een mátig záákje is. Een successtuk in Engeland is een stuk dat vijfhonderd, duizend, vijftienhonderd, tweeduizend maal wordt opgevoerd. Toen wij in London waren, hadden bijna alle theaters „series” die wij nimmer zullen kennen. De artisten behooren nooit of zelden tot een *vast* gezelschap, maar maken voor een bepaald stuk contract. Zij worden per week geëngageerd, met een week opzegging zooals dienstboden. Slaat nu een stuk aan, dan spelen de artisten honderd, twee honderd, vijfhonderd maal in hetzelfde stuk, maar valt het, dan heeft de directie het recht hen reeds de eerste week op straat te zetten. Vandaar dat een pre-

mière in London voor de betrokken artisten een gebeurtenis is, waarbij het broodje dadelijker betrokken is dan bij ons, waar de artisten een vast engagement hebben. Tegenover dit onvaste in hun bestaan, staan geldelijke vergoedingen waarvan Hollanders niet het minst begrip hebben. Toen de Engelsche directeurs met mij de voorstelling van *Voerman Henschel* in den *Stadsschouwburg* bijwoonden, vroegen zij wat onze grootste tooneelspeler verdiende. En toen ik om onze éér eens goed op te houden, met Bouwmeester's salaris blufte, naar mijn schatting duizend gulden per maand, keken ze eenigszins medelijdend. Later bleek me, dat een Engelsch acteur van eenigen naam, méér verdient in een week dan onze goede acteurs in drie maanden. *Rafael* verdiende ongeveer zevenhonderd gulden per wéék, *Rosa* zeshonderd gulden per wéék, en zoo was het bij eerste-klas-artisten als Forbes Robertson, Beerboom Tree schering en inslag van *f* 1200, *f* 1500 misschien méér per wéék. Het spreekt van zelf, dat waar in Engeland alles beter betaald wordt, van af den muzikant in het theaterorkest, die op zijn slofjes *f* 30 in de week verdient, tot den minsten beampte toe — de recettes aanzienlijk hooger moeten zijn. Een recette van *f* 1000 is voor een Hollandsch ondernemer een Zondagsche en dan nog dikwijls *zeldzame* versnapering, terwijl een dergelijk bedrag *per dag* in London nauwelijks de uitgaven dekt. *Ghetto* heeft in London in twee weken tijds gemiddeld *f* 800 à *f* 900 per avond gemaakt en móést van het repertoire — in New-York waar de recettes ongeveer 2500 Dollar per week waren, wisten ze ook niet hóé gauw het treurig treurspel kwijt te raken. Een stuk, dat succès heeft (in London) brengt kalmpjes z'n 2000 gulden per voorstelling in. Er was dus op de generale repetities een geest van gretige belangstelling: al de menschen, muzikanten, figuranten, acteurs, directeurs, litteraire adviseurs enz.

zouden zonder betrekking zijn, of niets verdienen, door den val van het stuk. De generale repetitie begon als een gewone voorstelling om kwart over acht en werd als een gewone voorstelling zonder eenige interruptie gespeeld. In dat opzicht kunnen hollandsche theaters iets *voortreffelijks* leeren. Want terwijl publiek en kritiek zich in ons land bij een première allerdeftigst opmaken en alleraandachtigst nederzitten voor een *vertooning*, krijgen zij inderdaad niets *anders* dan een *éérste, zeer slechte, zeer zenuwachtige generale repetitie*, waarbij de rollen nauwelijks gekend zijn. Tegen acht uur nu, liep het theater kwartvol, met gerokte heeren en dames in baltoilet die in het half-duister een plaatsje zochten. En de Hollandsche auteur zag met glimlachjes die heele collectie kleine en groote „critici”, die er niet bijzonder intelligent uitzagen, en wier kritiek, zooals later bleek, het wereld-cliché van onbelezenheid, oppervlakkigheid, beginselloosheid droeg. Tout comme chez nous. Een Engelsch criticus kent niets dan een paar *populaire* stukken van Shakespeare en wat Engelsche schrijvers van absolute onbekendheid in Europa. Zelfs verstaat een Engelsch criticus geen andere taal dan de zijne. De allerknapste kennen het wóórd Ibsen, wat het summum van Engelsch-critische begaafdheid schijnt te zijn. Laat ik echter niet te scherp analyseeren. Schommelt sommige critiek in Holland niet op ’t boterhammenmes van ’n Hoogerburgerschoolblaagje of — op het roestig zwaard van een oud-onderofficier? In het half duister zaten de Engelsche heeren en dames, maakten gewone aantekeningen, stenographische aantekeningen en teekeningen. Ik zag er die met hevige artisticeit de japonnen van *Rosa* en de pruiken van *Rafael* teekenden blijkbaar onder den indruk des joodschen Romeo en der christelijke Julia. In het orkest op den dirigeerstool zat een dikke heer, die honderd gulden per week verdiende

en ijselijk, niet de maat slóeg, maar schréeuwde. Deed een der muzikanten iets verkeerd, dan schreeuwde de kapelmeester af, bleek eenige oogenblikken later, dat de muzikant het bij het rechte einde had gehad en ontstond er een kleine woordenwisseling, dan kwam een der directeuren er bij en liet bijvoorbeeld de begeleidende melodrama-muziek nòg eens spelen. Hij stond dan met 't horloge in de hand en maakte aanmerking dat de muziek vier minuten had geduurd, en niet drie. Al diè dingen moesten accuraat loopen. In een loge boven zat de beroemde criticus van de *New-York Herald*, de heer Clement Scott, een klein heertje, met slaperige oogjens, om wiens oordeel de directeuren zeer veel schenen te geven, althans elk oogenblik hoorde je het loge-deurtje piepen, zag je angstige directeurgelaten in bezorgd gesprek met den man, die de *Boom* voor Amerika in handen had. Op dien bewusten repetitie-avond werd *Rosa* levend, ofschoon ik aangeraden had, haar dood te laten om de malligheden niet tot een *comble* te voeren. De beroemde Clement Scott vond eveneens dat de heldin dood moest en dit had bij de première ten gevolge, dat *zijn* raad werd opgevolgd.

De Engelsche theater-techniek, die je op zulk een repetitie natuurlijk van dichtbij leert kennen, geschiedt volgens een zeer mechanische methode, een methode, die ik ongeveer overal toegepast zag, niettegenstaande er zeer velen *theoretisch* beweren, dat het spelen *plotselinge aandoening* is of kan zijn, maar nergens zag ik de methode zóó vervallen in de meest zonderlinge handgreepjes en vaststaande trucjes als bij deze acteurs. Stel u voor dat in de Synagoge-scène die door den heer Fernald zoo gansch *oorspronkelijk* in het stuk werd ingelascht, *Rafael* een schoone redevoering over zijn ziel houdt en daarbij een fraaien stand aanneemt. Hij staat voor de Synagoge, omklemt met de eene hand een zuil

van de portiek. Ter plaatse van die hand was nu een ijzeren handvat, onzichtbaar voor het publiek gemaakt, opdat hij mooi schuin zou kunnen *blijven* staan. Van den emmer water, die opspet als *Rosa* te water gaat, sprak ik u reeds. Typischer nog is het feit, dat het hele doen van alle spelers zich concentreert om de „sterren”. Alleen diè mogen op den voorgrond komen. Het zou ten eerste strijden met Engelsche begrippen van aethetica als bijvoorbeeld een bijfiguur meer naar de zijde van het publiek stond dan een hoofdfiguur. Van het decor wordt uitbundig werk gemaakt. Je krijgt maantjes, èn sterren die *langzaam* opkomen, prachtig in het water schitteren, èn een Amsterdamsch grachtje dat op een gegeven oogenblik zóó lieflijk blauw begint te kabbelen als een Italiaansch meertje. Bij zooveel maneschijn, zóóveel lieflijk blauw Amsterdamsch grachtwater let een Hollander, die nooit zooveel mooie maantjes en watertjes op het tooneel ziet, meer op het decor dan op de heldin die zoodanig heerlijk zacht en lisplend . . . „Oh Rafael” roept, dat het in die Dreyfusdagen eenigszins op . . . „Oh Dreyfus!” geleek.

De artisten hebben dezelfde bijgeloovige eigenschappen van hun collega's op het vasteland. Zoo zag je, bijvoorbeeld, aan de deuren van verschillende kleedkamers hoefijzers gespijkerd. Hoefijzers, die je op je weg vindt, en die nog drie stukkende spijkers bevatten, brengen geluk aan. Tot zelfs op de deur der kleedkamers van iemand als Forbes Robertson zag ik zoo'n driespijkerig door het een of ander karrepaard verloren hoefijzer. Mevrouw Brown Potter was zeer verheugd, toen zij op het tooneel een glas brak . . . Scherben sind Glück. De heer Bellew, *Rafael*, vond op den morgen der première in den *underground railway* een biljetje gemerkt 9, IX, 99 daar het dien dag de negende September, 1899 was. Toch maakte hij uit die vondst van zooveel staartnummers

op, dat *Ghetto* een bijzonder succes zou hebben. U ziet dat tooneelspelers- en tooneelschrijvers-bijgeloovigheid universeel is . . .

Zoo kwam dan de werkelijke première-avond. Daar ik veronderstellen mag, dat het Hollandsch *Ghetto* met zijn zeer korte historie bekend is, meen ik te kunnen volstaan, met den inhoud van het volkomen nieuwe stuk, geschreven door de gezamenlijke artisten die 'k in den aanvang noemde, te verhalen. Inplaats van een modern drama, spelend in dezen tijd, in de Amsterdamsche Jodenbuurt, kregen we een costuumstuk, dato 1817 en stelden de Engelsche bewerkers het voor, alsof in dat jaar in Amsterdam inderdaad nog een „*Ghetto*” bestond. Dit hadden zij gedaan in de eerste plaats om meer handeling aan te brengen, in de tweede om de socialistische en godsdienstige ideëen te verwijderen, in de derde en hoofdplaats om in de dagen dat het Engelsch publiek nog niet opgezet was tegen *Dutchmen* en *Boers* een aantal *Hollandsche* kostuums en *Hollandsche* boerinnepakjes op de planken te brengen. *Esther*, zoo buitengewoonvoortreffelijk door Mevr. De Boer in ons land vertoond, was nu een dikke papperige Engelsche baker met een . . . boerinnepak¹⁾, *Rebecca* verscheen als een Noord-Hollandsch boerinnetje op 'r Zondagsch, *Rosa*, die als ster geen boerinnepakje wóu dragen, zag er abnormaal internationaal uit. Ze droeg, en hier volg ik de beschrijvingen van de *Westminster Gazette*, den *Morning Leader*, en de *Sunday Times*, welke kranten onder meer zeer nauwkeurig het kostuum beschrijven: in het eerste bedrijf „een rok van dof rood, „een geborduurd boezelaar en een kort bruin fluweelen „lijfje, dat haar juist tot het middel reikte, en aan den hals „vierkant uitgesneden was, waar het omzoomd werd door

¹⁾ Dezelfde zotternij beleefden we later in Parijs.

„geplooid wit neteldoek. In de volgende acte draagt *Rosa* „het zelfde fluweelen lijfje maar de rok is thans van helder „blauw fluweel, terwijl over haar dof geel boezelaar de „einden hangen van een zwart ceintuur dat om het middel „geslagen en van voren met een strik is vastgemaakt. Dit „wordt weder in de derde acte verwisseld voor een rok van „donker groen en een lijfje van tabakskleurige stof.” Als man waag ik mij niet aan een kritiek van dit door de Engelsche pers nauwkeurig beschreven kostuum. Voor een dienstmaagd in de Amsterdamsche jodenbuurt leek het eenigszins op een spookverschijning uit de riddertijden. Zulk een dienstmeisje in de Jodenbreestraat en de heele politiemacht komt er aan te pas. De oude *Sachel*, *Aaron*, *de Rabbijn* en verdere personen droegen een artistiek allegaartje dat volgens mijn kennis der kostuums van het begin dezer eeuw op de meest geniale wijze gefantaseerd was. Zoo ook de pruiken. Goede Joden in 1817, zoo min als thans, laten zich scheren en of nu de auteur al opmerkte, dat in een Joodsch treurspel alleen *baardige* Joden te gebruiken zijn, *Rafael* noch de meeste der andren bleefden een baard te plakken. Wel kon een snorretje er mee door.

Maar nu het stuk.

De Heer Fernald, wiens bewerking bij *Heinemann* te London, ingenaaid en in prachtband, verschenen is ¹⁾, geeft zooals ik reeds zeide, één bedrijf en een aantal personen méér dan wij in het Hollandsch *Ghetto* vinden. Het eerste bedrijf wordt geopend door een paar nieuwe, splinternieuwe personages: *Samson*, *Daniel* en *Mordecai*, die bij wijze van Shakesperiaansch recept dienen om het treurspelend zaakje een weinig op te vroolijken. Daarna verloopt het bedrijf in grove trekken zooals het Hollandsche met dien

¹⁾ The *Ghetto*, London, Wm. Heinemann, 1899.

verstande dat er geen *tien* woorden van het origineel behouden zijn gebleven. Onze vriend Rafael van 1817 is componist geworden en *fatsoenlijk* (in het geheim) *geëngageerd* met de christen dienstmaagd van zijn vader. Van een „*liaison*” zooals ik de verhouding op zéér onfatsoenlijke wijze beschreef, zou op het eerbaar Engelsch tooneel geen sprake kunnen zijn. In dit bedrijf komt nu *Sachel* tot de ontdekking dat zijn zoon, de componist, verliefd is op de Sarah-Bernhardt-achtige dame, die ten zijnen huize met blankwitte handjes den boel veegt, dweilt, potloodt, schrobt, enz. Het einde is plus minus als volgt.

Sachel:

Je waart van nacht op. Kon je niet slapen?

Rafael:

Ik sliep eerst in tegen den morgen. (*Esther af. Sachel betast de luiken.*) Nu, goeden nacht vader. Antwoordt u niet? Nu, goeden nacht! (*In het huis op den achtergrond begint de muziek te spelen.*) Zij spelen mijne muziek. Geef mij slechts den tijd — dan zal ik u toonen wat er in mijne ziel omgaat! . . .

Sachel (ter zijde):

De schalen — dat is de eenige reden niet! (*Rosa komt binnen, die Sachel niet ziet. Zij wil naar Rafael gaan. Sachel hoort haar.*) Rosa, waarom ben je niet te bed? (*Rosa blijft onbeveeglijk, sprakeloos en verschrikt staan.*) Ben jij dat, Rosa? (*Hij is achterdochtig. Zij antwoorden niet. Sachel af. Hij gaat het huis binnen, klaarblijkelijk met een doel.*)

Rosa (naar Rafael toesnellend):

Rafael! Rafael! Zeg mij de waarheid. Ben ik je vrouw niet? Heb je mij niet lief? Bemin je de dochter van Aaron? Zij zijn voornemens haar aan je uit te huwelijken. Wat beteekent dat? (*Hij wenkt haar stil te zijn.*) Beteekent het,

dat gij het wenscht? Neen, neen, dat kan niet: je heb gezegd dat je weg ging; maar je heb hun niets gezegd van mij? — en dat zul je toch spoedig moeten doen; en dan — dan zul je toch spoedig moeten doen; en dan — dan zul je te kiezen hebben tusschen den toorn van je vader — tusschen onterving — armoede — de wraak van het geheele Ghetto, en mij, mij alleen! Rafael mijn leven is in je hand! Heb mij lief, Rafael! Laat ik toch niet aan je moeten twijfelen! (*Hij legt de hand op haar mond. Plotseling opent Sachel het raam boven de winkel deur: leunt er uit, luistert, hoort niets, zijn hoofd verdwijnt weer.*) Hij is op mijn kamer — hij zoekt naar mij — hij verdenkt ons — hij heeft het al gezegd. Nu komt hij naar beneden; hij gaat ons beschuldigen; hij zal je bevelen mij te verlaten — mij te verlaten of van honger om te komen! Rafael wat zul je hem antwoorden? Rafael, wat zul je hem antwoorden? (*Hij legt haar weer het zwijgen op: zij kijken door de deur naar binnen. Pauze. Sachel komt binnen.*)

Sachel:

Zij is niet in huis! Rosa — waar ben je?

Rosa (fluisterend tot Rafael):

Waar? Waar ben ik?

Rafael (haar stilletjes in zijn arm nemend):

Rosa is hier, vader.

De Nachtwacht (heel in de verte):

Tien heit de klok, en alles is rustig! Tien heit de klok, de klok slaat tien! (*Sachel schudt het hoofd.*)

In het tweede bedrijf krijgen wij na al deze lugubere dingen weder een opvroolijking door de figuren *Samson* en *Daniël*, die op zéér gemeene wijze *Rosa* in een overigens fraai oud Hollandsch kamerinterieur het hof maken. Maar onze held, de componist van 1817, die een paar ijzersterke armen schijnt te hebben, treedt op het juiste oogenblik

binnen om de belaagde christelijke onschuld te ontzetten. Met zijn geweldig stel biceps neemt hij de belagers elk bij den nek en vertoont nu voor den Engelschen toeschouwer een allerkomiekst staaltje van sport en kracht, waarbij evenwel het stuk niet vergeten wordt, want de Joodsche athleet-componist houdt al worstlende de volgende alleen-spraak . . .

„Ik weet wat zij zeggen. (*Hij vat ze beiden.*) Twee „mensen kunnen niet nalaten hun hoofden bij elkander „te steken! Als gij mij ergens in het geheim wilt ontvangen, „mijne twee goede vrienden, dan zal ik je wijzen hoe men „twee hoofden zoo bij elkander kan steken, dat twee men- „schen genoeg sterren zien, om hun horoscoop te trekken. „Gij zult in die sterren den naam van Rosa lezen — Rosa „die, God hebbe mijne ziel, reiner is dan de sneeuw op den „top van de Jungfrau. Heel juist! (*terwijl hij hen dwingt zich laag te buigen*) — heel juist buigen zij zich om u te „eeren Rosa! En Daniël hier, Daniël wien van honger „stervende leeuwen zelfs niet aanroerden — de waarheid „van het verhaal is mij nooit duidelijker gebleken, dan nu „— hij zegt, dat wat hij zeide, hij niet gezegd heeft, en kan „zich niet herinneren wat het geweest is, en het spijt hem „zeer dat hij het gezegd heeft — en kijk — (*hij drukt hen „omlaag*) — buigt zich diep. Ik dank u voor uwe buiging. „En Samson, hij die duizenden versloeg met een ezels- „kinnebak — dat tot op den huidigen dag zijn kinnebak „gebleven is — hij slikt de woorden, die hij sprak zoo „schielijk in, dat hij er in stikt! Ha! ha, mijn vurige vrien- „den! (*Hij draait hen ironisch lachend om en om.*) Wou je nu heengaan? Nu mij goed! (*Hij duwt hen naar de deur.*) Als „je er op aandringt — als je er op aandringt — Vaarwel! „Vaarwel! (*Hij werpt ze de deur uit. Daarop zich tot Rosa wen- „dend.*) Ik heb Hanakoff gesproken; hij is voornemens mijne

„muziek heden avond te spelen en als — Rosa! (*Rosa barst in tranen uit.*) Rosa! . . .”

Vervolgens worden we vergast op een samenspraak tusschen *Rosa* en *Rafael*, waarin de bewerker een dosis „liefde” gedeponereerd heeft, die ik inderdaad niet vermocht te produceeren. De quintessence van dezen dialoog, dien ik niet in zijn geheel durf vertalen, uit vrees u te lang bezig te houden, komt neer op het oude thema van liefde die zich opoffert voor de kunst-aspiratiën van den minnaar en omgekeerd van kunst, het „hooge geestelijke” dat zich wil opofferen voor het stoffelijke, dat naar men zegt in de vrouw vertegenwoordigd is: u weet wel, de klassieke strijd tusschen lichaam en geest. Met het ééne staaltje van Rosa’s weenend gezegde: „Rafael, ge zult uw carrière als componist niet „voor mij opofferen! Wij zullen tezamen wachten op de „voleindigde symphonie! Gij moet voortgaan met uw arbeid, „gij moet rust hebben daarvoor, „gij moet tegelijk weten, „dat ik u lief heb, dat ik nooit aan u zal twijfelen! Voelt gij „niet dat nú uw muziek zal slagen?” En Rafael antwoordt met zwemmende oogen: „Ja! Mijn arbeid zal slagen! „Mijn arbeid is schoon! Mijn God, ik weet dat mijn symphonie schoon is! Ik weet het, omdat gij, Rosa, door mijn „kunst schijnt, mijn geest verheft, totdat ik niet meer weet „of het mijn werk of het uwe is. Oh, mijn symphonie komt „van u en van God!” Na dit en meer diepzinnigs gaat hij uit en onmiddellijk stormt een menigte het raam voorbij met de ijzingwekkende kreten: „Steenig hem, steenig dien hond,” waarop Rosa, schreiend uitroept: „Als zij hem steenigen, zal hij niet alleen zijn!” — en de deur uitsnelt.

Einde van het tweede bedrijf.

Het derde begint met een gansche reeks gesprekjes, die ik wel kan overslaan, een reeks gesprekken waarin af en toe, als een eenzaam hennepzaadje in dit dramatisch kip-

penvoer, 'n woord van den oorspronkelijken auteur voorkomt, maar die tot overtollige inleiding dienen van een prachtige scène, op de stoep van de Amsterdamsche Synagoge in 1817, een scène die *het* gróóte succes van den avond was, en die bijna veroorzaakt had, dat ik in tegenwoordigheid van den Prins van Wales op de planken was verschenen. Rafael toch vindt hier gelegenheid om het ijzeren handvat van de Synagoge te grijpen en op gruwelijke wijze niet alleen den *Rabbijn* te beleedigen, *Rebecca* te verstooten, zijn vader een les over ziel te geven, maar óók om in het bijzijn der geheele Ghettobevolking te verklaren, dat hij zich fatsoenlijk met Rosa *geëngageerd* heeft en met haar nà voltooiing en nà succes der Symphonie zal *trouwen*. Ik kan u verzekeren, dat die scène het *deed*, dat het doek zes of zevenmaal gehaald werd, en dat ik als vreemdeling in dit litterair Jerusalem volkomen verbaasd was, over het succes van een stuk, dat volgens het aanplakbiljet het mijne moest zijn. Van het slot van dit bedrijf wilde ik nog even een stukje vertalen, maar doe gelijk een beroep op uw fantasie, omdat, wat ik nog verzuimde te zeggen, bij èlk ontroerend of hêftig gedeelte van het stuk de muzikanten de schoone muziek, gecomponeerd door den heer Clifford Page, begonnen te fiedelen. Die muziek moet ge u tusschen de regelen door verbeelden.

Rafael (spottend. Hij gaat naar de tafel en krijgt een glas, daarna komt hij terug):

Bij deze plechtige gelegenheid, mijnheer, wil ik een toast instellen.

Sachel:

Ja.

Aaron (gaat naar de tafel):

Wij zullen het hier doen. (*Hij biedt Rebecca het glas aan.*)

Rebecca:

Ik wil niet drinken, vader; ik wil liever naar binnen gaan, vader!

Aaron:

Wel, waar ben je bang voor? Spreek op, jongen!

Sachel:

Ja, spreek op, zeg wat je op het hart heb! Zij moeten niet denken, dat zij dit huwelijk kunnen dwarsboomen! Laten ze oppassen!

Aaron (verrast):

Wat betekent dit alles!

Rafael:

Het doelt op mijn ziel — mijn ziel die eindelijk haar ketenen verbreekt — mijn ziel, die uit het hart van een man spreekt! (*Een voorbijganger blijft op den achtergrond staan luisteren.*) Mijn ziel die in de wildernis woont — een grommende, schreeuwende, bulderende, liegende, zweetende wildernis van handel in de dingen dezer aarde — mijn ziel in de wildernis roepende tevergeefs, tevergeefs om de liefde van een andere ziel gelijk de mijne. Is het niet zoo, Rebecca?

Aaron:

Luister! Luister!

Rebecca:

Laat mij gaan, vader!

Rafael:

Laat mij gaan, vader, laat mij gaan! Ik wil niet op het altaar geslacht worden, vader! Het mes steekt in mijn vleesch! O God, roept mijn ziel dan tevergeefs? Waar — waar is de engel, die mijns vaders hand tegenhoudt. (*Er verzamelt zich langzamerhand een menigte menschen.*)

Aaron:

Meesterlijk! Meesterlijk! Hier is zij! Welk een uitmuntend afslager zou hij zijn!

Rafael:

Welk een afslager zou ik zijn! Ah! (*Hij gaat op de trappen der Synagoge staan.*) Mijn vader beveelt mij mijn ziel te verkoopen! Zal ik haar goedkoop verkoopen, mijn ziel en mijn hartebloed? Zal het toegeslagen worden aan de eerste de beste, die dorst heeft en er om vraagt? Ik, voor wien de stank der geldzucht de adem van morgen en avond is. Ik, die een man zijn ziel heb zien verkoopen op de weegschaal.

Sachel:

Wat wilt gij hiermede toch zeggen?

Rafael:

Moet ik geslacht worden voor twee kersroode lippen en een banknoot! Zie mijn purper hartebloed vloeien! Zie — zie — zie! En gij zoudt willen, dat ik het voor tien duizend zilverstukken verkocht! En ik zeg u neen! neen! neen!

Aaron:

Hij zou nog meer willen hebben! O! Ik geef het niet, hoor je? Het is een belediging meer te vragen — een belediging voor mijn dochter!

Rebecca:

Toe, vader, ga mee!

Esther:

Sachel, kom nu mee naar huis!

Sachel:

Laat mij! Wat wil hij toch? Wat bedoelt hij toch?

Aaron:

Ha! Ha! hij wil nog meer hebben!

Rafael:

Ik wil meer hebben! De verkoop zal in het openbaar geschieden! (*De menigte groeit aan.*) Ik blijf op mijn prijs. Wie biedt er meer? Wie biedt meer? Wat biedt gij meisje?

Rebecca:

Niets — niets — ik . . . (*af*).

Rafael:

Zij biedt al wat zij heeft en toch neem ik het niet aan! Meer — meer — wie biedt mij meer?

Aaron:

Ha! Ha! tien millioen gulden, idioot!

(*Rosa komt op en blijft op den achtergrond staan.*)

Rafael:

Hij biedt tien millioen gulden en dat is nog te weinig! Gij biedt niets dan geld! geld! Heb je dan niets anders? Wie nu? Wie biedt? Wie biedt? Kijk, kijk — (*Hij wijst naar Rosa, die zich naar voren heeft gedrongen, daar de menigte haar opstuwt*). Weer een bieder! Weer een bieder! De engel — de engel komt om mijn vader tegen te houden!

(*Esther en de anderen keeren zich woedend naar Rosa.*)

Rosa (*doodelijk verschrikt, opgedrongen door de menigte*):
Rafael! Rafael!

Sachel:

't Is Rosa! 't Is Rosa!

Rafael:

Rosa! Rosa! Wat biedt gij? Zij bieden geld, niets dan geld; maar gij — gij —

Rosa (*de handen wringend*): Rafael!

Sachel:

Zij noemt hem Rafael! Vervloekt! Driemaal vervloekt!
(*Er ontstaat gemompel onder de menigte.*)

Rafaël:

Stil! Men drinkt mijn hartebloed! Men verkoopt mijn ziel! (*Tot Aaron.*) En gij biedt meer dan gij hebt en toch is het niet genoeg; en gij, Rosa, engel, engel! Voor mijn hart — voor mijn ziel — biedt, biedt!

Rosa:

Voor uw hart — mijn hart! Voor uw ziel — mijn ziel!

Rafaël:

Ha, ha eenmaal, andermaal, toegewezen!

De Rabbijn:

Toegewezen aan den goddeloozen zoon — aan den vervloekten.

(*Hij verdwijnt in de Synagoge en sluit de deuren.*)

Rafaël:

Toegewezen aan de hoogste bieder! Zij is reeds maandenlang mijn liefste. (*Sachel zinkt op een stoel neer: gesis en gebrul uit de menigte.*) Laat nu het ghetto mij vervloeken, als het kan!

Een uit de menigte:

Zij is een christin!

(*De menigte omringt Rafaël, die ze op een afstand houdt.*)

In het Vierde Bedrijf, dat noodzakelijk dalen moest, na het gróót succes van het derde, is vriend Rafaël uit Amsterdam naar Engeland vertrokken, om daar onder leiding van een beroemd Engelsch musicus Hanakoff zijn symphonie uit te voeren. Hij heeft eenigszins in strijd met de vooraf gegane Synagoge-troebelen zijn fiancée aan de zorgen des ouden Sachels toevertrouwd, en op het oogenblik dat bedrijf IV begint, heeft de „postbode van 1817” den ouwen heer een brief voor Rosa met blijde berichten ter hand gesteld.

Aaron, die zich thans ontpopt, als een grappig marqués-met-rollende-oogen en rollende gebaren, weet dien te ont-

futselen en conspireert nu met Sachel en den Rabbijn om de propere dienstmaagd te verwijderen. Op dit moment gevoelen wij met de heldin een zéér levendig medelijden. Hoe zou je hart niet *breken*, als je haar de volgende alleen-spraak hoort spreken, natuurlijk begeleid door het liefelijk gefiedel uit het orkest.

Rosa:

„. . . Het eigen uur, dat hij weg ging en sedert zijn reeds zeven dagen verloopen! Zeven dagen — hij stond hier en nam mij in zijn armen! O! (*zich omkeerend*) Gij, die mij achterna roept dat Rafael zijn Christenvrouw verlaten heeft, *gij kent de liefde niet, *gij denkt alleen om gèld! Gij ziet altoos omlaag, altoos omlaag! Maar dezelfde heldere hemel welfde zich boven onze hoofden, toen hij mij kuste, en wij keken er naar en dankten God, die ons den moed gaf ons leven in naakte waarheid voor de wereld te leven! God moge ons straffen omdat wij elkander liefhebben, als dat een misdaad is. Oh, hij straft ons! Waar is mijn Rafael, ster, die toen op ons neerzag! Ik bemin hem, ik bemin hem! Zonder hem kan ik niet leven — lieve ster, zeg mij waar hij van nacht is. O uit medelijden wilt gij het mij niet zeggen! En hij ligt koud en dood! Rafael, Rafael! ik ben zoo alleen — geheel alleen! (*zij weent.*) Neen, neen, dat kan het niet zijn! Goede God, die mij hier onder al die vijanden ziet, gij kunt toch zoo wreed niet zijn! Zoo wreed niet! (*zij gaat schreiend af.*)**

De ontkenning voelt ge. Van den valschen eed van Sachel was een zeer fraaie melodramatische scène te maken. Wij zien thans de heldin op de in 1817 waarschijnlijk stof-vrije straat op de knieën voortkruipen om te vernemen of haar componist al of niet op den loop is, zoodat het stuk volgens de brochure van mijn Engelschen medewerker aldus eindigt:

Rosa:

Sachel, Sachel, bedenk wat je zegt! Zeg mij dat hij dood is — zeg mij alles, maar niet dat hij mij verlaten heeft! Zou je zoon mij kunnen onteeren? Bedenk wat je zegt! Neen, neen — niet tenzij gij het bezweert voor 't aangezicht Gods! Sachel, Sachel — (*als hij zijn hand aan het wetsrolletje slaat.*) Zweer niet — (*op hare knieën*) Zweer niet!

Sachel (in een uitbarsting van woede):

God! — Luister dan! — Je bent niets anders geweest dan Rafael's minnares! Rafael heeft je verlaten! Rafael gaat met Rebecca trouwen! Rafael is van Amsterdam uitgezeild! Bij de heilige wet van Mozes, bij alles wat heilig is in het oog van God zweer ik het! Ik zweer het! Ga nu! Neem je geld en ga! (*Zij gaat naar de gracht.*)

Rosa:

Dus — dus — lieve God — lieve God!

Sachel:

Waar ben je? Hier, neem het — neem het! Waar ga je heen!

Rosa (naar de gracht):

Lieve God — lieve God — niet meer — niet meer!

Sachel:

Kom, ga heen!

Rosa:

Rafaël! (zij springt in het water.)

Sachel:

Houd op! O — o — God! Het is niet waar! Rosa! Rosa! (*bij de wal.*) Een stok! Een stok! Ik kan er geen vinden! Waar ben je! O om Godswil antwoord dan toch! Hoor je niet? O God! O God! (*Keert zich naar het huis, waaruit „de muziek” weerklinkt.*) Daniël! Samson! Doe de deur open.

(De muziek verdooft zijn stem.) Help! Help! *(Hij vliegt weer terug.)* Rosa! Reik me je hand. Waar ben je toch! Antwoord! *(Een stilte. Hij verlaat al tastende den wal. Stilte.)* Wat zal Rafael doen? Wat zal God doen? *(Hij hoort de voetstappen van Rafael.)*

Rafaël (komt vroolijk binnen):

Hallo, vader, vader! Ik ben weer thuis! Waarom heb je me niet geschreven? Ik — wat scheelt er aan?

Sachel (bevende):

Ik — ik — let er maar niet op! Ik — ik — ik — dacht dat je niet terug zou komen. Wij kregen je brieven eerst vandaag. Maar je ben er nu! Je ben er nu! Rafael, om Godswil laat mij niet alleen! Om God's wil, — ik ben ziek, ik ben blind. Ik zal nog maar heel kort leven! Blijf bij mij. Laat mij niet alleen — je moet mij niet alleen laten, hoor!

Rafaël:

Je bent niet wel. Ben je te veel in de hitte geweest. Waarom beef je zoo, vader?

Sachel:

Ik beef niet, mijn jongen. Ik — ik — mijn jongen, mijn jongen, vraag mij wat je maar wil en ik zal het je geven. Ik kan niet zonder mijn zoon leven. Als je één enkel hard woord spreekt, dan val ik dood aan je voeten, Rafael.

Rafaël:

Vader, vader, wees dan toch kalm; de hemel weet, dat ik niet hard tegen je wil zijn; we slaan nu een nieuwe bladzijde in ons leven op. Wij verlaten dit oord; kom bij mij en Rosa wonen. Zij heeft je nooit een hard woord toegevoegd. Wel? Zie je nu, dat ze een engel van goedheid is? Wacht maar totdat ons volk haar kent!

Sachel:

Ja, ja, ik weet het: mijn God, ik weet — ik — ik —

(*Rafaël maakt een beweging als wil hij in huis gaan.*) Rafaël, om Gods wil laat mij niet alleen!

Rafaël:

Waar is zij, vader? Zij was bang hier te blijven; maar ik zeide haar, dat zij mijn vrouw was, en dat je je zoon lief heb — en dat dit genoeg moest zijn om haar gerust te stellen. Ik moest met Hanakoff mede. Ik heb enorm succes gehad, hoor je? Tob dus niet en beef zoo niet. Ik moet Rosa vinden. Waar is zij? Rosa! Ik moet je iets vertellen.

Sachel:

Neen, neen, spreek niet zoo hard!

Rafaël:

Ja, maar zij hoort mij niet! Is zij dan niet binnen? Rosa! Wat heb je tot haar gezegd? Waar is zij? Zij is er niet! Waar is zij dan?

Sachel:

Vraag mij niets! Vraag mij niets!

Rafaël:

Waar is zij?

Sachel:

Ik kon haar niet tegenhouden!

Rafaël:

Waarvan? Waar is zij?

Sachel:

'k Weet het niet! 'k Weet het niet! Zij ging weg.

Rafaël:

Waarheen — en waarom?

Sachel:

Je moet niet boos op mij zijn. Ik kon het niet helpen. Aaron — Aaron — hij kocht den postbode om! Zoo waar God leeft, *ik* deed het niet!

Rafael:

Kocht den postbode om? Zij vernam dus niets van mij?
Waar is mijn vrouw?

Sachel:

Neen, neen, Rafael, mijn jongen; mijn lieve, goede jongen — zij is weg, zij nam het geld aan, zij heeft je verlaten!

Rafael:

Dat lieg je! (*De menschen verdringen zich aan den kant van den wal en turen in het water.*)

Sachel:

Zij zeide, zij zeide dat zij ons ras haatte — zij haatte je — zij haatte ons allen; zij wilde weg, wilde niet langer in het ghetto blijven, weg, daar, daar. (*Hij wijst in de tegenovergestelde richting der gracht. De menigte aan den kant van den wal wordt hoe langer zoo luidruchtiger. Rafael maakt een beweging als of hij naar het water wil gaan.*) Daar niet, daar niet, Rafael, mijn jongen!

Rafael:

Wat gebeurt daar toch! (*Twee mannen dragen Rosa de trappen op: door de menigte kan Rafael haar niet zien.*) Wie is dat? Mijn God! Een vrouw?

Een man:

Ja!

Rafael (Baant zich met moeite een weg door de menigte):

Rosa, Rosa, Rosa! Oh! oh! oh!

Sachel:

Oh mijn jongen! — Oh mijn jongen! Rafael! Rafael!
Ik kon haar niet tegenhouden!

Rafael (zich tot zijn vader wendende):

Bah! Weg van mij — weg! Oh, oh vloekwaardig monster!
(*Dit is puur Hamlet!*) Breng hem weg!

Een oud man:

Hij is je vader! Wel foei! Wel foei!

Rafael (tot Sachel):

Licht je vervloekte hielen! Moordenaar! Moordenaar!
Jij maakte dat zij zich verdronk.

Een tweede man:

Laat hem met rust! Wel foei! Deze man lastert God!

Een derde man:

Hij ontheiligde de Synagoge — hij vervloekte zijn vader!
(*Rafael staart intusschen op het lijk van Rosa.*)

Tweede man:

Zal hij dit alles voor onze oogen doen? (*Gesis uit de menigte.*) Verberg je aangezicht! Verberg je aangezicht!
(*Dringt op Rafael toe.*)

Rafael:

Blijf van haar af! (*Hij werpt zich op de knieën en wendt zich tot zijn vader.*) O God, indien ik je schelmerij niet voor haar verborgen had gehouden, dan zouden je heiligste eeden geen indruk op haar gemaakt hebben! En nu blijft gij leven, terwijl zij dood ter neder ligt!

Sachel (tot de menigte):

Zij vergiftigde mijn zoon; zij beroofde hem van zijn godsdienst. Zij doodde de liefde voor zijn vader! Zij verdient het! Zij verdient het!

Rafael:

Rosa, dierbare Rosa, je zult niet sterven! Leven, leven, vrijheid — de heerlijke blauwe lucht, wij beiden zingend in den zonneschijn — niet de ziel eens afgestorvenen zuch-

tend door het gebladerte — niet het nachtelijke gefluister — de droeve schaduw die in den nevel glijdt! Neen, neen, je moet mijn adem op je wang gevoelen, je moet mijn armen voelen, je moet leven, leven! (*Rosa beweegt zich.*) Zij leeft! Zij ademt — zij ademt! Geef haar lucht — weg — uit den weg, zeg ik! Rosa, *ik* ben het, Rafael! Je bent gered! Niet al de booze geesten in Gods' grauwe wereld zullen een arm tusschen u en mij steken. Rosa! Rosa!

Rosa (het hoofd een weinig optillend):

Rafael, vergeef . . .

Sachel:

Rafael — Rafael — zij bedoelt mij. Vergeef mij — om God's wil (*op zijn knieën voor Rafael, die hem den rug toekeert.*) Rafael!

Tweede man:

Foei! Foei! Hij haat zijn vader!

De menigte:

Foei, foei! Straf hem! (*De menigte verdringt zich om Rafael.*)

Rosa (angstig):

Rafael!

Rafael:

Ben je niet beter dan een bende Christenen? Terug! (*Hij dringt de menigte met geweld terug.*) Rosa, Rosa, — weg — uit het ghetto — in de vrije lucht! Rosa!

(*De menigte wil weder opdringen: hij neemt Rosa in zijn armen en vliegt de brug over. De menigte volgt hem op den voet: zij bewegen zich snel: Sachel blijft alleen.*).

Sachel (Hij zinkt op den grond):

Rafael, Raf . . . (*Komt een wachter op.*)

Nachtwaker:

Elf uur heit de klok geslagen — ellef (*blijft stilstaan,*

kijkt naar Sachel, die zich beweegt en snikt.) Ellef heit de klok!... (Nachtwacht af, peinzend.)

Op den première-avond echter — dit was de quaestie tusschen Fernald en de directeurs — bleef Rosa dood, verliet iedereen het tooneel en stond Rafael *geheel verlaten*. Dit was ook voor mij een nieuwe verrassing, en nog verrassender waren Rafael's laatste woorden toen het doek zakte: „Ik ben een Jood en ik sta alleen.” Die àllernieuwste vinding was een half uur voor de voorstelling door den regisseur en Rafael samen bedacht, daar er in de avondkranten lange kolommen over de uitspraak van Dreyfus' proces in Rennes waren verschenen, en de regisseur Dreyfus' woorden den zelfden dag in Rennes gesproken, naar hij had opgediept, „Ik ben een Jood en ik sta alleen,” zoo prachtig-sensationeel vond, dat hij met Engelsche snelheid deze frappante noviteit als een waardig besluit van het stuk beschouwde, onverschillig of we ons in 1817 bevonden. De regisseur dreef dit *up-to-date* slot door. En alweer na de woorden „Ik ben een Jood en ik sta alleen” weerklonk het gefiedel van den heer Clifford Page in het orkest. Mis. Of het slot niet pakte of dat voor Engelsche melodramatische magen déze melodramatische saus nog een weinig te slap was, ik, als man die helaas met het Engelsch fabrikaat niets te maken had, durf het niet beslissen, na dit vierde bedrijf was het applaus dunnetjes en de historische woorden van den Prince of Wales waren: „*I find the Ghetto rather dull!*” Wat in goed Hollandsch beteekent: „Ik heb mij vrij wel verveeld.” De princelijke woorden, en de geheele stemming van de zaal, brachten na afloop der première een downe stemming teweeg. De *boom* was op het punt te mislukken. Zelfs kon het compliment dat Graaf Gleichen, adjudant van den prins, *mij* op het tooneel ter hoogte der brandkraan maakte, het verstoord humeur der directie niet herstellen. „I make

you my compliments,” zeide de graaf, die sinds in Transvaal is doodgeschoten. De auteur weigerde op hoffelijke wijze dit compliment te aanvaarden dat eerder den *genialen bewerker* toekwam. Den volgenden morgen was de meening der heeren critici alles behalve gunstig. Zij maakten complimentjes aan de kleeding van Rosa, vertelden den inhoud van het stuk, maar unaniem hadden zij wel eens *betere* melodrama's gezien. Van een bureau dat krantenuitknipsels rondzendt, ontving 'k over de 200 kritieken. Ik vermeen dat het uw aandacht te veel zou vermoeien om deze 200 opstellen voor te lezen. Daar gij weet dat een Engelsch criticus met een klein scheutje litteraire waarde en véél handeling tevreden is, kunt gij eenigszins naciijferen dat de Joodsche Romeo met zijn Symphonie, en de Christen Julia met haar maan, sterren en liefdesverzuchtingen, zelfs *dit* belezen 200-tal een weinig te ònromantisch was. Zondagmorgen in mijn hotel, de première was Zaterdag-avond, kreeg ik ten bewijze dat op het kantoor der directie de wanhoop spookte, de volgende telegraphische boodschap: „Dear Mr. Heijermans, Wil u zoo goed zijn, om morgen zoo vroeg mogelijk bij ons te komen, daar wij Uw hulp noodig hebben, om *een ander einde* voor Ghetto te schrijven.” Ik weigerde de vereerende opdracht, en thans zonder mijn hulp lieten zij Rosa zooals 'k reeds verhaalde, op den twééden avond *levend* worden, maar noodlottigerwijs waren er dien avond blijkbaar eenige Hollanders tegenwoordig, die zich reeds gedurende de bedrijven evenals de auteur kostelijk amuseerden, en die toen de verdrongen heldin smachtend haar oogen opsloeg en geluid gaf, allervroolijkst begonnen te lachen. Toen bleef Rosa den dèrden avond weer dóód. Hoe desperaat de directie in die dagen was, moge u blijken uit het feit, dat elk der drie directeuren, toen ik hen bezocht, om beurten en voortdurend *Hoffman*

gebruikten. Er werden plannen gesmeed, om te pogen het succes weder op te halen. Vriendjes van de directie zouden onder „Joodsche” namen ingezonden stukken in de kranten lanceeren, om te protesteeren „tegen godsdienstigen aanstoot” in het stuk. Maar de vlieger ging niet op. Want door al de romantische en liefdescènes was de „aanstoot” er heelemaal uit. En daar de recettes niet stegen, werd het stuk dat zoo véél beloofde, na veertien dagen van het affiche genomen. Voor ons begon thans een reeks allernaangenaamste avonturen. We hadden zóó vast gerekend op het villaatje, dat wij al onze contante bezittingen — in die dagen plus minus twee honderd gulden, excuseer het gering bedrag — hadden meegenomen, en op roekeloos wijze vastgezet in reiskosten, hotelkosten, enz. Als je zesduizend gulden in zicht heb, kijk je niet op een pop of tien. Men had ons verzocht in een eerste klas-hotel verblijf te houden, met het oog op de nieuwsgierige pers tegenover wie eenig *decorum* noodzakelijk was, vandaar, dat na veertien dagen de hotelrekening benauwend hoog was, en gróóter dan wij aan kapitaal bezaten. Het spreekt van zelf dat de auteur poogde een stuk der tantièmes die hem dan toch in ieder geval volgens contract „toekwamen,” te benaderen. Maar de directie die tot heden, elk uur van dag en avond op haar kantoor was geweest, werd plotseling onvindbaar, beweerde daarenboven, dat de Berner Conventie haar *niet de verplichting oplegde* auteursloon te betalen. Het geld was op, wij hadden schuld gemaakt. Hollandsche kennissen of vrienden hadden we in London niet en onze „trots” verzette er zich tegen, om na de bluf van *al* het geld, dat in London wachtte, naar Holland om geld te schrijven. In een dergelijke situatie zou een ander misschien anders gehandeld hebben, maar wij in de benauwdheid meenden zéér verstandig te doen, met de belofte der directeuren te

gelooven, die elken dag een cheque voor de tantièmes toezonden. Wij huurden, om het goedkoop aan te leggen een kamer, en de eerste verrassing die wij daar ondervonden, was een brief van den voornaamsten directeur, alweer. „Dear Mr. Heijermans. Daar ik mijn vrienden heden niet heb kunnen zien, kan ik u slechts één Pond insluiten, „het is weinig doch beter dan niets. Na groeten” enz.

Verdere bijzonderheden, betreffend ons persoonlijk leven, zal ik niet detailleeren. In één woord wij zaten een volle maand opgesloten in 'n gore Londonsche kamer. Waren wij teruggegaan, dan was alles *uit* geweest, en als je zoo dicht het glas aan je mond heb gehad, ben je niet dadelijk bereid te retireeren. En dat het glas iets bevatte, moge u blijken. Een Engelsche kennis ried na inzage van het contract de zaak te *vervolgen*. Ik ging op onderzoek uit, en kwam toen tot een curieuse ontdekking die weer een heel nieuw licht werpt op Engelsche theater-toestanden. De man, met wien ik contract had gemaakt, had zijn rechten *overgedragen aan een Maatschappij op aandeelen*. Nu kan ieder een zich op *Somerset-House*, een soort kadaster, overtuigen van de al of niet soliditeit van maatschappijen op aandeelen. Ik weet niet of er ook in Holland publieke inrichtingen van dien aard bestaan, maar in London mag je voor een shilling op *Somerset-House* de acte van oprichting en elke bijzonderheid van een maatschappij-op-aandeelen onderzoeken. Ik kreeg dus onder m'n oogen, 'k behoef u niet te zeggen hoe gebluft 'k was, de gezamenlijke gegevens van *The Ghetto Company Limited*, een maatschappij met . . . 1000 *aandeelen* van £ 1 *elk*, waarvan 7 *héele* aandeelen waren volteekend, zoodat het volledig aandeelenkapitaal *vierentachtig gulden* was.

Commissarissen van *The Ghetto Company Limited* waren 7 klerken en kantoorbedienden, elk verantwoordelijk en

aansprakelijk voor niet meer dan *f* 12 ieder. Een advocaat wilde nu wel een actie instellen tegen die *Ghetto Company Ltd* maar dan moest je als „vreemdeling” eerst £ 50 deponeren, en dan had je nog niet „veel” kans. En och, als wij twee jaar geleden £ 50 bezeten hadden, dan waren wij heusch geen volle vier weken in een Londonsche kamer met uitzicht op een viezen zwarten binnenmuur gebleven. Als ge zoo hoort, van een *Ghetto Company Ltd* met een kapitaal van *f* 84, onnoozele stroomannen voor Commissarissen, dan begrijpt ge nog niet, op welke beschaafde manier de Hollandsche auteur te kort werd gedaan, en waarom hij een schijnbaar onnoozele hardnekkigheid betoonde. U moet dan weten, dat blijkens de door mij gelezen acte de *Ghetto Company Ltd* van een Amerikaansch theater-ondernemer £ 500 op rekening der tantièmes had geïncasseerd, dat de ondernemers die het stuk in de Engelsche Provinciën en Ierland zouden vertoonen, eveneens £ 500 voorschot hadden gestort, dat in de derde plaats een ondernemer voor Australië of een andere Kolonie £ 300 voorschot had gegeven, zoodat met de recettes in London aan auteursloon bij de £ 1500 was ontvangen, waarvan den Hollandschen auteur volgens contract 'n Muiderberger villaatje toekwam.

Maar hoe 'k verder informeerde, hoe meer die villa luchtvilla werd.

De eene directeur was *driemaal* achtereenvolgens failliet verklaard, de tweede directeur bescheidenlijk *eenmaal*, de derde, een heer aan wien je je laatste spaarduitjes zou hebben toevertrouwd, sloeg het record met *viermaal*.

Op het oogenblik dat wij in de benauwdheid zaten, gebeurde het incident dat de rechtbank hem voor de *vijfde maal* liet ontbieden. Toen de rechter hem zijn woonplaats vroeg, de man leefde om van schuldeischers bevrijd te blijven, telkens in een ander hotel, antwoordde de direc-

teur dat hij er geen *vaste* woonplaats op nahield, waarop de rechter zeide dat als hij niet onmiddellijk één woonplaats kon opgeven, de rechtbank hem aan een secure zou helpen.

Toen 'k 't eindelijk waagde de theater-ondernemers te „dreigen”, dat wil zeggen, 'k schreef dat als zij niet dàtgene betaalden waarop 'k recht had, ik de zaak in handen van een advocaat zou geven, kreeg 'k van hun advocaat een briefje, dat ik voorzichtig moest zijn, want dat de Engelsche wet zeer gestreng is tegenover vreemdelingen, die Engelschen geld probeeren *af te persen*. Op dat tragisch oogenblik kwam een reddende engel in den vorm van een brief uit Duitschland. Die brief zeide:

„Waarde Heer. Tusschen Nederland en Duitschland „bestaan geen auteursrecht. Ik wil daar geen gebruik van „maken, doch bied U voor het opvoeringseigendomsrecht „voor Duitschland de vaste som van 500 Mark. Ik verzoek „U omgaand te willen zeggen ja of neen.” Met andere woorden: „Ik heb uw permissie niet nóódig, maar ben zoo vriendelijk u *f* 300 aan te bieden voor Duitschland.” Al had er in dien brief heel wat ergers gestaan, hij was als „een bode van vrede”, om het 'ns mooi te zeggen, die ons op de Londonsche achterkamer kwam verlossen. In twee dagen tijd was de zaak beklonken, konden wij na zès weken in London gevangen te hebben gezeten, als fatsoenlijke menschen, zonder beertjes terugkeeren. Ik verzeker u, dat het wederzien van Amsterdam een buitengewoon geluk was. Eenmaal daar gaf 'k mijn „belangen” in handen van een dramatisch bureau in London. En er hadden toen nog twee curieuze feiten plaats. In New-York was men begonnen Ghetto te vertoonen, en het dramatisch agentschap zette toen de Engelsche directeuren zóodanig het mes op de keel, dat zij verplicht werden een klein deel auteursloon los te laten. Op het oogenblik echter dat het agentschap

£ 25 zou incasseeren, kreeg ik bericht dat het *niet* betaald kon worden, omdat „ik een weddenschap van £ 25 met een der directeuren verloren had.” Tevens ontving ik een brief, alweer: „My dear Mr. Heijermans. Ik zal mij zeer „verplicht gevoelen, als gij zoo vriendelijk wilt zijn, mij een „cheque van £ 25 te zenden, die *gij mij* verschuldigd zijt, „omdat gij zooals gij u zult herinneren, de weddenschap „van *Ghetto* verloren hebt.” Als je zulk een brief krijgt, weet je je niet goed te draaien, en span je je in, om te verklaren, hoe een ander de onbeschaamdheid kan hebben je iets dergelijks te willen wijsmaken. Ik had natuurlijk nóóit f 300 verwed, en behoef u dat niet nader duidelijk te maken, daar Hollanders niet wedden, of het moet bij wijze van aardigheid om een kistje sigaren of een rondje gaan. Het bleek bij onderzoek, dat de bewuste mede-directeur bij wijze van gekheid zooals het in den loop van een gesprek kan gebeuren een mopje van dien aard had gezegd, en dat ik als vreemdeling absoluut onbekend met de inderdaad in Engeland bestaande manie om op alles en nog wat te wedden, er gekscherend was *ingevlogen*. En dan nog, in een geheel andere gedachtengang dan die de Engelschman er op na scheen te houden. Weg waren de £ 25! En nog was de relatie niet uit, want na deze allerdolste historie kreeg 'k alsof er niets was gebeurd, een maand later de aanvraag of ik geen „nieuw” stuk had, u zult het bijna niet gelooven, maar het is inderdaad *gebeurd*. Ongetwijfeld zoudt gij een dergelijken brief onbeantwoord hebben gelaten, maar van meening dat men tegenover lieden die met honderden ponden toeren hebben verricht, om geen harder woord te gebruiken, niet te kieskeurig behoeft te zijn, schreef ik (ook bij wijze van proefneming in hoever het Engelsch Tooneel dwaasheden kan verdragen) dat ik een ander stuk in mijn bezit had, en dat dit te hunner beschikking was, als de kleine

vergissing met die weddenschap uit de voeten werd geruimd. Zij beten toe. De directeur, die de £ 25 zoo-genaamd gewonnen had, was bereid de weddenschap ongedaan te maken, als ik het nieuwe manuscript toezond. De afspraak werd — en hieruit kunt u zien, het formidabel mal gedoe van Engelsche theaterspeculanten — dat zij op het kantoor van den Londonschen dramatischen agent het manuscript *zouden lezen* door bemiddeling van den Hollander, die mij oorspronkelijk had aangeschreven, en dat zij *als het beviel* tegen betaling van de £ 25 in quaestie, het drama mochten meenemen, evenwel met de „uitdrukkelijke voorwaarde”, dat zij bij opvoering £ 250 cash zouden toebetalen. Deze geheele transactie werd door mij, die toen bezig was *Het Zevende Gebod* te schrijven, als een grap beschouwd. In de eerste plaats zou ik dezen lieden nooit meer eenig crediet hebben toegestaan, in de tweede geloofde ik zeer stellig dat het manuscript dat ik hun op het kantoor van den agent ter *lezing* afstond, van *zoodanig prullig gehalte was*, dat het nog geen halve cent waarde bezat, laat staan de *f* 300,— die ik nu toch eenmaal bij weddenschap „verspeeld” had. Om u het grappige dezer historie die inderdaad nog grappiger is, dan wat ik reeds van Engelsche theatertoestanden vertelde, te explicieeren, moet ik even vertellen, dat ’k in m’n prille jeugd, een drama geschreven had, getiteld *Haar schaduw*, dat, als alle beginnerswerk, — het dateert van 12 jaar geleden, — de meest belachelijke melodramatische effecten bevatte. Nooit had ik gedacht, dat dit prul van onder den rommel zou komen. In het eerste bedrijf heeft een jong mensch, die op het punt van trouwen staat, een dochter van een arbeider *verleid*, evenwel onder den naam van een vriend. U begrijpt, dat die handeling niet zeer net en eenigermate onmogelijk was. Het tweede bedrijf heeft nu onder meer dit einde:

Louise:

En hebt u kinderen?

Vr. Brons:

Ik had er één . . . maar 't is dood voor ons . . . vraag me daar niet na juffrouw.

Madeleine:

Arme vrouw! Was ze erg jong?

Vr. Brons:

Ik zeg u toch mij niet na haar te vragen . . . ze is dood . . .
(*er weerklinkt een geschuifel en gegons van stemmen voor de deur.*
't Wordt luider en luider.)

Madeleine:

Hemel, wat is dat!

Vr. Brons (opent de deur. Eenige menschen verdringen zich pratend en angstig om een baar):

Wat is dat?

Een Buurman:

Ze hebben haar opgehaald, zooeven uit een bijt . . .

Vr. Brons:

Groote God . . . wie?

Een buurman:

Schrik niet, vrouw Brons . . . 't Is je dochter.

Vr. Brons (valt heftig voor de baar in de geopende deurpost neder):

Wat zeg je, mijn dochter! . . . mijn kind! . . . O, mijn God ze is dood! . . . dood! . . . Maar spreek dan toch Riekje . . . Zeg dat 't niet waar is . . . Zeg dat ze 't liegen . . . Groote God . . . Jozef! Jozef! (*Ze valt bezwijmd neder.*)

In het derde bedrijf als de bruiloft aan den gang is, komt natuurlijk de vader van het *verleide* meisje binnenvallen en heeft dit stormachtig incident plaats:

Brons:

... Dames ... laat de dames het hooren, dat die daar mijn dochter verleid heeft (*zich opwindend*), dat de meid zich daarna verdrongen heeft, en dat wij als aandenken haar kind mogen groot brengen!

Madeleine (bevend):

Meneer Mortelmans, zeg dat die man daar liegt! Papa kunt ge een huisgenoot zoo laten beleedigen?

George:

... Het is genoeg geweest Brons ... die meneer Mortelmans is onschuldig!

Brons (driftig tot Mortelmans):

En heb je de laagheid om te ontkennen?

Mortelmans (het hoofd buigend):

... Ik erken!

George:

Willy!

Madeleine:

O mijn God! (*valt ontzet op een stoel neer.*)

George:

Maar dat is een onwaarheid! De schuldige ...

Mortelmans (hevig ontroerd):

... Ben ik! ... Laat verder razen, Brons! ... Ik betreur diep wat gebeurd is ... Ik zal dat kind aannemen als 't mijne! ... Ik moet na die verklaring uw kring verlaten, meneer Hermans ... vergeef dat ik als vreugdestoorder optrad ... Ik dank u voor alles, wat ik bij u genoten heb! ...

God zegge u! ...

Hermans:

Neen, zoo vertrekt gij niet.

Mortelmans (met nadruk):

Het moet . . .

Madeleine (snikkend):

Zoo'n lafaard . . .

Mortelmans (blijft weifelend staan. Wil een stap nader tot haar treden, doch gaat gejaagd heen):

Vaarwel!

TWAALFDE TOONEEL

De vorigen. Bernard.

Bernard:

De rijtuigen zijn voor, Mijnheer!

U zult mij zeker wel het verder verloop en de ontwikkeling van dit zeer schoon uitroepingsteekensstuk schenken. Maar op het kantoor van den Londonschen agent scheen die naam *Haar schaduw*, *Her Shadow*, mitsgaders de geweldige situatie zóódanig te imponeeren, dat werkelijk de £ 25 *na lezing* werden uitbetaald. Van de overige £ 250 cash heb 'k natuurlijk nooit meer iets gehoord. Daarvoor heb 'k me dan ook geen moeite gegeven, ofschoon 'k voorzeker vernomen heb, dat *Haar schaduw* onder een *anderen* naam en in een voortreffelijke bewerking met alweer véél maan, liefde, sterren etc. in Engeland aan het „reizen” is, en dat dus stukken die een jongen onder invloed van Rosier Faassen voor 12 jaar geschreven heeft, in Engeland handelswaarde bezitten en een „verloren” weddenschap weten te annuleeren. Om tot Ghetto terug te keeren, in de Engelsche Provinciën werd het stuk voortgezet: de provinciale ondernemers hadden immers 500 Pond voorschot gegeven. Toen wij in Holland terug waren, kregen wij bijv. een uitknipsel waarin stond, dat het stuk om den Hollandschen auteur recht te doen wedervaren in de Provinciën in zijn origineelen vorm vertoond zou worden. Daar de nieuwe eigenaars het

stuk evenwel een anderen titel zouden geven en wel den sensationeelen „DE BLINDE JOOD EN HET CHRISTEN MEISJE”, of mogelijk een nòg sprekender naam, en de quaestie ons verder niet interesseerde, — het is beter te vechten tegen de bierka dan tegen een GHETTO COMPANY LTD., die een stuk voor Engeland, de Engelsche provinciën, Ierland, de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en de Engelsch sprekende koloniën exploiteert, — hebben wij ons onthouden, om verder de avonturen van DEN BLINDEN JOOD EN HET CHRISTEN MEISJE te volgen. Ten slotte zou ik nog een reeks bijzonderheden van *Ghetto* in New-York kunnen verhalen. Maar ik moet er tot mijn leedwezen van afzien. In New-York werd het stuk schitterend gemonteerd opgevoerd geheel volgens de bewerking waarvan ge hebt kennis genomen, maar omdat elk theater, ook in Amerika, een litterairen adviseur bezit, werd de bewerking van den heer Fernald wederom door een Amerikaansch letterkundige bewerkt die er eenige *nieuwe* effecten aan toevoegde. En hoe *dat* geworden is, kan ik mij met den besten wil niet voorstellen. Wel weet 'k dat er in New-York een wedstrijd gehouden werd met Washington waar ook een *Ghetto* opgevoerd zou worden, maar een *Ghetto* van Zangwill.

New-York en Washington wedijverden, wie het eerst de première zou geven. *Ik* won het. En . . . de Amerikaansche pers was *voortreffelijk*. Nooit in mijn leven zag ik gunstiger recensies over den Hollandschen auteur, die minstens een *meesterwerk* had geschreven. Welk een wereldreputatie, niet waar? Maar het duurde geen week of we bemerkten, dat de krantenknipsels die toegezonden werden, bij dozijntallen *op elkander geleken* d.w.z. dat in de éérste New-Yorksche bladen *woordelijk hetzelfde* voorkwam. Zooveel lof moet den directeur in New-York iets of wat gekost hebben. Volgens de bladen

was het een schitterend onovertroffen succes, een succes zoo-als New-York nog *zelden* beleefd had, was het stuk van „Zangwill in Washington” een radikaal *prul* en de Amerikaansche bewerking van de Engelsche bewerking van het Hollandsch stuk een *Masterpiece*. Maar ook het Amerikaansch publiek werd niet bekoord door Rafael’s Symphonie en Roses dichtelijke opmerkingen bij muziek van den heer Clifford Page . . . Dames en heeren, deze gebeurtenissen zijn nu bijna drie jaren oud. Om die reden meende ik dat het niet voorbarig was, er een causerie over op te stellen. Mocht ik een weinig meer persoonlijke aangelegenheden gereleveerd hebben dan van deze tribune oorbaar is, dan vraag ik uwe verontschuldiging. Het kwam mij voor dat de zonderlinge avonturen van dit „treurspel” in Engeland, voor Hollandsche ooren eenig interesse zou hebben.

MOOS KOMT

Tegen acht sjokten ze heupwiggelend, tegen mekaar opschurkend het Weesperzijstation binnen, de drie joden-vrouwtjes. Het was een snerpend-kille Februari-avond. Een vrouwtje, klein-log, vettelijk dikkertje, schokkerde met zijden sleeppasjes over het plankier.

De zwarte, gladde bandeau, wat scheef-hellend, omglimde tanig gezichtje van velplooien. Het kinnebakje spitste vinnigjes over den kruiselingsgetrokken, gebloemden shawl. Strakbollend over de breede heupen was de zwarte rok. De gelige handen hielden de shawltippen; de voeten in zijden toffels slofsloften rustig over de planken.

Tweede vrouwtje, grooter, dunner, magerder, wiggelde in het midden. Met streelende speekselhanden streek ze den bandeau, door den wind verwaaid, glad, hetgeen ze veelmaals herhaalde. Het gezicht, ouwlijk, dor, als een in klas-sieke uitgave gedroogde bloem, leek gebouwd en geschapen tot hecht fundament eens spits-platten neus, die aan de uiterste pletting violet opwigde. Een donker-gebreide doek, stram-gespeld om het borstloos bovenlijf, slipte over den bruinen rok, waaronder spakig en scherp, óók met zijden sleepingen, de pantoffelvoeten scharnierden.

Derde vrouwtje, méér achteraan kwakkelend, niet zoo sekuur van 'r pasjes, ademend met korte kraakhijgjes, liep wat gebogen. Om het groot hoofd glansde de bandeau, dropzwart met witte velscheiding. Zilverig pluishaar veerde vreemd-helder langs de slapen, kroop uit de ooren. Het dropzwart van 't bandeau-haar dekte bizar-jeugdig het harde gegroef van het vierkant hoofd met het zilvergepluis aan de slapen. In het wassig gezicht stompten jukbeenderen,

bobbelend bij den platten neus, waarboven de bruine, diepbruin-omwalde oogen als achter brilleglazen keken. De mond droogopen, diende tot tuit voor het kraakjesgehijs. Ook om haar vierkante schouders warmde 'n omslagdoek, zwart met roode neepjes. De voeten, groot, bij de teenen wegtippend van het plankier, gingen zeer moeilijk.

Aldus sjokten de drie jodenvrouwtjes, heupwiggelend, in intimiteit tegen mekaar opduwend, als de achterste in pas kwam, het station binnen, drie ouwe jodenvrouwtjes, verstaand en verdord in heet achterkamertjes-leven, drie uit heel-diepe, ouwe huizen, met fletse binnenplaatsen.

Het was een beduusd zijden geslof-slof van slierende toffels over het plankier. Kil koepelde het ijzerdak, wijd-koud op de ijzeren zuilen. Het gebouw, aansluitend tegen de ijzerwelling, stond in strakke verlatenheid met gesloten deuren, wijsarmen, aanplakbiljet-hooping. In de wacht-kamers brandde licht. Op het perron schemerden lantaarns, half afgedraaid, omfloerst in beslagen glazen huisjes, nachtpitten, peuerend in donkere eenzaamheid. Zwak staalglandsden de voorste rails den koepel uit, ombuigend naar de verte, naar de vele felroode, vinnig-priemende signaallichten.

Nu, haastiger loopend, sneller van zijden sleeppasjes, gingen de drie ouwe, heupwiggelende jodenvrouwtjes over het perron, over het breed-grijze plankier, onder het hoog kil-ijzer koepeldak, dat niet in binten en bouten besmeed leek tot schut zulker lijfjes.

Plots stond derde vrouwtje kraakhijgend, adempuffend stil. Die met den rozigen pletneus liep tot bij den rand van het plankier, voorzichtig pasjes nemend, bang voor de *ijzige* diepte.

„Zie-je wat, Essie?” vroeg het vettelijk dikkertje, oogjes knijpend van angst, omdat Essie zoo dicht bij de rails kwam.

„Ik zie niks,” zei Essie, uittrekkend den dunnen hals:
„D'r komp niks.”

„Ga doch in Gosnaam van de rijls — as d'r 'n trein komp!” . . .

„Hebbik je niet gezeid dad-we te laat benne, Reggie.”

„Ach nee tante . . . In 't teëlegram staat van negen uur . . . Essie ga van de rijls! . . . Je ken nooit wete as d'r 'n trein komp.”

„D'r komp geen trein!”

„Dad-ka-je nie-wete . . . nooit wete!”

„Nee, dad-ka-je nie-wete Essie . . . Je mot oppasse voor de zuiging van de meschien.”

„As d'r nou toch geen trein komp, zeg ik . . .”

„D'r ken d'r een komme . . . Je mot voorzichtig zijn . . . As die komp kè-je nie-weg van de zuiging” . . .

Weer sloften ze over het perron, naast elkaar, de hoofden zwart van bandeau-glimming. Essie, coquet, streelde 'r haar met spuughanden.

„Zalle we in de wàgkamer gaan, tante?”

„As we in de wàgkamer gaan, Reggie, kenne we 'm misloope. Wat zè-jij, Essie?”

„Dat zeg ik ook . . . Ik schwietz van 't loope . . . As je binne zit kè-j'm misloope . . . De treine benne d'r eer je 't weet.”

„Als je 't teëlegram maar goed het geleze . . . Stong d'r van nège uur?”

„. . . Bij mijn en bij jou gezond.”

„. . . Hoe laat is 't nou?”

„. . . Kwart over achte” . . .

„La-we dan toch in de wàgkamer gaan” . . . Zacht sleep-ten de zijdenen pasjes naar een verlichte deur.

„Die 's van de éérste klas, tante . . .”

„Wad-zou dat? . . . Het Moos niet zijn kaaretje betaald?”

„Eerste klas is voor de mense die mezomme ¹⁾ hebbe . . . Daar hèn-je de derde.”

De deur gromde toe, afsnijdend de verlatenheid van het perron.

Dicht naast elkander zaten ze op de bank, tante tusschen Reggie en Essie. Dan ging het gesprek weer in kurkig gedrens.

„Waar die lozeere mot,” peinsde Reggie met nadenkend gespits van den mond.

„Ja waar die lozeere mot,” zei Essie, schaapachtig kijkend naar den grond, zacht 't magere hoofd knikkend.

„Laat-ie bij mijn lozeere, zeg ik nog is —,” meende Reggie: „ik heb plaas . . .”

„Ach nee! Ach nee!” — kregelschudde tante 't hoofd: „as die bij jou lozeert kijk 'k 'm geen oog an.”

„Maar je hèn-toch geen plaas.”

„Zal ik plaas máke . . .”

„Bij Maupie is plaats . . .”

„Bij Maupie? Bij Maupie?? . . . Kèn-die slape in 'n bedstee? . . .”

„Og,” beweerde Essie: „wat make jullie je de sappel. Wach eerst of-die kòmp met de trein . . .”

Dat gaf een schrik. Tante draaide nerveus het hoofd af.

„Of-ie komp? Of-ie komp? Zèker komt-ie.”

„Dat zeg ik ook. Anders zou d'r geen tèlegram gekomme zijn.”

„En as d'r 'n tèlegram komp . . . ken die nog de trein gemist hebbe.”

„Wat zánik jij, Essie! . . .”

„Zou die in 'n hotel gaan,” zei tante diftig, rechtduwend den bandeau: „. . . as die bij z'n moeder lozeere kan . . . Ik ben toch de móéder . . .”

¹⁾ Geld.

„Waar wou j' em lozeere? . . . Je heb toch geen plaats! . . .”

„. . . Laat 'm bij mijn komme.”

„Bij jou? Hoor je Reggie? . . . Hóór je? Dan ken de arme jongen die zoolang in Indië gewees is op de zolder slape! . . . Ik ben de móéder. Laat mijn begaan . . .”

„Maar às-die bij Maupie lozeert . . .”

„Bij Maupie mot-ie in 'n bedstee met an de overzij de bedstee van Zimon en Eli en Jacob . . .”

„Strakkies zie 'k 'm heelemaal nie komme, omdat jullie je zoo de sappel make”, vermaande Essie weer.

Tante en Reggie zenuwdruk daartegen in, kakelend met druk beweeg van 'r tanige kinbakjes, hoofden in pratend geknikkel.

„Daar hóór 'k de trein”, schrikte Reggie in eens. Onder den koepel klonk 'n dompig gerommel. Opschokkend, achter elkander aan, in opgewonden dribbelzetjes kwamen ze op het perron. Er was geen trein. In de kille verlatenheid, bij den schemer der wasem-omfloerste lantaarns reed een platte handwagen, voortgeboomd door een kruier.

„Wat zee jij nou! . . . D'r is geen trein . . .”

„'k Zou d'r op gezwore hebbe dat de trein d'r was.”

„Ach! . . . 't was de wàge.”

„Ik zou d'r ook 'n eed op gedaan hebben.”

De wagen rommelde heen naar de goederenloods.

Op het grijs-egaal plankier sloften de drie jodenvrouwtjes, intiem aanheupend tegen mekander, klein en dor onder het hoog-huivend dak.

Er was een breed-grauwe ruimte om de drie sleepjes-sloffende lichamen, donker en ver tot waar de roode signaal-lichten den nacht doorpriemden.

Kraak-hijgend sjokte het achterst figuurtje.

Zwart leien de bandeau's om de groote gele hoofden. Essie, coquet wreef met spuughandsen.

In de avondlucht stompte het holle koepeldak, zwaar van massieve schaduw.

Zoo in de scheemring, bleven ze buiten wachten, de drie rimpelige vrouwtjes.

GROOTMOEDERTJE

Ze wreef d'r beenige skelet-handen over de in de rokken puilende knieën, angstig, met hortende rukken. Als die nou maar kwam. Zoo'n spéélsche jongen. Trui kon d'r elk oogenblik zijn. Dan had je de poppen an 't dansen, was d'r weer ruzie en knorren. Waar bleef die nou? Ze had 't nog zóó gezegd. Daar ging de bel. Was 't Trui of een van de kinderen? Nou dee de meid open. Hij wàs 't. Sjors alleen bonsde zoo de trappen op zonder z'n voeten te vegén. Goddank.

„Ben jij 't Sjors?”

„Ja gromoe.”

„Heb je 't?”

„Ja gromoe.”

Uit z'n warmen broekzak haalde het ventje een medicijnflesch, half-gevuuld. Met d'r bevende skelethanden nam ze het aan, dee de kurk er af, rook even, dee 't weer dicht, moffelde het weg in haar zak.

„Hoeveel geld heb je over?”

„Vijftien cent.”

Netjes telde hij de warme centen op de vensterbank.

„Die zijn voor jou, Sjors. Zal je niks zeggen?”

„Nee gromoe.”

„Je moe hoeft 't nièt te weten, hoor je?”

„Nee gromoe.”

„Koop jij nou maar wat knikkers. Geen snoepgoed, hoor je?”

„Ja gromoe.”

Ze hoorde hem de trappen afbonsen, zooals hij 't altijd dee, twee, drie treden tegelijk. Gauw nou, vóór d'r iemand

kwam. De hals van 't fleschje rikketikte tegen haar tanden, zóó als de beenige handen beefden. Hè. Hè. Hè. Nou niet meer. Van avond de rest. Hè, wat 'n ander mensch wer-je zoo. Bellebellebel. Dat was Treesie. Die belde altijd zoo lang as ze uit school kwam.

„Dag Treesje.”

„Dag gromoe.”

„Hoe laat is 't?”

„Half vijf . . . Wat ruikt 't hier raar.”

„Ruikt 't hier raar?”

„Ja, ik weet niet na wat.”

„Dat zullen de bloemen zijn.”

„Is moe niet thuis?”

„Nee, niemand.”

„Sien! . . . Si-e-n! . . . Sien-tje!”

„Ja jongejuffrouw?”

„Wat eten we vanmiddag?”

„Runderlappies.”

„Met watte?”

„Met spersieboontjes.”

„En d'r na?”

„Sjelij van alebessen.”

„Help 's mee an 't tafelkleed.”

Sien, met d'r rooie handen, pakte twee tippen aan, Trees de andere.

„Is 't nou geen schandaal, jongejuffrouw, dat Sjors de schoone loopers weer zoo ingelopen hèt.”

„Is-ie dan uitgeweest?”

„Boodschap voor de ouwe juffer.”

„Heeft George 'n boodschap voor u gedaan, groot-moe?”

„Voor mij? . . . Nee, niks voor mij.”

„Ruik-ie niet zoo'n rare lucht, Sien?”

„'t Zal van 't zilver zijn dat we vanmorgen met jenever en krijt hebben geпоetst.”

„Breng-ie de borden, Sien?”

Treesje dekte de tafel. Ze dekte voor zeven, elken dag zeven borden op dezelfde plaats. Pa zat aan 't hoofdeind, over 't raam, had 'n servet met een zilveren servetring. Moe zat naast 'm met 'n rood-fluweelen servetring. Naast moe zat Gerrit, daarnaast zij. Aan den anderen kant van pa zat Marie. Die most altijd het geslepen glas hebben, waarop „voor uw verjaardag” stond. Dat hadden zij en George d'r samen gegeven. Naast Marie zat George, naast George: grootmoe. Grootmoe had een koperen servetring, gedragen door twee hondjes.

„Sien . . . breng-ie nog het olie- en azijnstel en de tafelmattjes?”

„Treesje, denk aan 't bittertje voor je pa.”

„Ja, grootmoe, ja, ik vergeet niks.”

„Wees toch niet zoo snibbig.”

„Nou ja! Dat gezanik! Elken middag 't zelfde.”

„Sien! Sien! Waar blijf je nou?”

„Even mevrouw openmaken, jongejuffrouw!”

Moe kwam binnen met Marie. Ze hadden inkoopen gedaan, 'n ons Maria-koekjes bij de thee en garneersel voor 'n nieuwe hoed voor Treesje.

„Niks geweest, Sien?”

„Nee mevrouw.”

„Wie heeft 'r weer zulke schandelijke voeten op de witte loopers gezet?”

„Jongeheer Sjors.”

„Meneer heeft 'm toch verbojen om uit te gaan, als-die uit de school komt.”

„Daar weet ik niks van.”

„Heb ù 'm uitgezonden, moeder?”

- „Watte? . . . Ikke? . . . 'k Heb 'm nog niet gezien.”
„Daar belt-ie net.”
„Heeft je pa je niet verbojen, bengel, om nog voor 't eten uit te gaan?”
„Ja moe, maar ik had an Hendrik 'n schrift geleend, dat 'k terug most hebben.”
„Wat heb je weer in je zakken zitten?”
„Niks.”
„Wat niks? Hoe kom je an geld voor zooveel knikkers?”
„'k Heb ze gekregen.”
„Je jòkt.”
„Nee heusch niet.”
„Je jukt.”
„Heusch niet moe!”
„Heb je voor grootmoe 'n boodschap gedaan?”
„Nee moe.”
„Op je woord niet?”
„Nee moe.”
„Goeien middag.”
Pa en Gerrit kwamen samen van kantoor.
„Warm vandaag! . . . Gaat 't goed moeder? . . . Eten we wat lekkers vanmiddag, Trui?”
„Runderlapjes.”
„Trees, waar blijft 't bittertje?”
„Moe, geef uw sleutels eens.”
„Wat is dat toch voor onzin, dat je de bitter tegenwoordig achter slot en grendel zet?”
„Hier is ze al. Hier is ze al.”
„Snoept de meid?”
„Nee.”
„Moeder óók 'n glaasje?”
„Geef moeder nou geen bitter, Karel!”
„Ach wat!”

„'t Is heusch zoo goed niet voor d'r.”

„Als jij negentig ben, lust je 't ook.”

Met glinsterende oogjes keek de ouwe vrouw naar de bewegingen van haar zoon, die bij 't raam het likeurglaasje vulde.

„Geef 't 'r nou niet, Karel.”

„Waar bemoei je je toch mee!” — zei het ouwetje bits, met een grijpend uitstreken der skelethanden naar het glaasje.

„Omdat 't niet goed voor je is.”

Het glaasje was al leeg. De dunne lippen in het gele knokelgezicht smakten na. De donkere oogen glinsterden van genot. Karel was een goeie zoon. De schoondochter had 't land an 'r. Dat wist ze wel. Maar nou was alles goed, alles bestig.

„An tafel! An tafel!”

Karel deelde de runderlapjes. Op den schotel deelde hij het vleesch in acht porties, de grootste voor z'n vrouw, de kleinste voor Sien, die de meid was en daarenboven geen vleesch kon verdragen, omdat ze maagkanker had. Zoo'n meid was 'n tref.

„Trui, je bord. Marie geef 's door an grootmoeder. Sjors, zet je vingers niet in de saus.”

Dan gingen de spersieboontjes rond, de aardappelen, de sauskom; kwam er even rust, vorkengetik en gesmak van de oude vrouw.

„Gerrit, wat ben je stil vanmiddag?”

„Ik?”

„Ach hij 's verliefd, ma.”

„Hou toch je mond, nest.”

„Oh! Oh!”

„Wat is d'r? Wat is d'r?”

„Kijk groomoe is!”

„God, wat scheelt de ouwe vrouw!”

Ze lag schuin weggezakt in den armstoel, met oogen waarvan het wit nog te zien was. George begon te huilen, de vrouwen keken krijtwit toe.

„Geef water en zit niet als zoutpilaren!”, schreeuwde vader. Gerrit sprenkelde azijn.

„George hou op met je gekrijtsch!!!”

„Als ze maar niet dood gaat! Ooooo!”

„Hou je bakkes, kwajongen!”

Ze hadden de oude vrouw op de sofa gelegd. Het grijze pluishaar pluimde in vlokken op het roode kussen.

„Geef d'r wat lucht bij d'r hals . . . Kom Trui, verroer je 's!”

Trui en Marie maakten de japon los, Gerrit hield wat azijn onder den neus, de zoon wreef de kurkige skelet-handen.

„Wat haal je uit d'r zak?”

„'n Flessie.”

„Laat 's ruiken.”

Eerst rook de vrouw, toen de man.

„Hoe komt ze an jenè . . .” vroeg-ie nijdig.

„Hou je mond!”

Ze keken elkaar aan, hielden d'r mond voor de kinderen.

„Ze komt al bij, pa!”

„Zouen we d'r op bed leggen?”

„Laat ze eerst heelemaal bijkomen.”

„Gaaf 't beter, moeder?”

Flauwtjes opende ze de oogen, keek nòg-bewusteloos om zich heen, sloot de oogen, bleef stil liggen.

„Kom nou, moeder!”

„Hoe gaat 't grootmoe?”

Er kwam weer leven in de oude vrouw. Ze keek van Karel naar Marie, van Marie naar George.

„... Hé ... ik dacht ... dat ... ik ... daar ... dood ... ging ...”

Plotseling scheen ze álles weer te weten. De bevende skelet-handen wreven over de oogen, rukten in eens omlaag — naar den zak. Ze betastte de heele plek, keek toen met starre oogen van haat naar de schoondochter, die 't fleschje nog in de hand hield.

Vijf minuten later zaten ze weer aan tafel bij de runderlapjes en spersieboontjes.

DROOMPAARD

Ja, het was weder een heel malle historie, nog maller dan de bezoeking van ruim drie jaar geleden. Overdag had ik woningen gezien, woningen in de Pijp, woningen op de Keizersgracht, woningen één, twee, drie-hoog, woningen met vieze tuintjes, woningen met naar gekookte kool riekende burens. Alles had negatieve eigenschappen. Maar op den Diemerweg, een heel eind buiten de stad stond een gewezen boerenhoeve, herdoopt als *Villa* (met een of anderen) *Lust*. Dat leek me bijzonder: een huis zonder burens, met een stuk weiland en achter een boomgaard met twee appelboomen.

„En hier mijnheer,” lei de weduwnrouw-huisbewaarster uit, terwijl zij de deur van een steenen schuur opende: „hier heb u gelegenheid voor de wasch en *stalling voor twee paarden*.”

„Voor twee paarden?””, informeerde ik.

„Voor twee paarden en een koe,” zeide zij.

„O, dat is heel makkelijk,” merkte ik op: „maar de ruimte lijkt me wel wat klein voor drie beesten.”

„Nou maar u kan ze d'r rustig stallen,” zei de weduwnrouw.

Ik bedankte haar, liep *peinzend* den weg naar de sympathiek-stinkende gasfabriek terug, eenigszins onder den indruk van de stalling voor twee paarden en een koe. Jammer dat de huur tweemaal te hoog voor mijn inkomen was, jammer voor het eenzame huis, het weiland, de appelen, de stalling voor twee paarden en een koe.

Thuisgekomen, lag een formulier van de Belasting, met beleefd verzoek voor de invulling binnen zooveel dagen te willen zorgdragen.

PAARDEN

Vraag V. Hoeveel paarden worden door u gehouden?

a. Paarden van praktizeerende genees-, heel- en verloskundigen en veeartsen . . .

b. Paarden in gemengd gebruik.

(Hieronder alleen te verstaan paarden, die *doorgaans* en *hoofdzakelijk* worden gebezigd *voor de uitoefening* van een beroep of bedrijf van den belastingplichtige, mits niet het bedrijf van rijtuigverhuurder, ondernemer van personenvervoer, verhuurder van rijpaarden, manègehouder of paardenkooper).

Weemoedig vulde ik in „*geene*”, en dien nacht, waarschijnlijk als gevolg van gepeins en weemoed, droomde ik verward en afschuwelijk —, pendant voor de merrie in mijn nachtmerrie, die van het biefstukpannetje likte, vele jaren geleden.

Er werd zeer duidelijk tweemaal gebeld: tweemaal voor twee-hoog. Mijn familie was uit, ook de hospita. Ik was alleen thuis met een harige, zwarte poes (niet te verwarren met Pieps, die nog steeds gezond is, eerstdaags opnieuw moeder wordt), keek gemakshalve over het balcon naar beneden. Ik zeg over het balcon: het was een nauwe straat met allemaal balkons, balkons aan de overzijde, balkons op zij, balkons overal. Op de stoep stond mijn pafrenier met de paarden, een bruin en een zwart. *Mijn* paarden zonder eenige quaestie. Ik twijfelde er zelfs niet aan. Evenwel werd ik onrustig, niet wetend hoe ik er mee aan moest. Er scheen iets in mijn leven gebroken te zijn, iets waarbij het gewone gezond verstand het aflegde.

„Breng ze maar op, John,” schreeuwde ik, terwijl ik den huissleutel afwierp.

Hij opende de huisdeur, nam het bruine paard bij de teugels, trok het 't portaal in. Vreemd — twee-hoog paar-

den! Ik liep naar de hooge, steile trap, zag John beneden wurmen. Het paard ging geweldig te keer, steigerde, bliefde zich schrap te zetten. Ik wierp een kropje salade halfwege. Het paard trappelde de trap op, greep de krop, liep weer achteruit, keek mij met zware, fonkelende oogen aan. Wat zoo'n beest 'n streken kan hebben!

„Geef 'm 'n mep John!”, schreeuwde ik, zweetend vol inspanning.

John sprong op het gezadeld paard, gaf het de sporen.

Zonder uitwerking. Het edele dier hinnikte smartelijk met de krop sla in zijn bek, weigerde pertinent.

Op het geraas kwam de juffrouw van één hoog op haar portaaltje.

„Wat mot dät nou?”, vroeg ze zeurig.

„Ik mot me paarden,” lei ik uit.

„Nou, da's wat moois voor me trappe,” klaagde ze.

„'k Zal je d'r wat voor geven,” zei ik edelmoedig.

„Nou, kijk nou is, hoe dat beest me schoone trappen bevuult,” begon ze te kijven.

„Pas maar op,” waarschuwde ik: „als je overreden wordt, is het te laat” . . .

Het paard, opgejaagd door mijn palfrenier, had een sprong genomen, hamerde de trappen op alsof het huis werd afgebroken — bleef in de kromming steken.

De trappen en gangen van een huis in de Pijp zijn niet op paarden berekend.

„Achteruit, John!”, kommandeerde ik. Mijn hospita is lang niet tam uitgevallen als haar meubeltjes bedorven of het wit van haar portaal besmeurd wordt.

Het paard stommelde achteruit, hout splinterend van de traptreden, kalk aftrappend.

„Kijk nou is wat 'n schandaal, wat 'n last!”, hilde de buurvrouw.

Ik, diep in zorgen, stond weder op het balkon, kijkend naar de bekalkte flanken van mijn bruinen hengst.

Ze moesten echter gestald worden. Je kon ze niet op straat laten.

Zenuwachtig liep ik een trap hoger naar den zolder, smeed de zolderramen open. Er was een hijschblok, óók een touw.

„John,” riep ik naar benee: „let op het touw,” en badend in ’t zweet, vierde ik het koord, hing over den gootrand, oplettend of John begreep. Dat was een gelukkige inval. John bond het touw om den buikriem van den zwarten hengst, daarna een dunner koord aan den achtersten linkerhoef om het dier eventueel af te houden — ik begon te trijsen.

Het ging niet gemakkelijk. De katrol was in langen tijd niet gesmeerd, telkens bleef het paard aan een balkon of spionnetje haken. Beneden hoorde ik ruiten rinkelen. Het verdraaide dier spartelde. Stom van den vervloekten John om niet beter af te houden!

„Let dan toch op, uilskuiken,” schreeuwde ik hijschend — gelijk zag ik ’t hoofd van het paard boven den gootrand uitsteken. Het dier brieschte van blijdschap toen het mij herkende. Ik was gewend elken morgen in zijn stal klontjes uit te deelen.

Ik gaf een laatsten ruk, trachtte het binnen te halen. Maar het heele achterlijf haakte onder den gootrand. Wel vertikt dat het hijschen iets verder baatte. Geen uur bleef John langer in mijn dienst. Ik poogde met een arm het touw vast te houden, met den anderen ’t hoofd van het dier te grijpen. Maar door dit onhandig, zelfs gevaarlijk pogen, schoot het touw los, gierde als een stoomfluit en dadelijk daarop hoorde ik het harde klikken der vier paardenhoeven die de stoepsteen raakten.

Hieruit maak ik op dat niet alleen een vallende kat op zijn pooten terecht komt.

Beneden begon de juffrouw van één hoog weer te zaniken. Het paard had haar spionnetje omgehaald, daarenboven met zijn kwispelende staart een bloempot van het kozijn geveegd.

„John!” brulde ik heesch: „Kun je niet beter afhóúen! Uilskuiken! Ezelskop! Als je denkt, dat dàt goed voor de beesten is, heb je 't mis!”

Weer trok ik onrustig aan het touw, zet voor zet, geduldig, hijgend, zweetend, tot ik 't hoofd weer boven den gootrand zag. Met inspanning van alle krachten, wond ik nu eerst het touw om een poot van het ledikant mijner hospita, klom in de goot, aaide het dier dat eenigszins nerveus was. In zijn manen hing het spionnetje van één-hoog, aan zijn rechterachterbeen een gedeelte van een balkon-balustrade. De huizen in de Pijp worden niet oversterk gebouwd. Ik greep het dier nu bij het gebit, poogde het op te tillen. Ik trok de voorbeenen over den rand heen en het verstandige dier trachtte zich op te zetten.

Maar op dit moment schoot het touw los van den poot van het ledikant en het scheelde weinig of ik ging mee omlaag. Weder hoorde ik de metalen klikken der neerkletterende hoeven en nogmaals, nu meerder uitgeput en afschuwelijk zweetend, begon ik de lijn in te halen. Het paard was het eerste balkonnetje al voorbij, toen John schreeuwde op te houden. Steviger dan straks bevestigde ik het touw, keek over den gootrand. Er stonden beneden heel wat nieuwsgierigen en een majoor van de politie.

„Dat mag zoo maar niet”, riep de agent.

„Waarom niet?” — riep ik.

„Omdat het niet mag”, riep hij weer.

„Nou ze motten gestàld worden”, hijgde ik.

„Da's me wat móóis'', zei de majoor.

Toen heesch ik verder, greep nóg eens het paard bij het hoofd en met een ruk van vertwijfeling kreeg ik het bij mij in de goot, waar het hinnikte van blijdschap. Terwijl had John het bruintje de trap opgeleid.

Wij begonnen de paarden te roskammen, konden evenwel niet beletten dat zij al stampend door den vloer henen traptten. De huizen in de Pijp zijn niet stevig.

Toen ik dan ook een oogenblik later met mijn familie aan tafel zat en de hospita balletjes gehakt met roode kool opdiende, keek zij mij verwijtend aan, wijzend naar het plafond, waardoor beurtelings een wit en een zwart paar-debeen staken:

„Mijnhéér'', zeide zij, „dat was *niet* geconditioneerd. En de poot van me bed is ook heelemaal krom'' . . .

WARREM

Naast elkander lagen ze in 't gras. Trien snurkte, moeder's rug veerde zachtjes op en neer. De zon blakerde de lichamen, blakerde het gras, blakerde de boomen, blakerde den heeten, grijzen, mullen landweg.

Trien lei met het hoofd op het pak manufacturen. Als een nimbus was 'r rood haar om het bruin sproetengelaat. Moeder tukte met den breedten, dikken, opgebonden rug naar den hemel gekeerd.

Het was warm. De zon begloeide den landweg. Dikke, logge vliegen bromden tusschen de halmen. Een bij — naast moeder's toffel — gonsde laag langs den grond van de eene grasbloem naar de andere. In den stompigen wilg over de sloot, school een vogel in het groen. Een kikker kwetterde.

Het was warm. Onbewogen pluimde het gras, groen en stoffig. Over moeders lichaam kuierde een groote, bruine kever; bij het pak manufacturen kroop een duizendpoot.

Het was warm. Gerekt-klagerig klonk 't kikkergekwek uit de sloot. De vliegen bromden. De bij snorde. Het gras lag onbewogen.

Plots duwde moeder een dikken pink in het linkeroor, rukte 'n paar maal nijdig, keek suf-slaperig op.

„Trien!” . . .

Ze bewoog niet, snurkte voort.

„Trie-ie-ie-n!”

Ze bleef snurken.

„Kom, luilak! Kom nou! Zel je wakker worden.”

„Wat is d'r? . . . Wat mot je?”

„Wor je haast wakker?”

„Ik ben wakker.”

„Slaap niet wéér in, hóór je?”

„Nee” . . .

Met kleine gezwollen oogjes zat ze eindelijk op tegen het pak manufacturen, keek 'r moeder an, die 't peperhaar tegen de slapen plakte.

„Wat hebben we geslapen, hè?”

„Ja.”

„Kom sla de beesten van je schort! . . . Scheelt d'r wat an?”

„Nee . . . Niks . . . Alleen gek gedroomd.”

„Ik stik, zoo droog as 'k in me keel ben.”

„Ik ook.”

„Wat soes je nou nog!”

„Ik zou zóó zweren dat 'k an 't hof ben geweest in me droom . . . 'k Zag de koning met 'n baard en 'n kroon, as op de speelkaarten . . . allemaal blinkende sabels en gouwe knoope.”

. . . „Heb-ie van goud gedroomd? . . . Da's armoe.”

„'t Was een aaklige droom . . . De koning stak na me met 'n keukenmes vol bloed.”

. . . „Heb-ie 't bloed gezien?”

„Ja.”

„Dat beteekent schande!”

„Kom mensch, ben je gek! Je voerspelt wat! . . . Toe ben ik met de koning wezen visschen . . . We haalden zoo de snoeken op” . . .

„Schei uit met je gekles . . . As je van visschen droomt, komt 'r 'n dooie in de familie.”

. . . „Nou! Dan ben ik *uit* vandaag! Armoe, schande en 'n dooie . . . 'k Wou dat we zuurballetjes hadden.”

Moeder stond klaar met het pak voor d'r buik, Trien sloeg de plooiën uit d'r rokken, nam 't pak op, sjokte naast de andere.

Op den stoffigen, gloeiend-heeten zandweg liepen ze naast elkaar, de armen om de pakken gewrongen. Moeder zweette, hijgde als een afgebeuld karrepaard, Trien stapte dof en gelaten, met een vuurrood verhit gezicht en lippen die gloeiden van dorst. Ze spraken geen woord. Om de groote, vierkante mansvoeten stoomden stofwolken.

De lucht was heet, laaiend-heet. Geen blad an de boomen bewoog. In de weiden stonden de koeien slap en zwaar bij de hekken. Alleen de kikkers schetterden bij het water.

„Zie je de toren nog niet?”

„Nee.”

„Heb-je je niet vergist in de weg?”

„Nee mensch.”

„Ik val d'r bij neer.”

„Klaag zoo niet. Ik ben haast onpasselijk van de hette en je hoort me niks zeggen.”

„Hadden we zure balletjes gekocht!”

„Ja . . . hadden we! Daar schiët je mee op.”

De weg maakte een kromming, lei weer rechthout, lang, recht-uit. Aan weerszijden weiden en koebeesten, slooten en knotwilgen. Geen enkele woning in 't zicht. Brandend, verschroeiend scheen de zon. Ze liepen achter elkander, om in de smalle strook schaduw te blijven.

Trien droeg haar pak tegen de linker, moeder de koopwaren tegen de rechterheup. Midden op den weg lag het stoffige, weggrottend kreng van 'n raaf. Zwermen zwarte gore vliegen vlogen op, toen de vrouwen voorbijkwamen. In de lichtplas der sloot schoten lichtende, gloeiende stippen.

„Ken je je voeten niet oplichten. Ik stik van jouw stof.”

„God, mensch, loop jij dan vooruit!”

Hijgend, zweetend, stond Trien even stil, ging achter moeder loopen. De voeten schepten het stof van den weg. Kousen en schoenen waren vuil-wit beslagen. Elk oogenblik

werd het benauwder, broeiender. Aan de overzij der sloot stonden de koeien dichter bijeen. Een dee z'n bek open, loeide pijnlijk.

„'k Mot effen rusten.”

Hurkend naast elkander, de pakken neergesmeten op het gras, hijgend, zweetend, zaten ze opnieuw.

„'k Zie de sterren voor me oogen,” zei de ouwe.

Trien zat stil, met twee dingen in 'r gloeiende moeë hoofd waarover ze soesde . . . water om te drinken of zure balletjes en de komiekigheid van d'r droom.

Toch duidelijk had ze 'm gezien met 'n vierkante kroon op z'n hoofd . . . z'n vingers vol gouwe ringen en 't broodmes met bloed . . . O, o, o wat had ze 'n dorst. Dat slootwater kon je niet drinken. Dat stonk. God zou ze danken op d'r knieën as ze nou zoo'n kikker was, zoo lekker in 't kouë water en drinken zooveel as je wou.

Zoo'n dier had niet te sjouwen met 'n pak onder z'n armen bij beestenweer. Die dee geen negotie.

„Vooruit Trien!”

„La me nog effen zitten!”

„Vooruit zeg-ik-ie!”

Wéér sloften ze achter elkander in de opgetrapte stofwolken.

Moeder hield 't pak met 'r armen voor d'r buik. Trien sleepte 't op d'r linkerheup. Dat droeg 't best.

„Hadden we zure balletjes gekocht!”

„Loop niet te mieren!”

„Daar komt 'n boer an. Vraag 's of 't nog ver is.”

Heel in de verte kwam de boer an-stappen. Je zag alleen maar z'n hoed, z'n beenen, z'n stok en 'n stofwolk.

't Werd warmer. 't Was nog geen twaalf uur. De zon stond als een schellichtend oog in den witbarnenden hemel. Groote vliegen zoemden langs de waterplanten.

In de weiden hoorde je 't rikkikkikkik der kikkers.

„Binnen we nog ver van de stad af, meneer?”

„Van de stad? Van de stad? Dan loop-ie krek verkeerd . . .

Dan mot je bij de rooie mijlpaal, die je voorbij ben gekomen, links afslaan.”

„Links?”

„Links?”

„Zie je nou beroerde meid! Ik zei rechts! Nou loopen we al die tijd voor niks! Lamme meid! Dwarskop! Beroerd stuk vuil!”

„Nou! Nou! Sla d'r nou niet! . . . 't Is toch geen dood-zonde! . . . Met slaan kom je niet terug!”

„Zoo'n stommeling!”

„Zal ik je de weg wijzen?”

Ze liepen den weg weer terug. Moeder voorop met den boer. Zij, achteran met het loodzware pak langs de rechterheup. D'r oogen gloeiden in d'r hoofd, d'r tong plakte hard en droog tegen 'r verhemelte.

Ze had lust om 't pak neer te smijten, 't verder te vertikken. Maar 't most. 't Most.

Lang, moordend-heet, oneindig-lang lag de weg.

Het stof onder de voeten van moeder en boer dampte op. De vliegen vlogen mee, het water glinsterde. Daar had je de dooie raaf op den weg.

Nou kon je nog 'n half uur terugloopen eer je an de rooie mijlpaal kwam.

Moe, heet, versuft, sjokte ze voort, denkend an den koning met z'n gouwe knoopen en z'n rooie mes . . .

DE MOF

Bij de banken stonden de jongens te babbelen. Een zat bovenop den lessenaar, een zwaaide heen en weer, met z'n beenen bengelend tusschen de leuningën.

Verlegen schoof-ie binnen, voorbij een paar jongens die niet opzij gingen, zette z'n hoogen hoed op de tafel bij het bord, duwde z'n gouden bril recht op den kleinen stompeus, tikte met de liniaal op de voorste bank.

Niemand keek naar hem. Zenuwachtig tikte de liniaal nog eens, harder.

...„Jongelui, de vijf minuten zijn om.”

...„Mijnheer, mag ik nog even naar achter?”

...„Nee, 't is nu te laat.”

...„Ik mot zoo erreg.”

...„Ga dan maar... Rasch terug, hoor je?”

Het gegons en lawaai hield aan.

Driftig kletterde de lineaal op den lessenaar.

„De vijf minuten zijn om! De vijf minuten...”

Met de handen leunde hij op de schoolbank. Pratend, giegelend gingen de jongens zitten. Weer duwde hij met de hand tegen den gouden bril. Wat was dat?... Vlegels! ... Z'n hand was vol inkt. Juist, waar hij gewoon was te leunen, hadden ze inkt gesmeerd... Maar nou zou-ie doen, alsof-ie niks merkte, alsof-ie d'r stomme, rooie gezichten niet zag, nou zou-ie z'n hand met z'n zakdoek afdrogen... Zoo, bleeke Willemsen met je rooie haar en je zomersproeten, daar zal je geen plezier van hebben... lompe vlegel... Wat was dat nou weer?... Goeie God, wat 'n ellendelingen!...

„Davids... wat is dat?”

„Dat dee ik niet, mijnheer!”
 „Wie dee 't dan?”
 „Dat weet ik niet!”
 „Jan, heb jij die erwten laten vallen?”
 „Nee mijnheer!”
 „Wie dan?”
 „Dat weet ik niet.”
 „Weet je 't geen van tweeën?”
 „Nee mijnheer!”
 „Nee-ee-ee!”
 „Laat 't niet meer gebeuren.”

Nou zou-ie voorzichtig loopen... de grond lag vol erwten... als je d'r op trapte, lachten ze... Wat was 't snikheet... De kachel stond gloeiend... Jawel de pook stak er weer uit... Nou zou-ie d'r niet ankommen zooals laatst... toen-ie dacht dat ze koud was... toen-ie zich zoo leelijk gebrand had... Wat gloeide z'n rug van de warmte!... Maar als je je omdraaide, smeten ze met proppen of deeën weer gekke dingen... de kwajongens...

„Hebben jullie allemaal je Chrestomathie...?”

„Ja, mijnheer!”

„Jaja!”

...„Wij gaan verder met het *Nibelungenlied*... Also, der mittelhochdeutsche Vers besteht aus einer gewissen Anzahl Hebungen... Du, Willemsen, was verstehst du unter Hebung?”...

„Hebung... Hebung... Dat weet ik niet!”

„Du sollst Deutsch reden!”

„Oui monsieur!”

De vervloekte gluiper... Nou lachen ze weer allemaal...

...„Timmermans: was ist Hebung?”

Timmermans zou 't wel weten... Die was nummer een van de klas.

...„Eine Hebung? Eine Hebung... das ist 'n hoch

betonte Silbe, zwischen welcher je een Senkung" . . .

. . . „Gut so . . . ausgezeichnet!"

. . . „Meheir!"

„Was gibt's?"

„Meheir . . . Timmermans leest 't uit 't boek op!"

„Ich frage nichts! . . . Davids, aus wieviel Langzeilen besteht die Nibelungenstrophe?"

. . . „Was blieb?"

. . . „Das sagt man nicht . . . Man sagt: bitte."

. . . „Aus vier Langzeilen."

. . . „Was befindet sich in der Mitte jeder Langzeile?"

. . . „Weet ik niet!"

. . . „Du!"

. . . „In der Mitte? . . . In der Mitte?"

. . . „Du?"

. . . „Eine Cäsar!"

. . . „Sehr gut . . . Willemsen, was machst du da?"

. . . „Niks."

De kwaje bengel . . . D'r kwam rook uit z'n lessenaar . . . Wacht eens . . . Nou had-ie 'm vast in z'n nek en smiet 'm de deur uit . . . Zoo! . . . Als ze 'm tarten wouen! . . . Jawel . . . 't was 'n brandende sigaar! . . . Nou waren de anderen ook dadelijk muisstil. 't Hielp als je een voorbeeld stelde . . . Goeie God, wat was 't warm . . . die gloeiende kachel in z'n rug.

. . . „Pieters . . . Die tweede Strophe!"

Langzaam, onduidelijk las de jongen:

„Ez wuchs in Burgonden

„ein schöne magedin.

„daz in alle landen

„niht schönere mohte sin.

„Kriemhilt geheizen

„und was ein schöne wip.

„Darumbe muosten degene

„vil verliesen den lip."

Om de gekke woorden giegelden ze... Nou zou-ie uitleggen.

...„Magedin... das heiszt Mägdlein... Ein schöne wip... das be-deutet... das be-deutet... Nou goed de bank vasthouden... stevig... en voor je uitkijken... O God, wat werd-ie naar... Daar had je 't weer... nou keken ze'm allemaal an omdat ie z'n mond hield... Waar had ie 't over?... Wat keken de jongens 'm an!... Wat wou-die gaan zeggen?... Das bedeutet... Das bedeutet... als-ie niet even ging zitten zou-die tegen den grond slaan... Nou lachten ze... Je hoorde ze giegelen... Maar nou zat-ie... Daar kwam 'n prop papier net tegen z'n hoofd... Dat voelde-die wel... Dat most Lamberts gedaan hebben... Als de jongens d'r nou niet waren, zou-die huilen... snikken... om dat geheugen, dat... niet meer deugde... dat nooit meer zou deugen, zoo suf werd-ie... Wacht... Nou zou-die met de liniaal tikken om stilte...

„Stilte jongens... Ik ben niet goed in orde... Ik zal zoo voortgaan”...

In 'n nevel zag-ie ze nou... met d'r hoofden dicht bij elkander... Ze zaten 'm allemaal te beloeren... zoo gek as z't van 'm vonden... dat 't nou al drie maal gebeurd was, dat-ie midden in de les de kluts kwijt raakte en net als 'n dooie, zoo mal en zoo wit voor zich bleef staren... Timmermans zat nou 'n potlood te slijpen... Pieters beet in 'n appel... Davids was heelemaal niet te zien... Nou... Nou weer even de oogen dichthouden, want... 't komt weer... O, wat is dat akelig... dat groote leege, lichte gevoel... dat wegsterven van de witte muren... dat toch nog hooren van het stemmengegons... Nou gaat 't weer weg... Nou klaart 't weer op... Daar zit Timmermans, die z'n nagels snijdt met z'n zakmes... Daar zit Driebels, die uit 'n zakkie snoept... Nou weer beginnen... „Jonge-

lui . . . neem me niet kwalijk . . . Ik was niet goed in orde . . .
Waar zijn we gebleven . . . O ja . . . Magedin, dat wil
zeggen Mädelein . . . Kom nou Pieters, jongen, let nou
op . . . Schöne wip beteekent . . . Sst! . . . Niet zoo lachen!
Kom doe dat brood nou van tafel . . . Schöne wip wil zeg-
gen Schönes Weib . . . „Darümbe muosten degene vil ver-
liesen den lip . . .,” Dat moeten jullie zoo lezen: „Um die
viele Degen müszten verlieren Leben und Leib” . . . Driebels,
was heiszt nun Wip?”

„Wip? Wip? . . .”

„Weet je 't niet? Dan jij?”

„Wip . . . Weib.”

„Gut so . . . Weiter . . . Die dritte Strophe.”

„De derde: „. . . Es pflegten sie drei Könige” . . .

Voor de klas stond-ie, steunend op de liniaal, bleek, met
zware blauwe wallen onder de oogen, waarvoor de gouden
bril schitterde.

Beneden werd twaalf geluid.

De jongens stormden de trappen af.

„Zeg, heb je opgelet, dat de Mof d'r niks van wist!”

„Nou!”

„Wat 'n stommerik!”

„Stom? Wel nee . . . Die was dronken.”

„Ik zeg je: de Mof weet 't niet!”

„Morgen, mijnheer.”

„Morgen, mijnheer de directeur.”

„U hebt Willemsen uit de klas gezonden?”

„Jawel, mijnheer. Die jongen is zoo ongezeggelijk” . . .

„Andere leeraren klagen toch niet . . . U heb niet vol-
doende tact . . . De jongens maken bij u zoo'n leven, dat uw
collega's er over spreken . . . Apropos . . . Hoe maakt het
uw dochter? Al beter?”

„Nee . . . Ze wordt niet beter” . . .

„Niet beter?”

„Nee . . .”

„Wel, wel . . . Zoo’n jonge vrouw . . . Enfin, niet den
moed laten zakken, nooit den moed laten zakken. Tot ziens!”

„Goeien morgen, mijnheer.”

„Zullen we Willemsen Woensdag nahouden?”

„Uitstekend mijnheer.”

„Goeien morgen . . . Beterschap” . . .

„Goeien morgen, mijnheer.”

BAARD

Het was zóó aangekomen: Toen Annet, 'r vriendin, die ze in geen jaren gezien had, op bezoek was, begon-ie weer over z'n báárd. Hoe was 't mogelijk dat 'n man zoo walgelijk-ijdel deê. Dat lapte-ie 'm nou telkens as-ie maar èffetjes gelegenheid had. Dan zat-ie de punten glad te strijken, dat je 'm wel 'n tik op z'n vingers zou willen geven, dàn coquetteerde die 'r mee alsof elke vrouw op z'n baard verliefd moest worden. Hoe dikwijls had-ie niet de aandacht op zijn baard gevestigd, z'n langen baard, z'n baard, z'n baard, z'n baard! Je wer d'r zeeziek van. Elke nieuwe vrouw die over den vloer kwam moest voelen wat 'n zacht haar z'n baard had, weten hoe làng z'n baard was, ráden hoeveel jaar die 'm droeg.

En waarachtig, wéér 't zelfde spelletje met Annet. Wat had ze zich zitten ergeren. Eerst hij, zooals-ie altijd begon om 't uit te lokken: „Lastige baard vin-u niet?” — En toen Annet: „Ja zeg u dàt wel! Maar wat 'n pracht, wat 'n pracht!” — En toen hij met z'n huichelachtige bescheidenheid: „'t Is me 'n lást. Ik denk dat 'k 'm is zal laten knippen.” En toen Annet, poeslievig (je kon niet één vriendin vertrouwen, nee maar geen enkele!) „Nou maar dàt zou jammer zijn. D'r zijn weinig baarden als de uwe, meneer” — En toen hij: „Weinig za'k niet zegge. D'r zijn 'r wel méér. Maar niet één van zulk zàcht haar.” — En toen zij (O, o, dat je nou niet één vriendin gelooven kon!): „Is die zóó zacht? Dat zou j'm niet aanzien!” — En toen hij weer: „Nou maar zàcht is-ie. Neem u 'm is in uwe hande. Geneer u niet . . . En zeg dan is of 't niet precies het haar van mijn vróuw is!” — En toen Annet vriendelijk-lachend,

an 't wrijven van 't haar tusschen 'r vingertoppen en verbaasd knikken dat ze nog nooit zulk 'n zachten baard gevoeld had.

Ja zóo was het aangekomen. Toen Annet wèg was, had zij natuurlijk opgespeeld, 'm is goed gezegd dat-ie 'n ijdele kwast was, veel te oud om vrouwen 't hof te maken, al had-ie nog zoo'n langen baard. Toen hij an 't opspelen. Toen zij. En zoo 'n half uur, tot-ie, zooals-ie altijd dee, naar z'n societeit liep waar-ie z'n avond verdee met spel en cognac-groccies.

Dien man had zij getrouwd omdat ze zoo onnoozel was geweest verliefd op 'm te worden. Zij had 't geld meegebracht — hij niks dan z'n langen, blonden baard, waarmee ze toen dweeptte, dien ze goddelijk vond, nù wel zou kunnen uitrukken.

Want hij bedróóg haar. Dat kon je zoo an alle kleinigheidjes merken, an z'n nonchalance, an z'n koelheid, an z'n elken middag uitloopen dan om die reden dan om diè. Gister had-ie naar parfum geroken. Bij den barbier geweest om z'n vervloekten baard te laten *punten*! Maar je kon 'r *niks* van zien en barbiers hadden geen parfum. De vorige week was-ie 'n goed kwartier te laat thuis gekomen en nou weer twaalf nieuwe boorden gekocht, terwijl de la vol lag. Alles van haar rente. Als zij 'm niet genomen had, zat-ie nog te pennelikken, kon die rondsukkelen van z'n vijftig gulden in de maand, met een fooi op Nieuwjaar. De leeglooper!

Maar 't was niks vergeleken met den báárd, den baard waarmee die geurde, waarover die minstens tienmaal op 'n dag sprak, die die 's morgens 'n kwartier lang kamde en gladstreek, dien elke vrouw moest voelen. Als *zij* zoo is an zijn vrienden zei: voel me haar is? Wat zou hij dan zeggen? Dan zou die wel anders piepen!

Verwoed keek ze naar de klok, ongerust over z'n lang

wegblijven. De societeit ging om één uur dicht. Waar zat-ie? Waar bleef-ie? Hoe schaamde die man, die getróúwde man zich niet dood, om zóó laat thuis te komen! Als 'r bij toeval nog een van de burens wakker was!

Angstig trok zij het gordijn op, net dat zij hem bij 't licht van 'n lantaarn zag aankomen — schommelend van den stoeprand naar de huizenrij — dronken — stevig dronken. De derde maal in twee maanden! O! O! O!

Snauwend ontving zij hem aan de deur, scheldend, buiten haar zelve.

Hij keek haar lodderig aan, de oogranden rood, het overhemd bevuild, de das opgeschoven van het boord — de lange, mooie baard verward alsof hij zoo uit zijn bed kwam. Op al haar snauwen ging hij niet in, bête lachend, versuft, nauwlijks wetend wáár hij was.

Bij het raam snikte zij het uit, wanhopig, beu van dàt leven. Hij bewoog niet, zakte in slaap, het hoofd achterover op de kussens van de sofa.

Het lamplicht bescheen streelend het fraai gelaat, den grooten mannelijken neus, de matte glimming der oogleden, den weelderigen baard, die nu warde omhoog met afhangende tressen, fluweelig en soepel.

Zachtjes klonken haar snikken tot ze met bitse beweging opstond, wakker geschrikt door zijn snurken.

„Jan!”

Hij lei rustig te slapen.

„Jan sta op! Ga na je bed!”

Even flitste het wit in zijn oogen, lachte hij vadzig, toen zakte het hoofd weer, klonk harder zijn snurken.

Hij was niet wakker te maken.

Stil keek ze hem aan, met een minachting zoo groot dat zij hem had kunnen sláán. Hij walgde haar. Wat was hij zoo

leelijk, afschuwelijk. Wat een vies individu. Hoe was zijn portret van tien jaar geleden, dat boven zijn hoofd hing, anders, met heel anderen neus, andre oogen, anderen mond! Hoe háátte zij hem nu, hoe zou ze er alles voor willen geven om van hem verlost te zijn, om hem niet meer daagelijks voor zich te zien!

Weer zat ze te schreien bij de tafel, het hoofd op de handen, vaag nadenkend, moeër wordend, op. De lamp brandde vlak boven haar hoofd dat warm werd, bijna zakte in slaap. Dàt was 't begin. 't Zou wel erger worden. Niks gaf-ie meer om haar. Niks. En zij die zooveel van hem gehouden had. Vroeger. Veel vroeger. Nou niet meer. Voor haar part kèken alle vrouwen . . . Maar dat schokte haar tot nieuwe woede. Andre vrouwen! Andre vrouwen die 'm knap vonden, die met z'n baard dweepten, andre vrouwen die-die inviteerde om te voelen hoe zacht 't haar was.

Annet vanmiddag. Annet die 'm zoo bewonderend had angekeken om z'n baard. Zonder baard had-ie 'n schaapskop, 'n kalfachtig gezicht. Dat had ze opgelet als ze, toen ze nog goed met elkander leefden, gekscherend het haar wegduwde en haar hand op zijn kin lei. Zònder baard was-ie 'n monster, leek-ie misvormd.

Als ze . . . Plotseling klaarwakker, stond zij voor de sofa, keek hem weer aan. O, ze was gèk met 'm, al dacht ze van nee. Ze was krankzinnig verliefd. Ze zou 'm wel kunnen zoenen, zooals-ie daar lag — maar die báárd — die walgelijke báárd, die báárd, waarnaar Annet en zooveel andre vrouwen *keken*, die baard dien ze bevoelden en prachtig vonden, die smerige, ellendige baard. . .

Driftig, zenuwachtig-bevend, liep ze naar de tafel, zocht in haar naaimandje, greep de schaar en niet-meer-denkend, krielde ze bij de sofa, voor het slapend hoofd en angstig-

starend knipte zij den eenen slier weg dat de kin blootkwam met zonderlinge, scherpe stoppels.

Toen schrikte ze achteruit, bijna gillend.

Hij had zóo een afzichtelijk gelaat. De eene helft van den zijdigen, fraaien baard hing in golving op het overhemd, de andere van de sofa op de grond gegleden, lag daar verstrooid, pluimig van lang, blond haar, glanzend in het licht van de lamp.

De gedeeltelijk ont-baarde kin hoekte spichtig naast het nog niet geknipt haar — de neus scheen grooter geworden, het gelaat vleeziger, zinlijker, een gelaat met twee uitdrukkingen, het vróéger gelaat, waar de baardhelft nog was, het nieuwe dat niet van hèm was, dat hem onherkenbaar maakte.

Bevend van opwinding steunde zij op de tafel, radeloos over wat ze gedaan had, wat niet meer te verhelpen was.

Hij, snurkend, bewoog in zijn slaap, draaide het hoofd af, dat nu geheel in den lichtkring der lamp kwam, het hoofd met den halven baard alsof het misvormd was.

„Jan! Jan!”, schreeuwde ze: „O Jan, wor 'r niet boos om!”

Maar hij snurkte, sliep met den mond wijd-open, de vettig-glimmende oogleden zwaar-gesloten.

De helft van den baard slierde over het overhemd tot ver over den buik, had goudglansjes in 't licht — daarnaast het hideuze gelaat met de kleine, stoppelige kin, het uitwerkend jukbeen, den vergrooten neusvleugel.

Toen poogde zij het resteerend deel te knippen, kon niet meer.

En krankzinnig-van-angst, klappertandend, sloop zij naar boven, sloot zich op in haar kamer, afschuwlijk-bevreesd voor wat gebeuren zou — morgen . . .

DAG BIJ SIEN

Om drie uur kwam Sien ons halen, Sien, de goeie ouwe Sien. Ze was jaren lang onze schoonmaakster, paste op ons als moeder uitging.

Sien had een mager, spichtig gelaat, een dunnen gebogen neus, veel sproeten en haar, dat netjes onder de zwartwollen muts geplakt lei.

Sien deed ons „verhalen”, Sien gaf ons de kaakjes die ze van den bakker cadeau kreeg; Sien onthaalde op balletjes, de goeie ouwe Sien, die dood is, gestorven in een besjeshuis.

Wij, kinderen, m’n zuster en ik, waren dol met Sien.

Zoo kun je begrijpen, dat, toen moeder vader van boord zou gaan halen en wij bij „Sien thuis” zouden eten ’t gewoon een feest was.

Bij Sien thuis! Nog nooit waren we bij haar geweest, nog nooit hadden we buitenshuis „gedineerd”.

„Zul je goed op ze passen?” zei moe, bezorgd.

„Ga u maar gerust mevrouw”, zei Sien, haar neus droogwrijvend met het vlak van haar hand: „de jongeheer en de jongeuffrouw zullen ’t góéd bij me hebben. Ik zal is lekker spekpannekoeken voor ze bakke, hè, kinderen?”

„Spekpannekoeken!”, riep ik.

„Spekpannekoeken!”, riep zus.

We dansten de kamer rond, hadden haast geen lust om moeder gedag te zoenen.

„Kinderen, kinderen, niet zoo druk”, vermaande moeder: „jullie geeft me geen tijd om me behoorlijk aan te kleeden! Sien — in de keuken heb ik een pakje voor je klaar gezet, hoor je!”

„Een pakje mevrouw?”

„. . 'n afgedragen rok, wat snippers en dan 'n heeleboel beenen die je verkoopen mag — beenen van de soep van gister.”

„Dank u wel, mevrouw.”

Sien dribbelde naar de keuken. Wij haar na. Moeder liet haar altijd de voddën en beenen verkoopen. Daar had ze dan 'n wekelijksch extraatje van. In de keuken, netjes ingeknoopt lag 't pakje klaar.

„Nou — d'r zit heel wat in”, zei Sien tevreden: „sjongen, sjongen wat 'n beenen van de week! Jullie heb me aardig gekloven, hè!”

„Sien haast je nou wat!”

„Ja, ja, jongeheer!”

„Kom dan Sien!”, klaagde zus.

„De pannekoeken!”, riep ik.

Hè, zoo'n hèelen dag bij Sien, en spekpannekoeken eten, dat was me zoo iets.

Wij lieten haar geen oogenblik alleen, holden de gangen door, zoenden moeder nog eens — toen op weg.

Druk-babbélend liepen we mee. Zij had ouwe, beenige rimpelhanden met koperen ringen.

Eerst kocht ze balletjes, toen kregen we 'n glas melk — zoo snoepend kwamen wij bij haar „thuis”.

Ik weet nog op een háár na, hoe 't er bij Sien uitzag.

Ze woonde op een kamertje, twee-hoog, achter. Er stonden bloempotten voor 't raam dat uitkwam op een binnenplaats. Er hingen prenten aan den wand met oorlogsschepen en admiraals en tegen den schoorsteen had ze het Prinsesje gespijkerd tusschen een ouden kalender en een reclamekaart voor scheerzeep. Wij kinderen keken nieuwsgierig rond, bewonderden de snuisterijen op de latafel, bewonderden de prenten, speelden met ganzebord en pepernoten.

Terwijl stond Sien te koken. Ze had 't èrg druk. Eerst lei ze haar kacheltje aan, zette water op, begon het beslag voor de pannekoeken klaar te maken. De groote potlepel roerde in de roodaarden pan; de knokelige handen bewogen ijverig.

„Jongeheer èn jongejuffrouw,” zei Sien: „nou zullen jullie is smullen!”

„Krijgen we ènkel pannekoeken?”, vroeg zus.

„Nee hoor,” lachte Sien geheimzinnig: „jullie zal je maagjes vòl eten . . . eerst lèkker soepie . . . dan vleeschie met appels en lèkkere saus . . . en dan zooveel pannekoeken as je maar lust.”

Wij speelden al geen ganzebord meer. De soep stond te pruttelen, 't vleesch lag te braden en in de roodaarden pan was een beslag voor een kazerne soldaten.

Sien liet ons voor afwisseling haar bedstee zien, een bedstee van oude kussens en gestopte dekens.

Er hing een crucifix aan het hoofdeind.

En ze vertelde van haar man, die gestorven was voor twee jaar, en wàt hij gescheeld had en hóé benauwd-ie 't an zijn hart had gehad en hoe-die hartstikken dood was gebleven an táfel.

Wij kinderen luisterden angstig, keken schuw rond. Van den schoorsteenmantel kreeg ze een vergeeld portretje. Wij namen het griezelen in de handen — tot we voor niets anders aandacht hadden dan voor de pannekoeken. Wat dee Sien 't gezèllig. Net alsof je op de kermis was. Uit den potlepel glee 't beslag in de koekepan en dan werd 't meel langzaam bruin. Wij zaten er bij met een genot zonder einde. Soms mocht zus 't beslag oplepelen, eens mocht ik den pannekoek „keeren”.

Sien bakte er wel twintig, bang dat we niet genoeg zouden krijgen.

„Als je moe je vanavond komt halen — moet je niet te klagen hebben, hoor!”

Zij dekte de tafel, zette het grove gerei klaar, de ijzeren messen, de ijzeren vorken, de flesch azijn, het Keulsche potje met zout, de bruine suiker.

En wij aten zóó onbehoorlijk als wij het thuis nooit deden. Het was een prachtige maaltijd. Eerst ieder twee borden soep met kluifjes. Sien kwam met den ijzeren pot bij de tafel, lepelde in de borden.

Wij smulden. Het was een heerlijk soepje. Toen kwam het kleine stukje vleesch met de aardappels. Sien sneed het stukje netjes in drieën, nam zelf den kleinsten brok, telkens herhalend dat we ons „zat” moesten eten, dat ze „voor geen geld” wou dat we thuis zouden klagen.

Toen dé pannekoeken!

Wat een stapel! Bedrukt begonnen wij, verdrietig dat er zóóveel zou moeten blijven staan. Er was geen doorkomen aan.

Sien zelf scheidde er na den tweeden uit, puffend en blazend.

Wij schrokiger, brachten het tot drie en vier. Toen zaten wij te kieskauwen, keken sip naar de overgeblevene, de dikke, bruine pannekoeken, die te veel waren. Sien, zuchtend, ruimde af. Wij, ongemakkelijk, waren stil geworden. Zus sliep in — ik bekeek de pijpen van den overleden man.

* * *

Vader en moeder kwamen ons tegen negen uur halen. Zus sliep nog.

„Nou mevrouw,” zei Sien gezellig blij: „de poes zal niet met d'r maag wegloopen. Ze hebben gegeten, gegeten! Gossie-mijne wat hebben die kinderen gestouwd! Daar sta 'k verbaasd van!”

„Ja ze kunnen goed eten,” knikte moeder.

„O, moe, we hebben zóóveel pannekoeken gegeten!”
vertelde ik uitbundig: „zus drie en ik vier!”

„Zoo,” zei vader: „daar kun je êt bèst mee stellen. Toen *ik* jong was, heb ik wel eens minder gegeten!”

„Nou maar, wat meen u meneer!”, viel Sien beleedigd uit: „denk u dat 'k de jongeheer en de jongejuffrouw alleen pannekoeken voorgezet heb? Dat zou wat moois wezen! Nee hoor! — Vertel is jongeheer wat je nog meer heb gehad!”

„. . . Nou,” zei ik: „we hebben eerst soep gehad en toèn vleesch en aardappelen en toèn” . . .

„Maar Sien!” knorde moeder: „hoe kun je nu toch zoo dwaas zijn, om voor kinderen zóó'n diner klaar te maken. En nog wel soep ook! Moest je je nu zóó uitsloven?”

„Ach wat!” lachte Sien glunder: „ik heb altijd me soepie as 'k bij u gewerkt heb!”

„Dan heb je zeker geld te veel,” meende moeder.

„Wel nee, mevrouw,” lachte ze weer: „ik kook de beenen nog is af voor 'k ze wegbreng” . . .

„Heb je de beenen van vanmiddag nog eens in je soep gedaan?” vroeg moeder met een eenigszins onplezierig gezicht.

„Nou òf ik!” zei Sien sekuur. „d'r blijft veel te veel kràcht in, om as je ze eens gekluifd heb — ze zóó maar te verkoopen” . . .

Sien is lang dood — maar dàt bordje soep vergeet ik niet licht.

REISVERHAAL

Mijn vriend Pips, Luitenant Pips, geeft mij de primeur van het navolgend belangwekkend *reisverhaal*:

„Mijn zwager” — hier is Pips aan het woord — „bracht mij naar de stoompont aan den Amstel. Het was een koude dag, de zon scheen aan den hemel. De tram reed. Voor het voormalig Nieuwer-Amstelsch Raadhuis stond een pruimende agent. Ik wilde een bezoek brengen bij mijn schoonmama, die aan de Weesperzijde woont, dicht bij de Grensstraat. De klok sloeg vier. Of ze sloeg weet ik niet zeker. Zij *stond* op vier. In de verte draaide een orgel. Mijn zwager rookte een pijp. Ik een sigaret. Plotseling stond de tram stil. Ik dacht aan een botsing. Maar we waren bij het tramhuisje. Voorzichtig stapte ik uit. Mijn zwager stapte uit. De andere passagiers stapten uit. Het paard keek mij aan. Maar in ernstige gedachten ging ik naast mijn zwager, die bleek zag. Het was zooals gezegd vier uur en de zon scheen aan den hemel. Bij de aanlegplaats wandelden we heen en weer. „Heb je genoeg sigaren bij je voor de reis?” — vroeg mijn zwager. „Ja,” zei ik. Op dit oogenblik kwamen de kruiers met mijn bagage, drie groote koffers van Perry, een valies, een reisdeken en een hoedendoos. Ik was blijde dat zij bijtijds gekomen waren en gaf hun een extra fooi. Wachten bij een boot als je ’n reis gaat ondernemen is iets onbehaaglijks. Je wordt zenuwachtig, zelfs als je stalen zenuwen hebt zooals ik. „En heb je lectuur?” vroeg zwager. Ja, voor lectuur had ik gezorgd: van Ohnet: *De eer gered*, van VanDeysel: *Verzamelde opstellen*, van Coenen: *Een zwakke*, van Ibsen: *Borkman* en de laatste aflevering van *Elsevier*, maar zwager gaf mij ten overvloede een halven jaargang en het *Nieuws*.

Eindelijk kwam de boot in het gezicht. Aan den horizon verscheen een rookwolk. De ijsschotsen begonnen te kruien. Het was geweldig schoon¹⁾, overweldigend schoon. Terwijl stopte zwager nog in de zijzakken van mijn jas eenige broodjes met vleesch, zes hardgekookte eieren, een zak met kletskoppen en twee halve flesschen bier. Lieve mensen! Attente menschen, m'n zwager en m'n zuster! „Zal je ons dadelijk bij aankomst telegrafeeren, Pips, of je goed ben overgekomen en niet zeeziek ben geweest?” Dat beloofde ik. De boot kwam nader en nader, soms hoog opgenomen op de ruggen der golven, soms verzinkend in grauwe dalen¹⁾. „Noodweer”, zei een politieagent, die vroeger loods geweest was en nu aan zijn baard stond te trekken. „Ik ben bevaren,” zei ik: „ik heb driemaal de reis om de Noord gemaakt en viermaal, zegge viermaal ben ik in Indië geweest.” „Dat verandert,” zei de agent. „Niet waar?” zei mijn zwager.

De stoompont lag gereed om te vertrekken. „Kabels los!” — kommandeerde de kapitein. Met een snelheid van 18 mijl in het uur, gelijk onze nieuwe pantserschepen, stak de stoompont af, maar in de verte, bij de Ceintuurbaan, floot iemand. „Achteruit,” kommandeerde de kapitein, die zich met moeite staande hield op het hevig slingerend vaartuig. Mijn zwager drukte mij nog eens de hand. De passagier van de Ceintuurbaan kwam aan boord en wederom werden de kabels losgesmeten. Zwager wuifde met zijn zakdoek. In de verte geleeke hij een popje uit een kinderspeeldoos en de steiger zelf was aan de kust niet meer te zien. Ik had mijn reisdeken om de schouders geslagen. Maar het bleek alras, dat dit ondoenlijk was, want een hevige

1) Voor natuurbeschrijving, zie Couperus.

wind stak op, die met zulk een vervaarlijk geweld in de deken blies, dat het vaartuig uit zijn koers (wij lagen toen 30° N.B., 47° W.L. — later heb ik dit in het Journaal geverifieerd) afdreef en tegen een ouwen heerenhoed, die tusschen de ijsschollen schokte, aandreunde. Met een bezorgd gelaat verzocht de kapitein mij onmiddellijk bakreisdeken te halen, waaraan ik met groote moeite, geholpen door de bemanning, voldeed. Het stoomschip deinde heftig. Bij tijden stond de voorsteven in een hoek van 90° op het watervlak en moesten wij gezamenlijk naar boven klauteren om het evenwicht te herstellen. Bij een dezer evoluties sloeg een man over boord. Onmiddellijk liet de kapitein de boot — die toen een vaart had van 25 mijlen in het uur (wij hadden wind mee) — stoppen en werd een reddingboot uitgezet. Vergeefs. Wij staken hem een boei, een parapluie en een spaan toe. De kou was zoo hevig, dat alles onmiddellijk aan de ijsmassa vastvroor. Gelukkig had ik in een mijner koffers een fleschje Haarlemmerolie. Dit uitgeworpen op de golven deed de branding bedaren en na een uur zwalken mochten wij er in slagen den drenkeling aan boord te halen. Wij pasten op hem toe de voorschriften der Noord- en Zuid-Hollandsche drenkeling-Maatschappij, wat niet baatte, waarop ik, deerlijk ontroerd, bij wijze van mis, begon voor te dragen de nieuwe *Proeve van volkslied* van Willem Kloos:

„O, Nederland van onze vaderen,
„Dat onzer kindren land ook zij,
„Wij zweren, bij dit bloed in de aderen,
„Getrouwheid aan uw heerschappij” . . .

Met een kreet van opgewektheid viel de bijgekomen drenkeling mij in de armen. „Luitenant Clockener Brousson?”, vroeg hij. — „Neen,” zei ik: „Pips”. — „Aangenaam. Aangenaam,” zei hij en pinkte een traan weg,

juist terwijl het oranjezonnetje door de wolken fleurde.

„Alle hens op het dek!” schreeuwde plotseling de stuurman. De orkaan was verschrikkelijk geworden. De mast zwiepte tot over het water en ééns — voorwaar, ik bezweer u, dat al deze lotgevallen heviglijk ondervonden zijn — ééns, toen het wimpeltje onder water dook, zwiepte zij (de mast) omhoog met een reuzenschelvisch (wijfje), die in den wimpel gebeten had en dus gevangen was. Onmiddellijk gaf de kapitein bevel het ondiep te dooden. Wat geschiedde. De kok vulde haar op met balletjes, stooftte haar met beschuit, boter en citroen, waarop wij in de kajuit voortreffelijk dineerden. Als herinnering heb ik een graat bewaard die één meter vijf lang is.

Een donderend gekraak deed ons naar het dek stuiven. Het was begonnen te sneeuwen. „Er is een lek in de kuil,” rapporteerde een bootsmaat. Het water wies snel. In de kuil stond 43 cM. water, dat onmiddellijk bevroor en waarop de dames konden schaatsenrijden bij muziek van Gebr. van Lier. „Alle donders,” vloekte de kapitein: „pompen! pompen!” Alle passagiers werden genoodzaakt mede te helpen, om het schip drijvend te houden. De stoompomp werkte met volle kracht. Reeds helde de boot naar een zij over en stond de kapitein met een revolver in de hand gereed om de orde te bewaren, toen een doode kat door de zuiging in het gat geraakte en den watertoevoer tegenhield. Ik veegde mij het angstzweet van het gelaat en verdiepte mij in Ibsen's *Borkman* uit het Noorsch door Jan Hendrik Rössing vertaald, toen de kapitein met een doodsbleek gezicht aan de passagiers vertelde, dat de kolenvoorraad uitgeput was en ons verzocht, het hout, dat we konden missen, af te staan. Alle koffers werden stuk gehakt, alle sigarenkistjes en etui's, maar na verloop van een dag lag de boot stil en doofden de vuren. Twee weken lagen we drijvend op

40° N.B. 11° W.L. De mondvoorraad was uitgeput. Water was er niet meer. Gelukkig herinnerde ik mij de broodjes met vleesch, de hardgekookte eieren, de zak met kletskoppen en de twee fleschjes bier van mijn zwager. De kapitein stelde ons op rantsoen. Nooit zal ik den dag vergeten toen de laatste kletskop verdeeld werd. „Laten wij gaan visschen,” stelde ik voor. Maar er was niets anders dan haring en na verloop van tijd hadden wij ons daaraan zoo tegengegeten, dat wij prefereerden een dag te vasten. Gelukkig kwam een dag later een jol met lichte turf voorbij. De kapitein loste een noodschot en kocht nieuwen voorraad. Ook leende hij wat brood en pruimtabak. Met een snelheid van 14 mijlen in het uur (we hadden wind tegen — H.M. oorlogsfregat *Atjeh* haalt er 10) vervolgden wij nu onzen koers naar de Weesperzij, tot we bekneeld raakten tusschen ijsbergen en schollen. „Wat nu?” dacht de kapitein. Tot overmaat van smart verscheen een stoombootje van de havenpolitie, die den kapitein bekeurde wegens verboden aanlegplaats. Zes dagen lang liet de kapitein stoom los in het water om het te verwarmen. Het water werd over een afstand van een halve Engelsche mijl blank en alsnu stoomden wij met zulk een woeste snelheid op de ijsschollen toe, dat de splinters op verre afstanden neerkwakten en een passagier zich zóó verslikte, dat hij gedurende de verdere dagen dezer noodlottige reis bleef hoesten en bij aankomst aan de Weesperzij voor een paar maanden naar het zuiden van Frankrijk moest.

Ondertusschen had ik den halven jaargang van het *Nieuws* gelezen en op een morgen toen ik opstond, zag ik in de verte een straal omhoog spuiten. „Kapitein,” zei ik „ik vermeen een walvisch te zien.” Lang tuurde de kapitein door zijn verrekijker: „Ik vermeen,” zeide hij ernstig, „dat het de fontein op het Frederiksplein is, maar er kan ook ergens brand zijn.” — „Hoeveel vadem water hebben wij?”

informeerde de stuurman. — „Acht, stuurman.” — „Mijn God!” schrikte de stuurman en peilde zelf nogmaals. Er kwam een algemeene opschudding. Wij zaten op een zandbank. „Indien ik even naar Maassluis telefoneerde?” vroeg de kapitein. Maar ik kwam tusschenbeide. Op mijn advies sprong de geheele bemanning en alle passagiers op het kommando „Een-twee-drie” tegelijk in de hoogte. Elk had onder zijn armen zooveel bagage en ballast genomen als zijn krachten het permitteerden. Gedurende den tijd dat wij opsprongen, schoot het schip een vadem in de hoogte en hoorden wij de kiel over het zand schuren. Wij waren gered.

Aan den horizon lichtte thans het roode licht van den steigerlantaarn en wij vermeenden ergens een venter te hooren: „Zoek ze maar uit! Zoek ze maar uit! Twaalef voor 'n dubbeltje!” De kust van de Weesperzij lag in de verte voor ons. Een eenzaam urinoir stond somber in de sneeuw. Het begon te regenen. Een ploeg arbeiders van de sneeuwreiniging hield een vergadering. Maar een zware mist stak op en hulde het water in een dicht floers. De kapitein liet het anker zakken, aangezien hij niet durfde binnenvallen. Plotseling werden wij aangevaren door een Engelsche stoomboot, die op slag zonk. De kapitein zocht twee dagen lang met electrisch zoeklicht en wij slaagden er in de geheele bemanning te redden. Alleen de scheepshond was verdwenen. Later vonden wij ook diën aan de Weesperzijde terug.

Gelukkig konden wij den volgenden dag binnenstoomen.

Mijn schoonmoeder en mijn vrouw wuifden mij uit de verte toe. Tranen van weemoed en vadervreugd ontsproten mijn oogen. Mijn vrouw was moeder geworden.

„Mon Dieu,” zei schoonmama, mij omhelzend: „wat heeft de reis je goedgeдаан. En wat ben je bruin-gebrand.”

CORRIE

„Och, u is wèl vriendelijk,” zei mama.

„Nee, 't hoeft heusch niet, heusch niet,” herhaalde Corrie, steunend op de ellebogen in den leunstoel.

„Nu ja,” glimlachte hij: „'k begrijp wel dat het geen verplichting is — maar 'k heb er nu zoo'n wonder groot plezier in . . . En als mama 't goed vindt, heb jij 't alleen maar te drinken.”

„Wel, niet waar?” vroolijk lachte mama: „al die scrupules . . . die scrupules . . . Desnoods drink ik óók 'n glaasje mee, niet waar? . . . niet waar? . . . Domme meid! . . . In onze omstandigheden moeten we de trots maar 'n beetje op zij zetten . . . niet waar? . . . Hahaha! . . . Ja, toen m'n man nog leefde . . . toen was 't wat anders, niet waar?”

Toen hadden we werkelijk een wijnkeldertje meneer, dat gezien mocht worden . . . 'n Cantemerltje hadden we . . . superbe! . . . Maar nu! . . . Alles Pompenheimer! . . . Hahaha! . . . Hahaha! . . . Eau-du-leiding . . . Hahaha! . . . En ik zeg nòg eens, als 't op 't oogenblik luxe was . . . Maar 't is geen luxe . . . Je kunt 't toch geen luxe noemen als de dokter 't voorschrijft . . . Niet waar? . . . Niet waar? . . .”

Corrie, bij het raam van de lage tuinkamer, luisterde met afgewend hoofd.

Het tuintje, gesmoord in de hoog-houten schuttingen, was triestig en zwart.

„Maar mama”, zei Corrie nog eens, toewendend het bleek-smal gezicht met de groote oogen naar den bezoeker „ik houd niet van port — ik hoúd er niet van . . . Ach toe, meneer, zendt u àsjeblief niet meer.”

„Laat mij maar begaan”, zei hij vriendelijk, innig van medelijden, omdat ze elken dag meer afviel.

„Nee heusch niet”, hield ze aan: „u heb al twee, nee, driemaal gezonden... we maken misbruik op die manier. Nee toe, mama, animeer mijnheer nu niet... Ik *wil* niet meer hebben.”

Ze zei 't met grooten nadruk. Maar hij glimlachte en mama kwam daadlijk weer los:

„Wel heb je nu ooit!... Nee maar Corrie, wat kun je toch raàr doen... Je maakt me gegeneerd... 'k weet werkelijk niet... Je maakt me verlegen... Wiè animeert mijnheer, malle meid?... O, ze heeft zoo'n hoofdje meneer!... Precies haar papa... In plaats van meneer te bedanken, ben je toch werkelijk onbeleefd! Wat is dat nu?... Is dat een manier om je dankbaar te toonen voor meneer z'n attenties... Ik ben er u wèl dankbaar voor... Want, nietwaar sedert de dood van mijn man kan ik geen extravagances maken... Versterking, versterking, zegt de dokter... Jawel, dokter, zeg ik: u heb 't maar voor 't bestellen!... Die dokters denken dat elkeen biefstuk en wijn en eieren voor 't smijten heeft... Dokter, zeg ik: ik ben al blij als ik mijn kind een varkenslapje kan geven... Is 't waar of niet? Ik heb geen middelen om eieren en port en bouillon en vleesch te geven... Maar dat begrijpt zoo'n dokter niet... Die ziet me geloof ik voor vol aan”...

Corrie keek van haar moeder naar den bezoeker, dien ze een engel vond. Nog nooit hadden ze zoo'n héér op kamers gehad, altijd vriendelijk, altijd attent. Het lange zwarte haar van het meisje struifde neer om de schouders, enkel glanzig zwart, met 't teer gehup van den blauwen strik. De opwindung van 't praten had op het hoekig gezicht roode vlekjes gegeven... Als ze maar dũrfde... dũrfde... maar ze dũrfde niet...

„Ja, ja”, knikte Twist. „En voelt onze zieke zich vandaag wat beter?”

„'k Ben niet ziek”, ontkende ze: „zoo'n beetje bloed, wat geeft dat . . . 'k Ben zwak, anders niet, anders heelemaal niets.”

Twist stond op na een poos, wandelde naar zijn kantoor, begaan met het stervend veertien-jarig kind in die lage tuinkamer. Hij had nog nooit een teringlijdstster bijgewoond. Dat langzaam, gelaten kwijnen van het meisje, altijd moe, broos, zonder klagen, was hem een fantoom geworden in de weken dat hij zijn kamers bij de nieuwe „mensen” had. En, krap bij kas, liep hij toch den wijnwinkel binnen, bestelde opnieuw twaalf halve fleschjes witte port.

Anders ging hij meestal van kantoor, tegen 'n uur of tien, naar *Suisse*. Van avond wilde hij op z'n kamer werken. Dat eeuwig koffiehuisloopen hing je bij tijden de keel uit. Zacht opende hij de huisdeur, liep door de verlichte gang naar zijn kamer stak het licht op, luisterde . . . Zonderling leven was achter. Was er iets gaande? Corrie, die hem gehoord had, kwam haastig de gang in, confuus, druk-pratend, met lachjes van verlegenheid.

„Is u al thuis, meneer Twist?”

„Zoo je ziet, Corrie . . . Is de wijn . . .”

„O jawel . . . Ik dānk u wel . . . Ik dānk u wel . . . Het waren 'r twaalf . . . Ik dank u wel . . . Gut, wat is u vroeg . . . U is nog nooit zoo vroeg . . . Wil ik de gordijnen voor u laten zakken? . . .”

„Wel nee, kind . . . Je moest al lang naar bed zijn . . . Heeft de dokter je niet gezegd . . .?”

„O ja . . . Ja zeker . . . 'k Ga ook dadelijk . . . Wil u de overgordijnen óók neer?”

„Wil je dat wel is laten, zeg... en eens gauw naar achter gaan!”

„Ach wel nee mijnheer... 'k Doe 't altijd... Wil u thee of koffie?”...

„Vraag aan je mama me een kop koffie te zetten, als 't niet te veel moeite is.”

„O wel zeker... 'k Zal 't aan mama zeggen.”

„En vraag of ze ook wat inkt voor me heeft...”

„Moet u geen pennen?”

„Die heb ik zelf.”

„Anders nòg iets, mijnheer?”

„Nee... Dat jij naar je bed moet gaan — je ziet er moe uit... Je mama moet 't hier brengen hoor? Jij niet. De gang is tochtig.”

„O da's niets,” lachte ze.

Hij begon 't zich gemakkelijk te maken, trok z'n jas uit, schikte de kamer tot gezelligheid. In de gang werd gelopen, zachtjens-even 'n gestoot tegen den parapluistandaard, 'n gepiep van de buitendeur. Wat was dat? Daar hād je 't natuurlijk. Ze hadden zeker geen inkt in huis. In plaats dat nu dādelijk te zeggen! Dan was hij er zelf even om gegaan. De buitendeur stond op een kier. Wat 'n goeie mensen!

„Corrie, Corrie”... riep hij de gang in: „Wat is dat nu!... Moet je je mama nog om tien uur uitzenden!... Hoor je me, Corrie?... Corrie-ie-ie!”

Geen antwoord.

Dichter bij de deur van de tuinkamer, klopte hij aan.

„Ben je hier Corrie?... Mag 'k binnenkomen?”

Weer geen antwoord.

Verwonderd deed hij de deur open, schrikte terug. Op het bruinhouten kastje stonden de halve-port-fleschjes in vloeipapier gewikkeld. Twee op de bezeilde tafel, waren

geheel leeg, met de tinnen hulzen stuk-getrokken. Er lag een omgeworpen glas naast een kurketrekker en er stond een blikken doosje met Engelsche wafeltjes. Dàt zag hij het eerst. Toen bleef hij met bijna sentimenteele triestigheid kijken naar Corrie's moeder, die in den rieten leunstoel hing, mond wijdopen in snurking, handen geklemd om de leuning. Haar dik gezicht was rood van verhitting. Op 't voorhoofd lag een natte doek.

Twist bewoog niet. De slingerklok tikte, het snurken sleepte zacht door de kamer. Het was alles in eens duidelijk. De portgeur sloeg hem tegen uit de lage, vale tuinkamer, waar de meubeltjes verduwd stonden, waar de nog volle flesschen op het bruinhouten kastje de eenige weelde waren. Kort keek hij. Het was een pijnlijke, brute revelatie. Zonder geluid deed hij de deur dicht, liep op de teenen terug naar zijn kamer. Net bij tijds. De buitendeur plofte rustig in het slot, voeten bewogen voorzichtig in de gang en er kwam even rust.

Dan werd er weer op zijn deur geklopt.

„Entrez!”

„Hier is de inkt, meneer.”

„Breng je 't nu tòch zelf Corrie?”

„O jawel . . . u ziet me voor veel zieker an dan ik ben. Malligheid hoor! . . . Mama is niet erg lekker . . . wat hoofdpijn.”

„Ben jij de inkt gaan halen?”

„Ik? . . . Welnee . . . Hoe komt u'r op? . . . Nee da's óók 'n vraag! 'k Mag toch niet in de avondlucht! . . . Nee dat heeft ma gedaan . . . Maar nu is ze wéér niet goed . . . Wat migraine . . . De koffie zet ma . . . strakjes zal ik ze wel binnen brengen . . . Wil u 'n haarspeld voor 't kurkje van 't fleschje?”

Bleek, licht-bezweet stond ze in den lichtkring der

lamp, perreltjes onder het gepluim van het voorhoofdshaar.

„Heb je al een glas port gedronken?” vroeg hij, peuterevend in het kurkje.

„Nee hoor,” zei ze, ’r hoofdje schuddend, met een rilling van afkeer.

„Hou je d’r wèrkelijk niet van?”

„Nee . . . God nee . . . ’k Vin dat goed net ’n drankje . . . Gaat’t?”

„Jawel,” zei hij, ’t kurkje uitwippend: „weet je wel dat ’t kwart over tien is, Corrie? Zou je niet naar bed gaan?”

„Ja, ’k ga dadelijk . . . Wil u heelemaal zwarte koffie?”

„Och eigenlijk wil ik geen koffie.”

„’t Water kookt al.”

„O kookt ’t water al?”

„Ja, ’t water kookt.”

„Wil ik je soms even komen helpen?”

„Helpen? Nee, die is goed! ’n Heer koffie zetten! . . . Nee, zoo erg is ’t met ma niet . . . Ze zal er nu wel mee klaar zijn . . . ’k Zal is gaan kijken . . . ’k Ben in ’n wip terug.”

De loshangende haren wuifden haar achterna, lichtelijk dansend op de roode blouse.

In ’t keukentje hoorde hij haar scharrelen met den ketel.

HEVIG AVONTUUR VAN TANTE MIJNTJE

Of liever: hevig avontuur van tante Mijntje, Toto en Titi.

Of nòg liever: hevig avontuur van tante Mijntje, Toto, Titi en boozen Bennie.

Tante Mijntje, mijne vele vrienden, — ik zit hier zeer gemoedelijk bij 'n pijp en 'n kop thee — leefde sinds jaren, sinds lange jaren met Toto en Titi, haar ouwe pucken en met een polyp in haar neus. Toto was een vet teefje. Titi was een vet teefje. De polyp was in haar neus. Als tante Mijntje 's avonds héél gezellig zat, zat Toto in een leunstoel, Titi in nòg een leunstoel, zij in den derden. De polyp was in haar neus. De herhaling van dit laatste, mijne vele vrienden, bedoelt geenszins de bespotting van een zóó onaangenaam ding als een polyp. De polyp wàs in haar neus. De polyp behoorde ontegenzeggelijk bij tante Mijntje. Toto en Titi zouden haar niet herkend hebben en weerbarstig gebromd tegen hare bevelen, wanneer niet de zeer bijzondere langrekkige neusklank elken lettergreep getoeterd hadde. Toeteren is 't woord niet, mijne vrienden — zéér gemoedelijk steekt de pijp in m'n mond, gemoedelijker nog walmt de vertelsel-damp in blaasjes naar de lamp — toeteren is geen corresponderende klank voor het klarinetachtig ge-toto en getiti van tante Mijntje, als ze bedrijvig door de gangen hippelde en haar vriendinnen aanriep. Maar laten wij voor den duur van dit hevig avontuur, om niet lang te uw nieuwsgierigheid te kietelen, overeenkomen, dat 't woord toeteren hier en alléén voor vandaag, remplaçant zij voor 't hoog-neuzig, kermende-hondachtig, misthoornig, spreekbuisig, loopende-waterleidingachtig geluid van tante Mijntje, als zij *liefderijk* aan 't praten was met

Toto en Titi. Dan zwol de polyp in haar neus met 't hart in haar boezem en versmolten de nazale klanken tot sentimenteele hobo-zwevingen. Als de boel opgeruimd was, 't dagmeisje weg, de theepot op tafel, tukten tante Mijntje, Toto en Titi, gezamenlijk snurkend, sympathiek snurkend, zooals oude pucken en oude juffrouwen 't vermogen. Na dat lekkere, héérlijke tukje dronk tante Mijntje 'n kop thee met vier klontjes wat de belangstelling had van Toto en Titi, die jaren lang 't zelfde gezien hadden. 't Kamertje was knufknuf van zindlijke gezelligheid. Dicht op de tafel hing de lamp met een roode roos er onder voor de drupjes en een roodpapieren kap er om voor de oogen. Op 't theeblad, blauw en wit, met een zwarte lijst, stond 't komfoortje van wit porselein met vier transparante maagdelijke voorstellingen van poeslieve herderinnetjes en poeslieve herders met bloote, schoone voeten. Naast 't komfoortje, was 't bebloemd-verlakt trommeltje met boterkoek, daarnaast de suikerpot met klontjes, 't lepel-doozje en 't eene kopje. Als de lamp op was, 't komfoortje an, 't tukje gedaan, en 't kopje toebeleid met vier klontjes, kwam het zooeven vluchtig aangegeven *liefderijk* spreken van tante Mijntje met de twee dames in de luierstoele. Eerst met Toto, die de lieveling was, omdat-ie 't best de kunstjes dee. Met een klontje tusschen de uitgedroogde vingers, toeterde de ouwe juffer: „Shoo, shoo, shoo! . . . Wou jij wat hebbèèè . . . wou jij wat hebbèèè . . . shoo! shoo! . . . Netjes! . . . Mooi shoo! . . . Shoete hond . . . Shoete Toto . . . Wat shegtiedan? . . . Eerst spréke! . . . Hoe spreekt ie? . . . Hoe spreekt de shoete hond?” — Rafarafrat . . . Rafra — „Mooi shoo! . . . shoet beest! Me tootertje . . . Me shattemebabbie . . . Me rabbemedijntje . . . Me dikke waffedebassie . . . Me snoetie!” In zuivere extase ging ze tot gebrabbel over dat niemand verstond, klanken geroffel dat 't best aangaf haar sentiment van 't oogenblik. In die opzichten, mijne vrien-

den, was tante Mijntje, zoo zuiver en zoo goed sensitiviste als de grootste, doodste sensitivisten onzer dagen. Had Toto het stukje suiker vergruizeld, dan was de beurt aan Titi, die minder mooi òpzat.

Weer sprak tante Mijntje, liefderijk toeterend „Shoo . . . Shoo . . . Nou jij? Shal jij nou is mooi shittèè . . . Nee shoo niet . . . Shoo . . . Shoo . . . En 'n pootje . . . Nee dasch 't verkeerde pootjèè . . . Mag jij je linkerpootje geve . . . Shoo, 't rechter . . . Nou ben je ook 'n shoete hond . . . héél shoet . . ., héél shoet . . . Shoo . . . Open je bekkie . . . me lekkere babbemerabbedie . . . me vette toetemeremijntje . . . gotogot watte dikshak . . . watte lekkere dikshakke . . . Hebbe jullie 't goe-oe-oe-d bij vrouwtjèè? . . . Hebben jullie 't goe-oe-oe-d . . . nou sheg nou is wat . . .!”

Raf-raf-raf-raf! Raf-raf!

Wef-wef-wef-wef!

Dat was ongeveer het begin van elken avond. Zij dronk thee, las haar krantje, sprak met de honden. Als 'r buiten iets ritselde, sprak ze hàrder, nazaler . . . „Pak sche . . . Kisch-kisch-kisch . . . Pak sche . . . Pak sche” — bromden de dikke, logge, slaapzieke pucken.

Eens in de week was er visite. Om zeven uur, Donderdags, kwamen Marie en haar zoontje Bennie thee drinken, moesten Toto en Titi samen in één leunstoel, was de rustige kamertjesgezelligheid van klokkegetik, puckengesnurk en bescheidenlijk herdersleven op 't komfoortje ruwlijk verbroken. Marie was 'n zusterskind, eenige erfgename van tante Mijntje, die buiten haar pensioentje 'n twaalfhonderd gulden *minstens* op de spaarbank had. Bennie was 'n kwa-jongen. Ja in werkelijkheid, 'n kwajongen, die de pucken an d'r staart trok en eens in de gang 'n voetzoeker had afgestoken. Als nichie Marie met Bennie thee dronken, tukte tante Mijntje niet, tukten Toto en Titi onrustig. Maar de

klontjes werden met dezelfde liefderijkheid gegeven, met dezelfde innige extatische toespraken.

„Shoo, shoo!... Hoe spreekt-ie?... Hoe spreekt 't hondje?... Goed shoo... Goed shoo me schattemebabbie... me waffedebassie...”

En dan nichie Marie lief-belangstellend elken keer: „Watte snoet van è hond toch!...”

— „O shoo'n lèkker dier, niewaar me toetemerijntje.” —

„Je zou zoo zwere,” meende Marie: „Je zou waarachtig zwere, dat ze je verstaan, zulke verstandige ooge, zulke slimme ooge, hè tante?”

„Of she je verstaan?”, toeterde tante: „of she je verstaakaan? She verstaan àlles, àlles... Shoo wijs as e mensch... Of she! Of she!... Niewaar me rabbemedijntje... me bolleboostertje!”... —

„Nou kijkt u an, tante, alsof die wel zou wille antwoorde, hè?”

„Weet je wat ik wel is denk,” hoofdschudde tante Mijntje ernstig, zwaar verzonken in wijsgeerige gedachten: „ik denk shoo dikwijls as ik met she spreek: shou 't nou shoo'n wonder shijn as je she is wat vroeg en dat she jà sheie, of dat she née sheie, of dat she sheie: geef mijn 'n klontje. Watte? Shou dat shoo'n wonder shijn? Shijn d'r niet meer mirakels gebeurd?”

„Nou”, zei Marie: „dat zou wàt griezellig zijn. Verbeel is! Verbeel is dat u ze wat zegt, dat ze d'r mond opendoen en antwoorde. 'k Denk u zou wegloope van angst.”

„Maar she *doen* 't niet,” zei tante: „beeschte spreke niet. Ik sheg alleen maar dat she soms shóó kijke, shóó verstandig, dat je bij jeshelf denkt: nou mankeert alleen nog 't spreke, nietwaar waffedebassies?... Niewaar me schnoetemedijntjes?”

Op een avond moest Bennie voor z'n moeder 'n bood-

schap aan tante Mijntje overbrengen. Juist wipt-die de deur binnen toen 't dagmeisje er uit kwam. In de voorkamer was de lamp aangestoken, brandde 't lichtje in 't komfoortje, zaten de twee pucken slaperig te scheefleunen. Tante scharelde nog in 't keukentje. Bennie begon met 'n greep te doen in 't trommeltje met boterkoek, propte z'n mond vol, nam nòg 'n reep en zou door tante betrappt zijn, als-ie niet bijtijds in de alkoof gevlucht was. Benauwd, bang voor tante die 't zeker aan moeder zou vertellen, gluurde Bennie door den kier van de deur.

Tante ging gemakkelijk in den leunstoel zitten, keek lodderig naar Toto en Titi, knipte met de oogleden en zei:

„Shoo, shoo . . . Nou gane wij is lekker slaapies doen . . . hè, kindertjes? Hebbe jullie ook slaapies? Hè?” . . . Bennie in de alkoof, die al zóó veel van de pucken gehoord had en zóó dikwijls had hooren zeggen dat 't tante niks zou verwonderen als zulke verstandige dieren op 'n goeien dag antwoord gaven, had moeite om z'n mond te houden. Wat zou tante schrikke! . . . Wat zou ze 'n gezicht zette . . .

Tante, lodderig-kijkend, knikkebolde even. Maar de dikke pucken, onrustig door neefje in de alkoof, bleven rechtop zitten.

„. . . Wat is d'r dan me raffedemijntjes? . . . Hebben jullie dorscht? . . . Shal de vrouw water geve? . . . Drinkies hebbe, kindertjes?”

Op 'n schoteltje schonk tante Mijntje water uit de karaf, liet de honden drinken.

„Shoo . . . Shoo . . . Nou slaapies doen, hè? Strakkies 't klontje, hè? . . . Watte-shegt-ie dan? . . . Watte shegt-ie?”

Rafraraf! Rafraraf!

„Goed shoo! Goed shoo! . . . Titi ook 'n goe-oe-oed hondjèèè van de vrouw, niewaar Titi?”

„Ja-a-a.”

Opschrikkend, met bevende luistring, hoekte tante Mijntje in haar stoel.

„Kaatje! Kaatje! Bè-je nog achter, Kaatjèèè?”

Geen antwoord. Had ze zich zoo vergist? . . . De hond had zeker gegeeuwd . . . Watte schrik . . . Watte schrik . . . De schrik zat in haar beene . . . Hèhè! . . . Hèhè! . . . En vrindlijk-lief, klaarwakker, praatte ze nòg eens met den dikken puck. „. . . Wat dee je me schrikke . . . Mag je zoo geeuwe, stoute hond! . . . Wil jij wel is gauw gaan legge?” . . .

„. . . Ja-a-a!”

Watte? . . . Watte? . . . Nou had ze z'n bek *zien* vertrekke . . . Z'n zwarte glinsteroogen glansden, alsof-ie zoo net wat gezegd had . . . Met open mond, starrende oogen keek ze naar den luierstool, waarin de puckhond te slaapwiebelen zat, met breede vetplooien om den nek. En voor 't laatst koud-huiver angstig, juist terwijl Toto geeuwde, vroeg ze: . . . „Spréék . . . jij . . . Toto?” Geen antwoord. Goddank! Ze sloot d'r oogjes — maar op eens duidelijk, hoorde ze somber zeggen: „*Geef mijn 'n stukkje koek . . .*”

Tante Mijntje zakte zachtjesweg in 'n flauwte, uit welke zij gewekt werd door 't harde luien van de deurschel. Neeffie Bennie stond op de stoep. Ze zoende 'm haast, gaf 'm drie stukken boterkoek en van af dien spookachtigen avond werd zij lid van een mystieke vereeniging van geesten-bezweerders als anderszins.

FONDANT

„En breng nou nog 'n voetenbankie.”

De jongen sloft met z'n bloote voeten door het natte zand.

„Wat een prachtige avond — vin u niet?”

„Héérlijk, mevrouw.”

„En wat 'n gladde zee — geen rimpeltje.”

„Ja, 't is érg mooi.”

„Dank-ie, jongen.”

Met z'n vieren zitten ze an 't strand. Erg gezellig. Hij met z'n beenen gekruist, kijkt droomerig naar de zee. Z'n vrouw babbelt met de lógees.

„Oom, zit u niet op de tocht?”

„Nee, Cor.”

„Zet toch liever je kraag op, Hendrik. Je ben zoo gevoelig.”

„Nee . . . Laat me maar rustig zitten. Ik zit heerlijk.”

„Corrie, hou je voeten op 't bankie. 't Zand is vrééselijk vochtig 's avonds.”

„Mag 'k 's presenteeren, mevrouw?”

Mevrouw grabbelt met de beringde vingers in het toetje.

„Nee, u moet 'n *fondant* nemen. Die is lekker. Proef u wel? Ze zijn van Bensdorp. Cor, jij ook? Die moet je nemen in 't zilver papieretje.”

„Wat ben jij toch 'n snoepster, Jet.”

„Net of jij ze niet lust! Meneer, mag ik u ook 's . . .?”

„Dank-ie, Jet.”

„Wat 'n heerlijke avond.”

„Goddelijk . . . goddelijk.”

Een oogenblik zwijgen ze. Hij rookt z'n sigaar, kijkt de bleke wolkjes na, die door den avondwind worden stukge-

slagen. Zijn vrouw wrijft met de punt van d'r tong de *fondant* fijn tegen 'r tanden. Corrie kauwt en tipt met 'r parasol zand weg, grijze spikjes, die in 't water vliegen — Jet frommelt 't toetje, kraakt 'n suikerboon.

„Weet je wie daar gaat?”

„Die dame met de shawl?”

„Nee, meer naar achter.”

„Nee, tante.”

„Da's de prinses die hier gelogeed is.”

„Die daar, in 't zwart?”

„Ja.”

„Hoe eenvoudig, hè? Dat zou je nou heelemaal niet zeggen.”

„Wat zeg je d'r van? Ze komt 's middags an table d'hôte en heeft niks bizonders an zich. Gister zat ik naast d'r. Ze heeft van alles gegeten en toen ze opstond zei ze „Mahlzeit”.

„Hoe aardig.”

„Heb u niet met 'r gesproken?”

„Nee. Want ik ken niet zoo goed Duitsch en ik wist niet hoe ik d'r moest anspreken.”

„Prinzessin, natuurlijk.”

„Da's nog zoo natuurlijk niet. Je spreekt 'n koning toch ook niet met koning an. Nee, 't is niet makkelijk.”

„Ze komt net onzen weg uit.”

„Hendrik neem je hoed voor d'r af.”

„Oom slaapt.”

„Hendrik!”

„Wat is d'r?”

„Neem even je hoed af voor de prinses.”

„Moet je me dáárvoor wakker maken.”

„Wat groette ze lief terug, hè?”

„Ze ziet 'r voornaam uit.”

„Nou dat kan ik niet vinden. Is dat de prins?”

„Nee, de prins komt eerst morgen.”

„Wil u nog eens gebruik maken, mevrouw?”

„Zijn die bruine ook lekker? Dan zal ik d'r zoo een nemen.”

„Corrie, alsjeblief.”

„Hou 'n beetje dichter bij.”

„Mijnheer, 'n *fondant*? Toe neem u d'r nog een.”

„Oom slaapt, Jet.”

„Slaapt-ie alweer! Hendrik! Hendrik!”

„Laat 'm nou slapen, tante. Hij zal moe zijn.”

„Hendrik, leg dan tenminste eerst je sigaar opzij. Kijk-die nou weer eens knoeien met de asch.”

Tante slaat met d'r zakdoek de asch van oom's broek. Oom blijft rustig ingedut met z'n hoofd schuin weggezakt tegen den zijwand van den badstoel. Ze ziet niets van 'm dan de punt van z'n bruinen baard, 'n glimmertje van de gouden lorgnet en 'n tip van z'n neus.

„Zoo morst-ie nou altijd met z'n sigaren als-ie na den eten indut.”

„Gaat oom hier wat vooruit?”

„Vooruit? Hij 's zoo gezond als 'n visch. Hij beeldt zich alles in . . . Hij 's nog nooit ziek geweest.”

„Toch heeft-ie an pa geschreven, dat-ie zich zoo zwak voelde.”

„Malligheid. Hij is net zoo gezond als ik. Dan heeft-ie hartziekte, dan weer leverziekte, dan weer zegt-ie dat z'n ruggemerg . . . Allemaal verbeelding.”

„Hij ziet er ook héél goed uit.”

„Nie-waar?”

„Nog een *fondant*, mevrouw?”

„Strakkies, Jet.”

„Cor, jij?”

„Nee, die niet . . . Die ulevel.”
„Is d'r 'n vers bij?”
„Wacht even . . . Hier heb j't.”
„Laat 's lezen? „*Bij't slaan van elk liefhebbend hart, komt . . .*”
Hè hoe jammer . . . Daar waait 't weg.”
„Zou 't vloed zijn?”
„Dat kun je toch wel zien.”
„Dan kunnen we hier ook niet langer meer blijven zitten.”
„O, nog wel een tien minuten.”
„Prachtig is de zee, hè, als 't zoo donker wordt.”
„Zie je dat witte wolk-ie — daar is de zon onder gegaan.”
„In de verte heb je de vuurtoren.”
„Wat 'n licht! Je zou zweren dat 't vlak bij was.”
„Krijg u 't koud, tante?”
„Ja 't is altijd koel aan 't strand 's avonds.”
„Jongen, jongen, wat komt 't water opzetten!”
„Zou oom geen kou kunnen vatten?”
„Welnee. Die dut hier elken avond.”
„Zou z'n sigaar niet kwaad kunnen?”
„Z'n sigaar. Waar is z'n sigaar?”
„Hij heeft 'm laten vallen.”
„Nee, niet meer oprapen, Cor, nou rookt-ie 'm toch niet meer.”
„Kijk 's, daar gaat een jacht. Hoe eng om 's avonds te zeilen.”
„Hè! Háást met 't zeil in 't water. Vreeselijk angstig! Oe! Oe!”
„Oe, oe!”
„Oe!”
Tante en Cor en Jet springen met angstige gilletjes op. De vloed is in eens met zoo'n kracht op komen zetten, dat 't water tot aan de verlakte laarsjes spat. Maar 't loopt dadelijk weer terug.

„Zouen we nou maar niet gaan verzitten?”

„Hè, nee, tante!”

„’t Is zoo dol mevrouw, om nog éven te blijven.”

„Jullie bent kinderen.”

„Vanmiddag heb ’k ’n mijnheer aan ’t strand gezien en die bleef nog zitten, toen ’t water ’n heel eind ver was. Toen moest-ie z’n kousen en schoenen uittrekken. Nee Jet, ’t was om te gillen.”

„Was dat die met de roode snor?”

„Precies-die.”

„Neem u nou nog een *fondant*, mevrouw.”

„Nou nog ééntje.”

„Die in ’t goudpapier is heel lekker. Daar zit geglaceerde kastanje in. Proef u wel?”

„Pas op de golf, Jet!”

„Nee, *die* komt niet zoo ver . . . Jij nog, Corrie?”

„Zijn d’r nog van die ulevellen?”

„Nog een.”

„Nou zal ik beter oppassen. Hier heb je ’t papiertje.”

„Waarom lach je zoo?”

„Nee maar, wat ’n onzin! Aa-a-a-a! Nee maar ’t is om te gillen:

„Hij die U minnen zal tot aan zijn dood

„Heeft wenkbrauwen en haren rood.”

„Da’s de meneer uit den badstoel vanmiddag!”

„Kom meisjes, doe niet zoo kinderachtig! Zouen we niet gaan verzitten? Kom Hendrik!”

„Toe tantetje, nog één golf!”

„’t Wordt zoo guur, kinderen.”

„Oe! Oe! Hoera!”

„Hè, dat scheelde weinig!”

„Sta u maar op, tante — wij zullen uw stoel wel verzetten.”

„Roep oom nou ook. Z’n voeten zullen nat worden.”

„Hè, nee! Laat 'm nou 'ns in 't water zitten!”

„Nee, nee, nee.”

„Kijk, zóó. Met 'n voetenbank onder z'n voeten kan-ie nog wel een minuut blijven zitten. Als 't water ver om 'm heen is, zullen we 'm roepen!”

Lachend blijven ze op sterkere golven wachten. Oom zit nog heelemaal droog met z'n voeten op 't voetenbankje. Ze kunnen alleen maar z'n knieën, z'n opgeschorte broekspijpen, 'n afgezakte kous en z'n bottines zien. Scherp steekt de ronding van den gelen badstoel af tegen de holle, zwarte ruimte der zee. De witte schuimstrepen lijken er op aan te rennen. Maar dichtbij glijden ze weg als een mes, dat over een plank slijpt.

„Nou zitten d'r nog drie in 't zakje.”

„Nee, Jetje, ik wil d'r geen meer hebben.”

„Toe, mevrouw, 't is nog zoo'n lekkere.”

„Die is voor jou Cor. — Zoo, de boel is op.”

„Tante, daar is de prinses weer.”

„Wat blijft ze lang an 't strand, vin u niet?”

„Ze heeft u gegroet. Heb u gezien? Wat 'n lieve vrouw.”

„Ja, die is nou heelemaal niet trotsch.”

„Hoera! Hoera! Oom zit in 't water!”

„Hendrik!”

„Hen-de-rik!”

„Oome! Oo-mè! Oo-mè!”

„Hahaha! . . . Hij zal niet weten wat-ie ziet als-ie wakker wordt!”

„Hen-de-rik! Hen-de-rik!”

„Meneer Tas! . . . Meneer!”

„Oome! Oo-mè!”

„Daar heb-ie 't nou! Nou hoort-ie ons niet door 't leven dat 't water maakt!”

„Nou, maar ik durf d'r best heen te lopen.”

„Nee. Laat dat nou. Je krijgt natte voeten voor niks. Jongen! Jongen! Loop jij eens even naar mijnheer in den badstoel en zeg dat-ie wakker moet worden.”

„Best mevrouw.”

„Da's zoo'n goeie jongen, hè. Die doet alles voor je.”

„Wat staat-ie nou te kijken?”

„Meneér wak-ker ma-ke!”, schreeuwt Cor tegen den wind in.

„Meneer — slaapt — zoo — va-hast!” schreeuwt de jongen terug.

„Schud 'm maar!” schreeuwt mevrouw, met de fondant in den mond.

De jongen schudt. Ze zien in de schemering den gelen badstoel, de broekspijpen, de opgetrokken knieën en de jongen op z'n bloote voeten, die naar den badstoel buigt, schreeuwt, schudt.

„Hen-de-rik! Hen-de-rik!”

„Oo-mè!”

Toen kwam de jongen door het water plassen.

„Meneer lijkt wel dood”, zegt-ie: „hij leit heelemaal weggezakt en zoo koud.”

„Wat 's dat!” zegt tante onrustig. Met d'r verlakte schoenen en nog zuigend op de taaie *fondant*, loopt ze door het laagje borrelend, schuimend water, begint d'r man te schudden, die met groote, dooie oogen naar de zee ligt te kijken.

„Hen-de-rik! Hen-de-rik! Hein! Hein!”

Oom was stilletjes dood gegaan.

ANGSTAVOND

Mijnheer Duimelaar zat in z'n hemdsmouwen voor een broodje met kaas en een kop koffie. Mevrouw Duimelaar dutte. Het keeshondje tukte. De meid was in de keuken.

Aldus was de situatie, 's avonds half elf, toen er gescheld werd.

Mijnheer Duimelaar lei met beslistheid z'n mes neer, luisterde.

Mevrouw schrikte op en luisterde.

Keeshondje wefwefte bij de kamerdeur.

Dienstmeisje kwam door de kamer sloffen.

Maar mijnheer stond op, resoluut, dee de kamerdeur open, riep: „La-bellen Jans!”

„Niet ope make, meneer?”

„Nee — la-bellen!”

Jans slofte terug.

Mevrouw, meneer, Keeshondje keken elkaar aan.

Het zal noodig zijn u iets mede te deelen van mevrouw èn meneer èn keeshondje, alvorens het luguber relaas van dezen angstavond te continueeren. Diene als proloog, dat mijnheer Duimelaar schraal, lang, knikkebeenachtig en kippig was. Een gouden bril beglaasde zijn beenvellig hoofd. Zijne echtgenoot — alweer is het mij niét om het contrast te doen — zijne echtgenoot (een juffrouw Babs van d'r van) verheugde zich in het bezit van . . . : ge zult het, waar van een *contrast* gesproken werd, eenigszins vermoeden . . . verheugde zich in het gelardeerd bezit eener spekvetjesachtige rondbolligheid. Mevrouw en mijnheer leden aan vermoord-te-worden-manie. Allicht is het releveeren

dezer ondeugd onkiesch in dagen van nachtschuwlijke gruwbaarheid, maar de verzekering dat het echtpaar Duimelaar al van '54, het jaar van hun stadhuisbezoek, aan vermoord-te-worden-manie leed, zal alle actualiteit aan dezen angst-avond ontnemen. Voor de ramen waren luiken met veiligheidssloten. De buitendeur had een ketting, een patentslot, twee grendels. 's Nachts werden alle binnendeuren gesloten en keeshondje waakte. Voorzeker had de heer Duimelaar een bloedhond of bulldog ter bescherming gekocht, ware het niet dat een gemeenschappelijke vrees voor tè groote honden hem en zijn vrouw daarvan ernstig terughield. Ook was hij vijand van revolver-geliefhebber. Een revolver is een gevaarlijk ding. Het gaat bij tijden *van-zelf* af, bij andere tijden *springt* het. De heer Duimelaar hield in niets van gewelddadigheid. Een kamer met véél sloten, een huis met véél grendels was hem 't beste pantser tegen heftighedens des levens. Alsnu is het mogelijk om in richtig verband te vervolgen.

Mevrouw, mijnheer, keeshondje keken elkaar aan. 's Avonds, 's nachts half elf, wanneer men gezeten is voor een broodje met kaas en een kop koffie, alvorens het gekuischt slaapvertrek te betreden, heeft het luiden van de schel in een afgelegen buurt iets zwaar-onbehaaglijks. Van af '54 was er zoo laat niet gescheld.

„Wie sou daar weese?” vroeg mevrouw met een angst-bevertje.

„Geen geval góéd volk, wróú,” zei meneer met zekere deftige geruststelling.

„Wat èng,” meende mevrouw, die een Rotterdamsche was. Keeshondje wefwefte.

Eenige oogenblikken hing een loom-zware stilte, tot de schel weder over de ijzeren pin knoerste.

„Blijf zitte, wróú,” vermaande de heer Duimelaar, bleek-

ernstig, met een ijzig-strak besef, dat hij twee vrouwen en een keesje te beschermen had.

„Zal ik ope make?” kwam Jans, benauwd-pijnlijk nòg eens vragen.

„La-maar belle, Jans,” herhaalde de heer Duimelaar, kalm als een gezagvoerder op een geteisterd schip.

Rinke-lerinke-lerinke . . . klink . . . klink, zei de schel.

„O, God!” zei mevrouw.

„Wie daar nou weese kan,” zei de meid.

„Nièt ope make,” herhaalde mijnheer blankdefstig, eenvoudig en rustig bij zijn broodje met kaas.

Maar de schel luidde voort.

„Wat èng,” beefde mevrouw Duimelaar, geboren Babs.

„Hij zal wel zien da-we naar bed zijn,” verzekerde mijnheer.

„Laat dan tenminste den hond los,” kwekkerde mevrouw met veel wit om den neus. „Vooruit Nero,” zei mijnheer met een zware stem, die hem zèlf kippetjesvel gaf.

„Wat e geluk as d'r 'n man in huis is,” vleide Jans.

Eenigszins lichtschuw over de eigen baldadige heldhaftigheid, liep meneer, zeer mannelijk-zwaar van praten naar de voordeur.

„. . . Hier Nero! . . . Hier! . . . Koescht Nero! . . . Laat Caesar los, wróú! . . . Koescht Nero!” . . .

Het keeshondje wefwefte als een geschudde steenen spaarpot met wat duiten er in.

„. . . Wie is daar?” baste meneer achter de deur.

Buiten klonk een vrouwestem.

„Wátte?” brulde meneer: „Koescht Nero!”

De stem was niet te verstaan.

Meneer schoof den bovensten grendel weg.

„O! O! O! . . . Wat ga je beginnen,” zenuwdribbelde mevrouw.

„Kallem! Kallem, wrou,” suste meneer, met lijzige breedheid van gebaar en weer harder: „Jans, laat Caesar en Pluto los! . . . Doe ze de muilkorve af.”

Ferm opende hij nu de deur. Dat wil zeggen: de koperen ketting bleef in den haak. Er kwam dus een kier van een handbreedte, waardoor geen misdadiger zou kunnen binnensluipen, zelfs al ware hij tweemaal schraler, tweemaal knikkebeenachtiger dan mijnheer Duimelaar.

Het keeshondje wefwefte in de armen van Jans.

„Wie is daar? Wat motte jullie?” bralde mijnheer.

„Een arreme, ongelukkige . . .”

„Watte? . . . Mot jij zoo laat komme bedele! . . .”

„’n Schandaal! ’n Schandaal!” riep mevrouw.

„Zwijg wróú,” zei meneer plechtig.

„Een arreme, ongelukkige vrouw, meneer! . . . Ach God, geef u asjeblijf ’n dubbeltje, da ’k bij ’t Heilsleger . . .”

„Ruk uit! Alle donders!” vloekte meneer en gaf ’n duw tegen de deur.

Ontzetting.

Gelijk een donderslag bij helderblauwen hemel — of om een meer frisch beeld te gebruiken: gelijk een dynamiet-bom die nachtegalengekweel verstoort, bonsde de schrik, de roodgierende paniek door de hoofden van mevrouw, mijnheer en Jans.

De moordenaar: er was geen twijfel meer, de bedelares had handlangers, had zijn voet tusschen drempel en deur gezet.

Ganschelijk ontzet, met verwilderde oogen, duwde meneer, duwde mevrouw, duwde Jans. De deur week schuin uit, maar de voet bleef er tusschen.

„Waarom heb je ope gedaan!” jammerde mevrouw Duimelaar, geboren Babs.

„Kallem! Kallem wrou,” zwaar-sprak mijnheer: „vuile,

gemeene boeve wille jullie weggaan... 'k zal om politie telephoneere! Wacht is!... Caesar!... Nero!... Pak ze Nero!... Pluto!... Haal je je voet weg gespuis! Leelijke moordenaars! Boeve! Jan, giet is wat kokende olie uit 't raam!... Haal je je poot weg!... Wacht is eve... 'k Zal me geweer hale!"

„Blijf hier, Eduard! Laat me niet met Jans alleen, Eduard!"

„Blijf, wroù! 'k Ga me geweer hale!"

Mevrouw en Jans drukten met de volle wicht heurer zwaarlijvigheid tegen de geketende deur. Mijnheer liep naar de keuken.

De voet, de geheimzinnige moordenaarsvoet blééf tuschen de deur.

„Strakkies vijle ze de ketting door," steunde mevrouw.

„Klaas Boes!," beleedigde de meid achter de deur.

Meneer kwam met de pook terug.

„Ach Got, Eduard, steek je arm niet door de deur," smeekte mevrouw.

„Pas u toch op, meneer... as ze met messe steke," riep Jans.

Maar meneer, bloeddorstig-kalm, priemde met de pook in den deurkier en sloeg een paar maal met verwaten, overmoedige driestheid naar den voet, naar den sarrenden voet, naar den moordenaarsvoet, die cynisch op dezelfde plek bleef en eksteroog-vrij scheen te zijn.

„Ga je weg, boéf! — Pats! — Haal je je voet uit *mijn* huis? — Pats! — Gemeene sluipmoordenaar! — Pats! — Dieverapalje! — Pats! — Zwarte bende! — Pats! — Haal je je voet er uit? Haal je je voet er uit? — Pats! — Ik *schiet* hoor! — Pats! Ik schiet je in je been! — Pats! Ga liever wërke! — Pats! — Verdien liever — Pats! — een fatsoenlijk stuk brood, straatroover! — Pats — Pats Pats!

„Struikrovers!” — gilde mevrouw door den kier.

„Klaas Boes! . . . Jut! Jut!” — schreeuwde Jans.

Hijgend, angstig tegenover den voet, die onwrikbaar bleef, die al hun hartstochten en vreezen verhoonde, leunden, schreeuwden ze en *vocht* mijnheer.

Keeshondje wefwefte allernijdigst.

Het was een hopelooze toestand, uiterst kritiek.

„Wat had je 'r an om ope te maken,” weenzuchtte mevrouw.

„Kалlem, kалlem, wróú,” zei mijnheer, die telkens kwaad-aardige, vinnige pookuitvallen naar 's moordenaar's ekster-oogen dee.

Plotseling liep Jans 'n end achteruit.

„Meneèr! Meneèr!” . . .

„Wat gil je nou?”

„De mat zit 'r tussche! Hahaha!”

„Ze heeft gelijk, wroú!”

Overwinnelijk-zeker, met iets in zijn houding van Leonidas, trok mijnheer de mat recht, sloot de deur, schoof de grendels er voor en blij vroolijk klonk het geklik van het veiligheidsslot.

Keeshondje wefwefte

Koffie was koud geworden.

DE ZANGER

„Kom nou!” schreeuwde tante Bekkie, de oogen schuwlachrig naar de zij van de lamp: „wat laat je je nou soebatten! . . . Je ben toch geen meissie!” . . .

„Zing nou 'n stukkie uit 'n opera —” galmde gelijk oome Ben, den bril hooger duwend, de koonen in laching gebold.

En wel vier, vijf andere stemmen schreeuwjoelden de kleine, benauwde kamer door.

Saar, de oudste nicht, boven allen uit, rukte an z'n mouw, maakt er 'n geintje van:

„. . . Hij durrëft niet — hij 's gesjeneerd — wi-je eerst 'n slokkie odekaarm? ¹⁾ Watte?”

„. . . Laat 'm toch met rust!” snerpde kregel nichie Carlien: „as-die nou niet wil!”

„En hij wil wèl — waarom zou-die niet willen —?” — traineerde de lijzige stem van oom David: „jullie maakt de jongen verlegen! . . . Zing maar Joozep — zing jij maar!”

„Ach wat! Hij verlegen! Hoor u tante: da's wat overnieuws! Hoe zal iemand die alle avond zingt verlegen zijn? . . . Zing 's van *Paljas*! Ken je van *Paljas*, Joozep!”

Maar 't èrnstigst en aanhoudendst was 't ouwe moedertje. Die zat in rustige verkneuterig achter de tafel, bij d'r koffie en boterkiks — die zat breed uit, knus-knus te neusnuiven van tros om háár zoon. Lacherig als tante Bekkie, lach van altijd-l'icht-vreemdheid, riep ze zangerig:

„Toe nou Joozep! . . . Zing dat nog is van strakkies — dat van je-weet-wel! . . . Tou nou!” . . .

¹⁾ Eau de Carmen.

Verveeld schudde Jozef het hoofd. Hij leek een offerdier. Dien zelfden morgen was hij uit Duitschland aangekomen. Drie jaar geleden had ie Holland verlaten om negotie te drijven. 't Was hem tegengeloopen. Ze wouen 'r niet an. D'r waren te veel concurrenten. Toen, te trotsch om z'n familie te zeggen dat 't mis was geloopt, had-ie 'n poosje gescharreld van alles en nog wat, had 's avonds 'n kleinigheid verdiend als figurant in een Duitsch provincietheater, was opgeklommen tot korist, verdiende zeventig Mark in de maand — en nou 't theater gesloten was met de zomermaanden, was-ie voor 't eerst van z'n spaarduiten over komen waaien. Als marskramer vertrokken, als korist terug — als zanger — als artist. 't Had 'n heele bereddering gegeven, toen ze z'n berichten kregen: *Joozef an de opera*. Op dien afstand nam alles grooter afmeting aan. 't Ouwe, bruin-verdroogde moedertje liet 't zich zesmaal voorlezen, vertelde an iedereen van d'r zoon die *bariton* was en in opera's zong, net zoo as op 't Leidscheplein in de opera van Van der Linden.

„Mijn zoon die doet daar ginder net wat Orelia doet — niks minder — mijn zoon geniet eer — die zingt in 't theater van 'n *koning* . . . stofte ze en elkeen liet ze een glas zien dat-ie haar gezonden had, een glas met het inschrift . . . *An meine Mutter* . . . en de *Ansicht*-briefkaarten uit Duitse plaatsjes, met kasteelen, watervallen, bergen en hotels. Daar had ze een verzameling van angelegd. Er was geen dag voorbijgegaan — of in de Breestraat, waar ze met groenten 's zomers en met gedroogde visch 's winters stond, sprak ze van haar zoon, die *bariton* was en geld as wàter verdiende

Plots kwam de laatste *Ansichtskarte* (met een paleis op den top van een berg) die de tijding bracht dat Joozef een week vacantie had en op weg was. Ze had hem van den

trein gehaald en den heelen dag met hem rondgesjokt, van tante Eitje naar oome Sem, van oome Sem naar oome Bram. Overal moesten ze zien hoe dik die was geworden, en hoe fijn die in z'n kleeren zat en dat-ie 'n èchte gouwe ketting droeg en dat z'n snor zoo gegroeid was — en overal bij koffie-met-veel-suiker, koek-met-veel-suiker en nòg eens koffie-met-veel-suiker most-ie *zingen*. Anders zouden ze 't niet gelóóven. Anders konden ze wel zeggen dat ze opsnee. Joozep had nou al *Behüt Dich Gott* bij tante Eitje, het lied van *Bombardon* bij oome Sem, *Hab Ich nur deine Liebe!* bij oome Bram, *Ein Schütz bin Ich in des Regenten Sold* bij nicht Rachel, *Mag der Himmel es Dir vergeben* bij Sjaakie den diamantslijper van éénhoog en *Einst spielt Ich mit Scepter* bij Maupie Leeftang, die op de markt met komkommers stond, gezongen. Hij was òp van de koffie-met-veel-suiker, de ongewone vette zoete koek en van zóóveel zingen als hem in het koor in Duitschland nog nooit op een dag overkomen was. Nu, bij tante Bekkie — en de visites waren dien Zaterdag nog làng niet afgeloopen! vielen ze weer op hem aan, kreeg hij weer koffie-met-veel-suiker, hadden ze z'n pak, z'n horlogeketting, z'n das bewonderd en schreeuwde de heele familie dat-ie *zingen* zou. Het kamertje was broeiend-heet. Ze zaten te puffen bij koffie. — Nee hij verdraaide 't. Hij was schor. Hij was moe. Den heelen nacht had-ie op de boot op een bank gelegen.

Maar dan protesteerden ze allemaal. As-die bij tante Eitje en oome Sem en bij Sjaakie gezongen had, dan was 't *moedwil* om hier z'n mond te houden. En weer drong moedertje aan:

...„Toe nou Joozep! ... Ze willen 't zoo graag hoore! En hoe lang blijf je heelemaal hier? ... Doe mijn nou 't plezier” ...

Ze zat zóó prettig ingeknuft, als de *moeder*, tusschen nicht

Carlien en oom David, zoo ouwelijk-verdord na nòg drie jaar venten en roepen in de Breestraat, dat-ie 't niet weigeren kon. Over vier dagen reisde-ie af. Ze had 'r zoo'n schik in.

„Goed dan,” zei ie lachend: „maar 'k ben schor — 'k waarschouw je vooruit. Nou — *also* — stil dan!”

Stil werd 't nog lang niet.

Eerst mos Saar 'n plaassie hebben en d'r waren geen stoelen genoeg. Dan maar bij oom Ben op z'n knie en dat gaf me 'n gegiggel en gegil van belang. En toen schreeuwde Carlien weer of 't raam niet dicht most en tante Bekkie wou 'm eerst nog is vólschenken.

„Stil nou!” — riep oome Ben.

„Suscht dan! Wat maak je toch 'n lawaai om niks!” schreeuwde ome David.

„Suscht! Suscht!”

Langzaam — een ruwe, ongeschoolde natuurstem met veel dikke-tong-geluiden — zette Joozep het lied van Wolf-ram in: „*Wie-ie-ie-ie* (dat rekte hij wat lang om stilte te krijgen) . . . — *Wie-ie-ie-ie Todes-ààààààhnung . . . Dämm-rung deckt die Lä-ä-ä-ä-änder . . .*”

Met zwemmend-sentimenteele oogen stond hij bij 't open raam-met-de-bloempotten, de handen gevouwen over den gouden horlogeketting, den mond dikwijls openwringend zoó dat de tonglap wijd te zien kwam. Van de binnenplaats drensden vage geluiden — 't blerren van 'n kind boven — het felle rinkinken van de trambel in de dichtbij-e bocht. Achter en om de tafel met verwonderde, kleffe lachge-gezichten, luisterden tante Bekkie, moeder, oome Ben, nichie Saar, nichie Carlien en oome David. De plotselinge stilte in de broeiendheete kamer met het aangulpend geluid uit de wijdopen mondgrot van neef Joozep doezelde hen in vreemde, komiekige lacherigheid. Wat 't ráár klonk zoo in-eens. En watte de bureen wel zeggen zouden van zóó'n stem!

Precies Lenardi van de Italiaansche in de *Troebadoer*. Maar dan overschokte hen een verwonderingsgolf. Joozep, nu weer in het vuur en de lol van z'n eigen stem te hooren bij die verwonderde luister-gezichten, zette met een schuddende sonore trilling het *Dáááááá scheinest Dù-ù-ù-ù-ù o lieblichste der Stèèèèèèèrnen* in, het geluid uit het strottenhoofd persend, dat-ie 'r paarsblauw van werd en de blauwe weerschijn van z'n ongeschoren baard zwart leek te schuimen. De kamer daverde en op de plaats hoorde je de burens saamhokken. Wat 'n bèk kon die jongen opzetten. Gewoon-weg pràchtig! Je trilde 'r van.

Genoeglijk-blij leunde moeder achteruit, de koffiekom in de eene hand, 'n afgebeten stuk kiks in de andere.

Oom Ben schudde knikkend-tevreden het hoofd en nichie Carlien die een hap in haar mond had, kauwde voorzichtig om het spuuggedruisch niet te hooren.

Oom David, die zat met 'n viezig opgetrokken lip, luisterend als een kenner die al véél van z'n leven gehoord heeft maar zóó iets nog nooit.

En nichie Saar lachte zoetjes — bangerig denkend an de kinderen van twee hoog, die al leien te slapen.

Joozep, de oogen drijvend in het ledige naar de balkenzoldering, de handen geperst op den buik, de mond vierkant open, rekte de laatste regels, de woorden er uit zwiepend met geweldige aandoening . . . „*Ein seelger Eèèèèèèengel Gòddòddòttès zu wèèèèèèerden*” . . .

En toen, nèt terwijl tante Bekkie wat hàrd haar kopje neerzette en Carlien de kruimels van haar schoteltje vingerde, hield-ie met een rùk op, glimlacherde bescheiden en slurpte z'n koffie driftig leeg.

Ze klaptén allen in de handen — en in de nu komende verlegen aandoeningsstilte hoorde je de menschen benejen pràten . . . de burens . . .

Tante Bekkie sprak 't eerst, 't hoofd schuddend:

„O, wat 'n gezegende goddelijke stem!”

„Prachtig! Wonderlijk!” zei oome David: „'n godswonder” . . .

„En zing nòù 's uit de *Paljas*”, soebatte Carlien.

In de zwetende stilte begon hij opnieuw.

Tante Bekkie schonk de kopjes vol, snee koek.

MIJN BEGRAFENIS

Luister nu eens. ¹⁾

Mijn staat, zegge standaard, van Leven, ligt als een blank griespuddinkje in zog van véél waterige aalbessensaus. De vergelijking is niet mooi, heeft weinig pretentie. Wanneer 'k zéér theoretisch reken, kan ik een maandelijksche begrooting maken, die me eenige wijsgeerige satisfactie geeft. Een koe is een sympathiek beest, ook een varken. Als een koe geen *magere* lapjes had van vijf-en-veertig cent het pond en varkenskarbonaadjes niet te verkrijgen voor veertig, zou vleesch gehéél luxe-artikel zijn. Een koe is dús sympathiek en zwakkelijk democratisch (vergelijk dem-os), wat ik herhaaldelijk tot leering van Lou zeide, die nog in 't geheel niet de kunst van koopjes verstaat en zich verbeeldt, dat een koe uit *louer* biefstuk, vette rib en kalfsvleesch is saamgesteld. Ik weet beter.

Mijn staat van leven is ongeveer zoo:

Slagersrekening	per maand f
Kruideniersrekening	„ „ „
Groenterekening	„ „ „
Bakkersrekening	„ „ „
Boter en melk	„ „ „
Huur	„ „ „
Kolen en licht	„ „ „
Belasting	„ „ „
Slijtage v. m. gezin	„ „ „

Samen f

¹⁾ Uit een „beertjes”-periode, toen S. Falkland nog ongetrouwd was.

De bedragen vul ik natuurlijk niet in. In de eerste plaats, omdat het niemand aangaat, in de tweede omdat het er weinig toe doet in verband met hetgeen ik dadelijk ga zeggen. Trek ik bij die som voer voor honden en katten, dan ben ik burgerlijk-netjes op het evenwicht, stabiel, van mijn inkomsten, mits er geen labiele schokkingen plaats hebben van *onverwachte*, onvoorziene uitgaven, die er natuurlijk altijd zijn en wier nuttigheid ik geenszins onderschat, daar de grijze sleur van afgepast, precies op de cent uitgerekend leven, afschuwelijk *petieterig* lijkt. Gelukkig kan ik verklaren, dat die grijze sleur mij steeds bespaard bleef.

Eens, jaren geleden, 'k meen er iets van gezegd te hebben in den eersten Falkland, reed ik in een fraaie equipage van het station *** naar een buitenplaats, waar ik te gast was gevraagd.

Dàt was een der schoonste momenten van mijn leven, niettegenstaande de deftigheid van koetsier en palfrenier in groene liverei met gouden opslagen, mij zwaar neerdruckte, verbazend *klein* maakte. Ik verzeker u dàt er in hun oogen medelijden was, dat de statiekoetsier het een vernedering vond een zoo schunnig confectie-kostuum-individu te rijden.

Hij had gelijk. In zijn geval zou ik hetzelfde doen. Als ik dit schoon moment — dús: het in equipage gezeten zijn, aankijkend tegen gegaloneerde rokspanden met initialen — oprakel en dit zoo direct na huishoudelijk gereken, doe ik zulks niet uit ijverzuchtigheid, uit verlangen naar contrasten of andere gemeene drijfveeren. Integendeel.

Het zou voor equipages hoogst compromittant zijn, wanneer haar aanzijn bij herhaling door het mijne gedeclineerd werd. Ik gevoel levendig, dat een equipage en Falkland er twee zijn. Mijn predestinatie was de tram, in brooddronken buien een aapje. Ik zou allicht neiging hebben tot mijn palfrenier te zeggen: kom náást me zitten, vrind. Om een sym-

bool te gebruiken: de trams zijn de magere lapjes van vijf-en-veertig cent het pond. Maar dit wordt op deze wijze een reeks flauwiteiten en 'k moet naar serieuze dingen toe.

Wanneer ik zeer pertinent verklaar, dat ik volkomen tevreden ben met mijn maandelijksch budget, heelemaal geen begeeren heb naar brandkast, nòch andere veiligheidsmaatregelen, 't opperbest kan stellen met driecentssigaren, enzoovoorts (verdere intieme détails alweer overbodig) dan zal niemand mij waarschijnlijk aanzien voor een dier mopperende burgerluidjes, die over den „rijkdom” chagrineeren en „rood” stemmen òmdàt 'n ander meer duiten heeft.

Maar tòch — hier begin ik warm te loopen: deze heele opzet is slap gepuf — heb ik wel eens 'n bui van luilekkerlandsverlangen en in het bijzonder hoop ik te gelegener tijd een éérste klas begrafenis te hebben. De sprong is idioot. Let op de malloote climax:

{ huishoudboekje
 { op dineeren in 'n equipage
 { begrafenis,

maar dat doet er weinig toe en het verband komt straks. Dikwijls dacht 'k bij mezelf — als 'k 'r weer en nòg eens over peinsde dat 'n éérste-klas-begrafenis zoo verleidelijk-sympathiek is — dat zulk een fantasie infaam, ziekelijk is. Wat kun je er aan doen? De een smulhannest, de ander fokt hondjes. Ik ben dol, 'k zeg 't zonder eenig grapje, haast zou 'k 'r mijn woord van eer op geven, op 'n echt-rijke, *deflige* begrafenis. Want kijk nu eens. Je heele leven knies je — als je voor magere lapjes en tram gepredestineerd ben — over sukkelige, wurmige, pietluttige nota's en beertjes. Bij tijden zou je wel eens dolgraag uit den band springen, reizen naar Egypte, een nieuwe demi koopen, 'n veertien dagen in Parijs boemelen en geld *wegsmijten*, versta me wel, smijten, *smijten*, alleen uit

siekeneurigheid. Fantasie is 'n heel goedkoop ding. Je bent nooit ongelukkiger dan wanneer ze je deur met kleinigheden platloopen. In gedachten kun je *walgelijk-rijk* leven, in werkelijkheid probeer je vijf cent fooi te sparen. Dat is je bestaan. Zoo is het. Ik, bijvoorbeeld, tracteer mezelf viermaal 's jaars op 'n twintigje Staatsloterij, wat me *viermaal* weken-lang plezier geeft, alleen bij de gedachte wát met zóóveel geld te beginnen. Dat is 'n heel apart genoeg, dag aan dag, prakiseeren wat al nuttigs je met kapitaal kunt doen. Ten slotte wor je in gedachten huisjesmelker, koop je huizen, neem je hypotheek op, verhuurt, verft, betaalt grondlasten, administreert — en trekt geregeld 'n niet, wat je niemendal schelen kan, want je heb voor f 3.50 tiendubbel genoeg gehad. Perrette van La Fontaine was 'n gans.

Bij tijden zou je intusschen graag uit den band springen, 'n onbezorgden cancan slaan, feestrumoer om je heen hebben. Dat laatste gebeurt wel eens. Er trouwt iemand. Je schiet in je rok, doet mee aan het diner en na 'n uur of twee eten en drinken, voel je zoo zachtjes de stemming, die, in je nuchtere verbeelding *de* normale moet zijn van edelen, prinsen, koningen, keizers, heb je je klein-burgerlijke zorgjes weggeroed, denk je niet aan je slager, je kruidenier, je groenteboer, je huur, niet aan de tralies van je labiel evenwicht — je denkt an niks, luchtig als 'n zeepbel, weelderig als elk drank-supérieur mensch. Er staan witte en kristallen en groene en champagneglazen bij je bord. Je tafelzilver schittert. De juffrouw naast je in baljapon babbelt gezellig. Kortom 't hele gezelschap doet honderd plannen wufter dan het op het gewoon levensplan doet. Dan 't licht en 't gedans en de versnaperingen *à discrétion* en het aristocratisch bewegen der kellners. O, 't is alles wel uren lang een gat geslagen in het lijzig gewurm van den eeuwigen dag. Alles bedrog. Als je tegen daglicht buiten komt, moe en katterig en de koetsiers

ziet slapen op d'r koetsen, weet je hoe laat 't is en den heelen volgenden dag ben je ongenietbaar, laboreer je aan de na-weeën van dingen, die niet tot je *sfeer* behooren, is 'r 'n bepaalde *dégout* in je tegen je belegde boterham, na dien waanzinnigen overvloed van kreeft, Fransche schotels, sausen etc. Ik weet wel, dat die zucht naar iets anders, dat verlangen bij tijden naar buitengewoons onverdedigbaar is en tot het laatste drab van onwjsgeerig leven behoort, maar àllemaal hebben we van die zinnelijke stuipingen. Wat 'n troost is.

Wanneer ik een éérste-klas-begrafenis zie trekken door de straten, heeft dat altijd iets touchants voor me. Ik verbeeld me lijk te zijn. Ik stel me voor dat *ik* onder het zwarte laken lig, dat die kransen voor *mij* zijn. Als er véél volgkoetsen zijn, vind ik dat aangenaam en de belangstelling der omkijkende menschen gaat me persoonlijk aan het hart. Ik herhaal, dat 't geen spot is. Een éérste-klas-begrafenis is de grootste fuif van je leven, als je zèlf onder de kransen ligt. Ze kost je, om te beginnen, persoonlijk geen cent, geen minuut finantiëele zorg. Je nabestaanden betalen. Die deelen óók in de eer van de éérste klasse. Uit den benauwdten doofpot van je kleinburgerlijkheid, wor je plotseling kosteloos, in het volle straten-lawaai gebracht, gereden in je eigen equipage met bedienden in ornaat, die respect voor je hebben. „Mijn jongen”, zeg je tot jezelf: „Wat verheffend en touchant als je letterlijk begràven ligt onder kransen. Als je goed telt, al je familie, je ooms, je neven bij elkaar, krijg je nog meer volgkoetsen dan de meneer die daar rijdt. Wat zal dat deftig en aandoenlijk zijn, mijn jongen. Je heele leven ben je door geen lakeien bediend en nu loopen er dózijnen om je kist en bij de portieren van elke volgkoets. Wat staat hun dat kostuum, de zwarte livrei schoon. Welk een tonige eenvoud van zwarte tressen. Je boft, mijn jongen. Eindelijk steek je dan eens ànderen de oogen uit. Het heeft lang geduurd, maar nu ben

je er. Adi slager, kruidenier, groenteboer, bakker, melkboer, huurbaas, belastingautoriteiten, kleermaker! Adi. Ik lach jullie uit. Ik, onder mijn deftig zwartlaken en mijn kransen. Ik die hier alleraangenaamst lig, terwijl mijn ergste vijanden, zelfs mijn buren, goed van me dienen te spreken en niemand iets van me te vorderen heeft. Mijn jongen, dit is de *couronnement de l'édifice*. Een éérste klas begrafenis is de grootste bofferij, een vriendelijk feest, zonder grauwen morgen of haarpijn. Alles concentreert zich opeens om je heen. En die dure kransen . . . en die dure koetsen . . . en die dure rokken en overhemden . . .”

Werkelijk, het denkbild van met veel ceremonieel, veel nette rijtuigen, veel kransen, begraven te worden is een vertroostende eindgreppel op het grasveld van 't leven, waar we rustig te grazen loopen, bang voor een molshoop (alweer 'n onguur beeld zonder pretentie). Ik misgun een doode zijn stoet geenszins. Het lijkt me volkomen gezellig door veel menschen te worden weggebracht, van een genoegelijkheid zonder einde, veel statie, véél uitpakkerij, geen katterigheid. O, 'k hoop maar dat Lou tegen dien tijd goed in z'n contanten zit.

INHOUD

	BLZ.
VOORAFWOORD	5
CAUSERIE	7
MOOS KOMT	57
GROOTMOEDERTJE	63
DROOMPAARD	70
WARREM	76
DE MOF	81
BAARD	87
DAG BIJ SIEN	92
REISVERHAAL	97
CORRIE	103
HEVIG AVONTUUR VAN TANTE MIJNTJE . .	109
FONDANT	115
ANGSTAVOND	122
DE ZANGER	128
MIJN BEGRAFENIS	134